การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่ (Action Learning) ณ จังหวัดอุดรธานี
หลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.) รุ่นที่ ๗๑
ระหว่างวันที่ ๒ – ๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑

“การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่ (Action Learning)” เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.) รุ่นที่ ๗๑ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อนำบทเรียนและประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในพื้นที่จริงไปใช้ในการบริหารราชการ และสร้างมูลค่าเพิ่มสำหรับประสบการณ์การบริหารราชการให้แก่ผู้เข้าอบรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานได้กว้างขวางมากขึ้น โดยกำหนดพื้นที่ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี จำนวน ๑๐ หมู่บ้าน

ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เก็บรวบรวมข้อมูล ณ สถานที่จริง โดยร่วมมือกับประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ให้ทราบถึงปัจจัยภายในและปัจจัยจากภายนอกของหมู่บ้านที่ส่งผลต่ออุปสรรค หรือความสำเร็จในการประกอบสัมมาอาชีพของคนในชุมชนที่ผู้เข้าอบรมได้เข้าไปศึกษา และทางราชการ สามารถนำบทเรียนจากปัจจัยที่ได้วิเคราะห์ นำไปปรับใช้กับระบบการทำงานทางการเงิน การจัดซื้อจัดจ้าง การจัดอบรมปรับทัศนคติ และทักษะต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป โดยมีหัวข้อประเด็นดังนี้

๑. การจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น (กป.๒, กป.๔)

๒. การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในชุมชนท้องถิ่นตามแนวพระราชดำริ (กป.๕, กป.๑๐)

๓. การเกษตรแบบผสมผสาน (กป.๑, กป.๘)

๔. หมู่บ้าน Smart Farmer เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกร (กป.๓, กป.๖)

๕. หมู่บ้านกลุ่มอาชีพตัวอย่าง (กป.๗, กป.๙)

กรอบการศึกษาเรียนรู้ Action Learning
เพื่อ เข้าใจ เข้าถึง วิถีชีวิตชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตของชุมชน

๑.๑ ประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน ชาติพันธ์ของผู้อาศัย เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนในช่วงเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน การบริหารจัดการชุมชนภายใต้กรอบหรือบริบทของขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม

๑.๒ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การใช้ชีวิต การจัดการชีวิตและครอบครัวของผู้คนแต่ละกลุ่ม หมู่บ้าน ผู้คนแต่ละระดับชั้นทางเศรษฐกิจสังคม

๑.๓ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนในด้านการผลิต การประกอบอาชีพ การรักษาพยาบาล การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การศาสนา การสร้างความสงบทางจิตใจ และการจัดการกิจการสาธารณะต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในและระหว่างชุมชน

๑.๔ ลักษณะทางชีวภาพและกายภาพของชุมชน ทรัพยากรและปัจจัยต่างๆ ที่เป็นฐานชีวิตให้แก่ชุมชนที่ศึกษาและชุมชนอื่นในพื้นที่ลุ่มน้ำเดียวกันหรือแหล่งนิเวศน์เดียวกัน และมีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ เช่น แหล่งน้ำ การจัดการชลประทาน สภาพความสมบูรณ์ของดิน ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และระบบนิเวศน์ของพื้นที่ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในชุมชน เป็นต้น

๑.๕ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเกิดจากแรงกดดันจากปัจจัยภายนอกที่สำคัญ คือ บทบาทรัฐในการพัฒนาชนบท และพลังของเศรษฐกิจระบบตลาดเสรี เช่นการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ตามนโยบายรัฐบาล การเข้ามาของระบบเงินตราและระบบทุน ระบบสินเชื่อ การส่งเสริมวิสาหกิจในชุมชน และการผลิตสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมตามความต้องการของตลาด เป็นต้น

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

๒.๑ ศึกษากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของภาครัฐ ที่มีผลกระทบต่อการใช้หรือการประกอบอาชีพภายในชุมชน ระบบการบริหารจัดการเงินทุน ระบบการผลิตเชิงเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมทั้งปัจจัยความเสี่ยงในการเกิดหนี้สิน และความเสี่ยงในการไม่สามารถชำระหนี้ภายในชุมชน

๒.๒ การวิเคราะห์โอกาสหรือข้อจำกัดในการจัดการปัญหาของชุมชนในปัจจุบันว่าควรได้รับการสนับสนุนในประเด็นใดเป็นสำคัญ หรือการดำเนินแนวทางการพัฒนาชุมชนภายใต้ของจำกัดที่มีอยู่ รวมทั้งแนวทางการลดข้อจำกัดที่มีอยู่ เป็นต้น

๒.๓ การวิเคราะห์ความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนว่ามีมากน้อยเพียงใด รวมทั้งมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการกำหนด ติดตาม และประเมินผลอย่างไรบ้าง

๒.๔ การวิเคราะห์ภาพรวมของภาคการเกษตรในพื้นที่ โดยสามารถพิจารณาเป็นห่วงโซ่ ตั้งแต่เรื่องวัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต การแปรรูป การตลาด รวมทั้งความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น

๒.๕ การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาว่าภาครัฐต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติอย่างไรให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ หรือชุมชนเองจะต้องได้รับ การสนับสนุนในด้านใดบ้าง จึงจะมีศักยภาพด้านการจัดการตามเจตนารมณ์ของภาครัฐ รวมทั้งพิจารณาข้อจำกัดที่เป็นตัวแปรสำคัญในการบริหารจัดการชุมชน

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๓.๑ บทบาทของภาครัฐ และผลลัพธ์ของการนำนโยบายต่างๆ ของภาครัฐไปปฏิบัติในพื้นที่ เช่น นโยบายการจัดการ น้ำ ดิน ป่า การส่งเสริมเกษตร สินเชื่อการเกษตร การรับจำนำข้าว วิสาหกิจชุมชน การรักษาสุขภาพ ความยุติธรรมในชุมชน การปราบปรามยาเสพติด ฯลฯ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่

๓.๒ ผลลัพธ์โดยรวมที่เกิดขึ้นจากนโยบายต่างๆ ของภาครัฐก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชนในเชิงบวกและลบอย่างไร ชุมชนและครัวเรือนมีความเสี่ยงในด้านต่างๆ อย่างไร

๓.๓ ความคิดเห็นและความสามารถของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากโครงการกิจกรรมต่างๆ ภายใต้นโยบายแต่ละด้านที่มีการดำเนินการในชุมชน

คำถามที่ต้องตอบในรายงานการศึกษา

- *ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน*
- *ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน*
- *บทเรียนที่ได้รับในด้าน*
  - *การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น*
  - *การบริหารการพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ*
  - *ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล*

ข้อมูลจังหวัดอุดรธานี

ตราประจำจังหวัดอุดรธานี

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดอุดรธานี

อุดรธานี เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นศูนย์ปฏิบัติการกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑ และศูนย์กลางพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง เดิมพื้นที่เมืองอุดรธานีในปัจจุบันคือบ้านเดื่อหมากแข้ง ซึ่งมีมานานร่วมสมัยกับเมืองเวียงจันทน์ อาณาจักรล้านช้าง เมืองอุดรธานีได้รับการสถาปนาให้เป็นเมืองศูนย์บัญชาการการปกครองของมณฑลอุดรอย่างเป็นทางการ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ปี พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยพลตรีพระเจ้าบรมวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ซึ่งทรงเป็นข้าหลวงใหญ่สำเร็จราชการแทนพระองค์ ปกครองมณฑลอุดรในสมัยที่มีการปกครองในรูปแบบมณฑลเทศาภิบาล กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองอุดรธานีเกิดจากรวมกันของหัวเมืองฝ่ายเหนือในพื้นที่มณฑลอุดร (มณฑลลาวพวน) คือ เมืองกุมภวาปี เมืองหนองหาน เมืองนครเขื่อนขันธ์ กาบแก้วบัวบาน และบ้านเดื่อหมากแข้ง มีอาณาเขตปกครองกว้างใหญ่ที่สุดในประเทศ จังหวัดอุดรธานีอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๕๖๔ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๑๑,๗๓๐ ตารางกิโลเมตร (ประมาณ ๗,๓๓๑,๔๓๘.๗๕ ไร่) มีสภาพภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของประเทศและของโลก ปัจจุบันอุดรธานีเป็นศูนย์กลางหน่วยงานราชการต่างๆ ในภูมิภาค ศูนย์กลางการเดินทางทางบกและทางอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคอาเซียน

ภูมิศาสตร์

จังหวัดอุดรธานี ตั้งอยู่ตอนบนของประเทศ หรือที่เรียกว่า อีสานเหนือ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จังหวัดอุดรธานีมีอาณาเขตติดกับจังหวัดอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ จรดจังหวัดหนองคาย (อำเภอสระใคร,อำเภอท่าบ่อ,อำเภอโพนพิสัย,อำเภอศรีเชียงใหม่,อำเภอสังคม)

ทิศตะวันออก จรดจังหวัดสกลนคร (อำเภอบ้านม่วง,อำเภอเจริญศิลป์,อำเภอสว่างแดนดิน, อำเภอส่องดาว,อำเภอวาริชภูมิ)

ทิศใต้ จรดจังหวัดขอนแก่น (อำเภอเขาสวนกวาง,อำเภอกระนวน) และจังหวัดกาฬสินธุ์ (อำเภอสหัสขันธ์,อำเภอท่าคันโท)

ทิศตะวันตก จรดจังหวัดเลย (อำเภอปากชม)และจังหวัดหนองบัวลำภู (อำเภอเมืองหนองบัวลำภู)

ภูมิประเทศ

ประกอบด้วยภูเขา ที่สูง ที่ราบ ที่ราบลุ่ม และพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น แบ่งออกได้ ๒ บริเวณ คือ บริเวณที่สูงทางทิศตะวันตกและทางทิศใต้ สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขา บางส่วนเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นถึงลอนลึก มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๒๐๐ เมตร สภาพภูมิประเทศลักษณะนี้ ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอน้ำโสม อำเภอหนองวัวซอ อำเภอโนนสะอาด อำเภอศรีธาตุ อำเภอวังสามหมอ และด้านตะวันตกของอำเภอกุดจับและอำเภอบ้านผือ มีเทือกเขาสูงสลับเนินเตี้ย บางส่วนเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นสลับพื้นที่นา มีที่ราบลุ่มอยู่บริเวณริมแม่น้ำ เช่น ลำน้ำโมง ลำน้ำปาว เป็นต้น

บริเวณพื้นที่ลูกคลื่นทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันออก เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น มีที่ดอนสลับที่นา บางส่วนเป็นที่เนินเขาเตี้ยๆ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยประมาณ ๑๘๗ เมตร สภาพภูมิประเทศลักษณะนี้ครอบคลุมพื้นที่บริเวณอำเภอบ้านผือ อำเภอกุดจับ อำเภอเมือง อำเภอกุมภวาปี อำเภอหนองแสง อำเภอไชยวาน อำเภอเพ็ญ อำเภอทุ่งฝน อำเภอสร้างคอม และอำเภอบ้านดุง มีที่ราบลุ่มเป็นบริเวณกว้างในเขต่อำเภอเมืองอุดรธานี และอำเภอกุมภวาปี ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำปาว พื้นที่ลูกคลื่นดังกล่าวจะมีพื้นที่สูง ซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติเดิมทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือในเขตอำเภอบ้านดุง นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ราบลุ่มบริเวณแม่น้ำต่างๆ เช่น ห้วยน้ำสวย ห้วยหลวง ห้วยดาน ห้วยไฟจานใหญ่ ลำน้ำเพ็ญ และแม่น้ำสงคราม เป็นต้น มีเทือกเขาสำคัญคือ เทือกเขาภูพานทอดเป็นแนวยาวตั้งแต่เขตเหนือสุดของจังหวัด

การเมืองการปกครอง

หน่วยการปกครองแบ่งออกเป็น ๒๐ อำเภอ ๑๕๖ ตำบล ๑,๘๘๐ หมู่บ้าน ๑๐๑ ชุมชน ๑ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ เทศบาลนคร ๓ เทศบาลเมือง ๔๔ เทศบาลตำบล ๑๓๒ องค์การบริหารส่วนตำบล มีจำนวนประชากรรวม ๑,๕๘๓,๐๙๒ คน (ปีพ.ศ. ๒๕๖๐)

หัวข้อประเด็น

“การจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น”

- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๒ บ้านหนองโน
- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๔ บ้านห้วยสำราญ

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๒
บ้านหนองโน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๑. บทบาทของภาครัฐและผลลัพธ์ของการนำนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐไปปฏิบัติในพื้นที่

๑) นโยบายการจัดการน้ำ มีผลต่อการพัฒนาและการบริหารจัดการชุมชนมาก เนื่องจากประชาชนบ้านหนองโนมีพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งภาครัฐมีบทบาทการส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำ มีอ่างเก็บน้ำและคลองส่งน้ำ ระบบชลประทานที่มีการส่งน้ำในการเอื้อต่อการส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชน การพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งประชาชนที่อยู่ในเขตชลประทานของเขื่อนห้วยหลวง เกษตรกรจะสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งฤดูแล้งและฤดูฝน เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพได้เป็นอย่างดี

๒) การบริหารจัดการดิน ส่วนมากจะเป็นดินร่วนปนทราย ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ทำนาและพืชไร่ หรือไม้ยืนต้นไม้ผล ซึ่งรัฐมีการส่งเสริมในเรื่องระบบบริหารจัดการดิน โดยเฉพาะบ้านหนองโน ใน ฤดูฝนจะปลูกข้าว ส่วนฤดูแล้งจะปลูกถั่วลิสงและอ้อย ซึ่งพืชตระกูลถั่วจะเป็นปุ๋ยอย่างดีที่จะทำให้สภาพดินดีโดยไม่พึ่งปุ๋ยเคมี

๓) การส่งเสริมการเกษตร เป็นนโยบายที่สำคัญที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรบ้านหนองโน โดยการใช้หลักภูมิสังคมซึ่งจะต้องดูภูมิประเทศ สภาพดิน น้ำ อากาศ ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ประกอบกับวิถีการประกอบอาชีพของชุมชนที่มีต้นทุน จากการทำการเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งมีภูมิปัญญาในการจัดการ ทางภาครัฐได้มาส่งเสริมการปลูกพืช การแปรรูป และการตลาด เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องราคาและเป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร เช่น การส่งเสริมการปลูกถั่วลิสง เป็นวัตถุดิบและส่งเข้ามาแปรรูปในวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าและการตลาดของเครือข่าย

๔) การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เป็นนโยบายสำคัญที่ตรงกับการบริหารจัดการของชุมชน ซึ่งเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.๒๕๔๘ เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความก้าวหน้าพร้อมสำหรับแข่งขันทางการค้าในอนาคต รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบกิจการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

เป็นการรวมตัวกันโดยสมัครใจ เพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน

จากการเรียนรู้ชุมชนจะเห็นว่าในปี พ.ศ.๒๕๓๖ การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (ถั่วคั่วทราย) เกิดมาจากการส่งเสริมการปลูกถั่วลิสง แต่มีปัญหาผลผลิตมากราคาตกต่ำ จึงเปลี่ยนมาแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าการใช้นวัตกรรมเข้ามาบริหารจัดการชุมชน แม่บ้านจึงรวมตัวกันและมีส่วนราชการเข้ามาส่งเสริม ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอกุดจับ เข้ามาส่งเสริมการผลิตและการแปรรูป รวมถึงส่งเสริมการตลาด เทศบาลตำบลกุดจับ สนับสนุนโดยการจัดฝึกอบรมและพาไปศึกษาดูงานแก่กลุ่มถั่วคั่วทราย โดยเริ่มแรกมีสมาชิกกลุ่มจำนวน ๒๔ คน สมาชิกทุกคนได้ลงหุ้นกันคนละ ๑๐๐ บาท รวมเงินทุนของกลุ่มเริ่มแรกจำนวน ๒,๔๐๐ บาท ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น ๔๖ คน และปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (ถั่วคั่วทราย) สามารถบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมาหลายสิบปี ทำให้เห็นถึงความยั่งยืน อันส่งผลกระทบให้ชุมชน สามารถบริหารจัดการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการรวมกลุ่มการบริหารจัดการของชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกถั่วลิสงจำหน่ายให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (ถั่วคั่วทราย) เพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลายอย่าง เป็นการต่อยอดจากวัตถุดิบ นอกจากนั้น การเชื่อมโยงกับตลาดทั้งในชุมชน นอกชุมชน และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ส่งผลให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๒. ผลลัพธ์โดยรวมที่เกิดขึ้นจากนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชนในเชิงบวกและลบอย่างไร ชุมชนและครัวเรือนมีความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ อย่างไร จากการเรียนรู้ในชุมชนพบว่า ผลลัพธ์โดยรวมที่เกิดขึ้นจากนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชน

๑) เชิงบวก ความพึงพอใจที่รัฐบาลและกระทรวง กรม จังหวัด ได้กำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณลงในพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะในรัฐบาลปัจจุบันที่แก้ปัญหาความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง เช่น โครงการตำบลละ ๕ ล้านบาท โครงการหมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท โครงการหมู่บ้านละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการไทยนิยมยั่งยืน ๒๐๐,๐๐๐ บาท โครงการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เพื่อลดค่าใช้จ่ายเรื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และโครงการดังกล่าวสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน ต่อยอดการประกอบอาชีพ การ ลดรายจ่ายและการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทำให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม อย่างเป็นระบบ เช่น การเรียนรู้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข การเคารพมติซึ่งมาจากความคิดเห็นจากความคิดเห็นส่วนใหญ่ของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชน และจะทำให้สังคมมีความเข้มแข็ง

๒) เชิงลบ จากการเรียนรู้ชุมชนพบว่าบางโครงการที่เป็นนโยบายของรัฐบาลถูกกำหนดมาจากส่วนกลางโดยไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่ จะไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงจุด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการกำหนดนโยบายหรือการจัดทำโครงการควรคำนึงถึงบริบทของแต่ละพื้นที่ “ภูมิสังคม” ตามหลักทรงงาน ซึ่งจะต้อง ดูสภาพภูมิประเทศ วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของชุมชน ปัญหาความเดือดร้อน ที่แท้จริงของชุมชน

๓. ความคิดเห็นและความสามารถของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้นโยบายแต่ละด้านที่มีการดำเนินการในชุมชน

๑) นโยบายด้านการบริหารจัดการน้ำของรัฐ ประชาชนบ้านหนองโนมีความคิดเห็นและความสามารถในการใช้ประโยชน์ ถึงแม้ว่าหมู่บ้านหนองโนจะอยู่ในการจัดการน้ำโดยระบบชลประทาน เขื่อนห้วยหลวง แต่การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรยังไม่ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ จะเห็นได้ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ และปี พ.ศ.๒๕๕๙ ซึ่งพื้นที่ประสบปัญหาภัยแล้งทำให้ปริมาณน้ำฝนตก มีปริมาณน้อยส่งผลให้น้ำในเขื่อนห้วยหลวงมีปริมาณน้อย ทำให้ไม่สามารถส่งน้ำให้เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์เพื่อส่งเสริมการทำการเกษตรในฤดูแล้ง โดยเฉพาะการปลูกถั่วลิสงซึ่งจะต้องปลูกในฤดูแล้ง ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทราย เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถปลูกถั่วลิสงเพื่อเป็นวัตถุดิบส่งเข้าเพื่อแปรรูปกับวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทรายได้

๒) โครงการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ จากการศึกษาเรียนรู้ประชาชนมีความคิดเห็นและสามารถใช้ประโยชน์จากโครงการฯ ในการแก้ไขปัญหาชุมชน เนื่องจากในปี พ.ศ.๒๕๓๖ ชุมชนประสบปัญหาผลผลิตถั่วลิสงล้นตลาดและมีราคาตกต่ำ จึงได้มีการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเพื่อผลิตถั่วคั่วทรายบ้านหนองโนและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยได้รับคำแนะนำและสนับสนุนส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอกุดจับ และเทศบาลตำบลกุดจับอย่างต่อเนื่องตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนจึงได้ใช้ประโยชน์จากโครงการดังกล่าวของรัฐ และช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี

๓) โครงการส่งเสริมความเป็นอยู่ระดับตำบล (ตำบลละ ๕ ล้านบาท) และโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวประชารัฐ (หมู่บ้านละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท) จากการศึกษาเรียนรู้ประชาชนมีความคิดเห็นและสามารถใช้ประโยชน์จากโครงการในการแก้ไขปัญหาชุมชนเป็นการต่อยอดในการพัฒนาชุมชนและส่งผลสำคัญที่ประชาชนได้คือ การที่ประชาชนได้มีการพบปะพูดคุยและมีส่วนร่วมในการพิจารณานำเสนอโครงการพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

๔) โครงการไทยนิยม ยั่งยืน ซึ่งจะมีกิจกรรมหลากหลายเพื่อการพัฒนาองค์รวมให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ได้แก่

(๑) โครงการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย โครงการจัดทำบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ประชาชนมีความคิดเห็นและใช้ประโยชน์ในการลดรายจ่ายในการดำรงชีวิต และเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเป็นไปตามนโยบายของรัฐที่ว่า “จะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากจน คนพิการ ผู้ป่วยติดเตียง เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มดังกล่าวได้เป็นอย่างดี และมีการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้

(๒) โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท) ประชาชนมีความคิดเห็นและใช้ประโยชน์จากโครงการภายใต้นโยบายของรัฐดังกล่าวว่าเป็นโครงการที่แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนส่วนรวมและเป็นการเข้าถึงชุมชนทุกชุมชน ทำให้ไม่ต้องรออย่างไม่มีความหวังจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ส่วนใหญ่จะจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นเขตพื้นที่ ที่เป็น ฐานเสียง ไม่ได้มองถึงปัญหาความเดือดร้อนของหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นแนวทางการวางแผนพัฒนาของชุมชน

(๓) โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ความคิดเห็นของประชาชนและประโยชน์ ที่ประชาชนได้รับจากโครงการดังกล่าว เป็นการต่อยอดการพัฒนาสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ โดยให้มีนวัตกรรมที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้ชุมชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มมากขึ้น

จากโครงการไทยนิยมยั่งยืนนั้น ประชาชนมีความคิดเห็นและประโยชน์ที่ชุมชนได้รับคือการได้รับรู้นโยบาย แนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติที่ทุกคนจะรับรู้ด้วยกันและเดินไปพร้อมกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วมและชุมชนได้มีกฎ กติกา หรือรัฐธรรมนูญหมู่บ้านที่ทุกคนในหมู่บ้านชุมชนจะทำร่วมกัน

๕) โครงการ ๙๑๐๑ ตามรอยเท้าพ่อภายใต้ร่มพระบารมีเพื่อฟื้นฟูอาชีพด้านการเกษตร แก่เกษตรกรผู้ประสบอุทกภัยหลังน้ำลด ประชาชนมีความคิดเห็นและประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ โดยประชาชนมีความคิดเห็นว่ามีการทำโครงการในลักษณะเดียวกันหลายหมู่บ้าน (บ้านหนองโนมีการจัดทำโครงการส่งเสริมการเลี้ยงหมูทั้งหมู่บ้าน) เมื่อผลิตออกมาแล้วไม่มีตลาดรองรับทำให้ประสบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ และไม่เกิดความยั่งยืนเท่าที่ควร

๖) โครงการตลาดประชารัฐ ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาตลาดใหม่และขยายตลาดที่มีอยู่เดิมให้แก่ผู้ประกอบการแต่ละกลุ่มประเภทสินค้า ทั้งเกษตรกร ผู้มีรายได้น้อย ผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอย รวมทั้งผู้ประกอบการที่เดือดร้อนจากการไม่มีสถานที่ค้าขาย ประชาชนมีความคิดเห็นว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ดี แต่ขาดหน่วยงานที่ส่งเสริมในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

๔. รัฐบาลส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เป็นกำลังสำคัญที่จะนำพาเศรษฐกิจประเทศไทยให้เข้มแข็ง

สรุปสาระสำคัญสถานการณ์ดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.๒๕๔๘ โดยมีเจตนารมณ์ให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต รวมถึง ส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่ผู้ประกอบการ ขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs ด้วยการส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดรายได้ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน พัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจภายในชุมชน ที่ผ่านมาคณะกรรมการส่งเสริมฯ ได้ดำเนินการในการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ โดยมีผลการดำเนินการคือ วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการอนุมัติทะเบียน ณ วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ จำนวนกว่า ๘๐,๐๐๐ แห่ง โดยวิสาหกิจชุมชนร้อยละ ๖๐ หรือประมาณ ๕๐,๐๐๐ แห่ง ยังคงดำเนินการอยู่ และอีก ๓๐,๐๐๐ แห่ง อยู่ระหว่างกระบวนการเพิกถอนและยกเลิกทะเบียนออกจากระบบนอกจากนั้น ได้มีการจัดประเภทวิสาหกิจชุมชนโดยแบ่งเป็นการผลิตสินค้าทั้งหมด ๑๘ ประเภท โดยมีวิสาหกิจประกอบกิจการผลิตพืชมีจำนวนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การผลิตปศุสัตว์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร ตามลำดับ

อีกทั้ง ทางคณะกรรมการส่งเสริมฯ ได้ดำเนินการคัดสรรวิสาหกิจชุมชนดีเด่นเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นต้นแบบการเรียนรู้ให้กับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ พร้อมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ในการจัดเวทีเรียนรู้เพื่อให้สามารถจัดทำแผนพัฒนากิจการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้ โดยได้เริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ จนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนโดยงบประมาณ จากแหล่งอื่นทั้งในส่วนของกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

นอกจากนั้น ยังมีปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินการทั้งในเรื่องของวิสาหกิจชุมชน ที่มีทรัพย์สินมากขึ้น ซึ่งอาจจะเกิดปัญหาในการถือครองทรัพย์สินนั้น ที่มีความต้องการให้มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และควรที่จะให้เป็นสิทธิ์ของนิติบุคคล ปัญหาการทำนิติกรรมและธุรกรรมต่าง ๆ โดยสมาชิกต้องค้ำประกันซึ่งกันและกันเอง เนื่องมาจากมาตรการส่งเสริมของรัฐบางมาตรา ซึ่งได้กำหนดให้นิติบุคคลเป็นผู้ขอใช้สิทธิ์ในการรับผลประโยชน์ตามมาตรานั้น ๆ ทั้งนี้

ทางรัฐบาลเห็นความสำคัญในการเสนอจัดตั้งกองทุนเพื่อการส่งเสริมและพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน เนื่องมาจากการพัฒนากิจการให้เติบโตและก้าวหน้าได้นั้น จำเป็นต้องมีงบประมาณหรือทุนสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เพื่อให้มีการพัฒนากิจการสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพ.ศ.๒๕๔๘ ไม่ได้กำหนดให้มีกองทุนสำหรับวิสาหกิจชุมชนเป็นการเฉพาะ แต่ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน โดยมี

วัตถุประสงค์เกี่ยวกับกิจการวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้การสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินค้าวิสาหกิจชุมชนและสินค้า OTOP โดยวิสาหกิจชุมชน เกิดจากประชาชนในชุมชนได้รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ของชุมชน มุ่งเน้นถึงกระบวนการการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์โดยรวม จึงทำให้เกิดผลผลิตที่เรียกกันว่า ผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP และเมื่อกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP นั้น มีความเข้มแข็ง มีกำลังความสามารถในการแข่งขันได้ระดับการค้าขายเชิงพาณิชย์ ก็จะต่อยอดยกระดับเป็นกลุ่มผู้ประกอบการ SMEs ซึ่งหากกลุ่มผู้ประกอบการทั้ง ๓ ส่วนนี้ มีพื้นฐานความรู้ที่รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง รวมทั้งได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จะเป็นกำลังสำคัญที่จะนำพารายได้มากมายเข้ามาสู่ประเทศ ช่วยยกระดับสินค้าไทยให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก เศรษฐกิจของประเทศไทยก็จะเจริญเติบโตได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

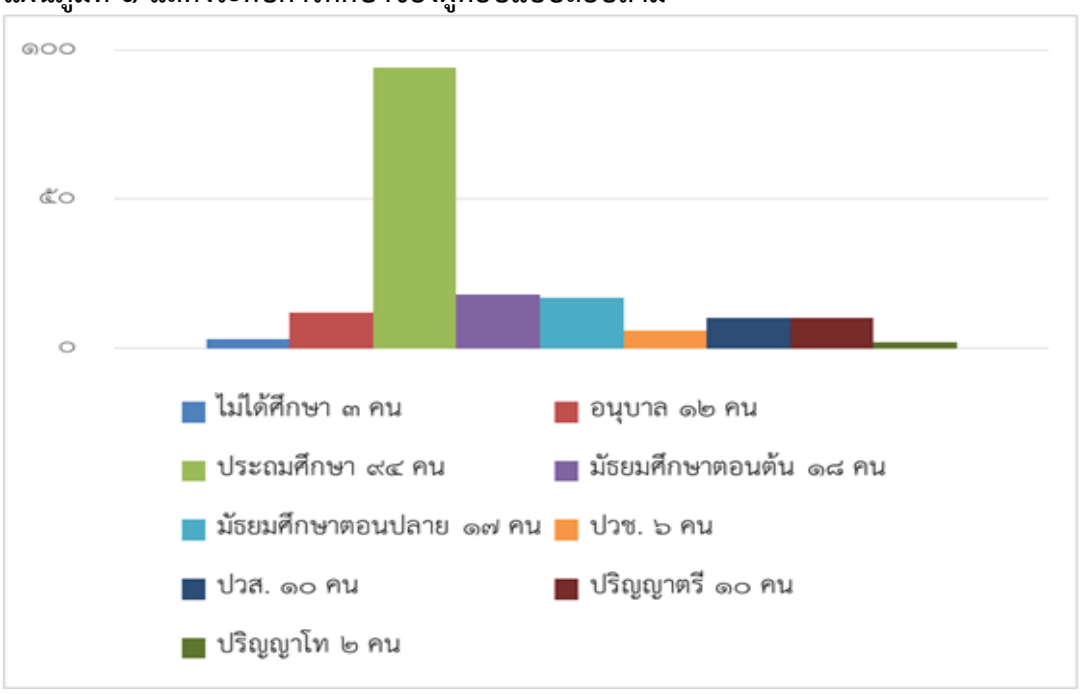
ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning)

จากการเรียนรู้การปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ (Action Learning) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองโน ซึ่งทำผลิตภัณฑ์ถั่วคั่วทรายนั้น ทางนักศึกษา กป.๒ ได้ใช้แบบสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนบ้านหนองโน ในเรื่องสภาพชีวิตความเป็นอยู่อาชีพ จำนวน ๔๐ ชุด เพื่อให้ได้ข้อมูลภูมิสังคม และได้สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองโน ทั้งข้าราชการ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นท้องที่ และประชาชน อาทิ นายอำเภอกุดจับ นายกเทศบาลตำบลกุดจับ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองโน ข้าราชการในอำเภอและตำบลกุดจับ และประชาชน โดยได้ข้อสรุป ดังนี้

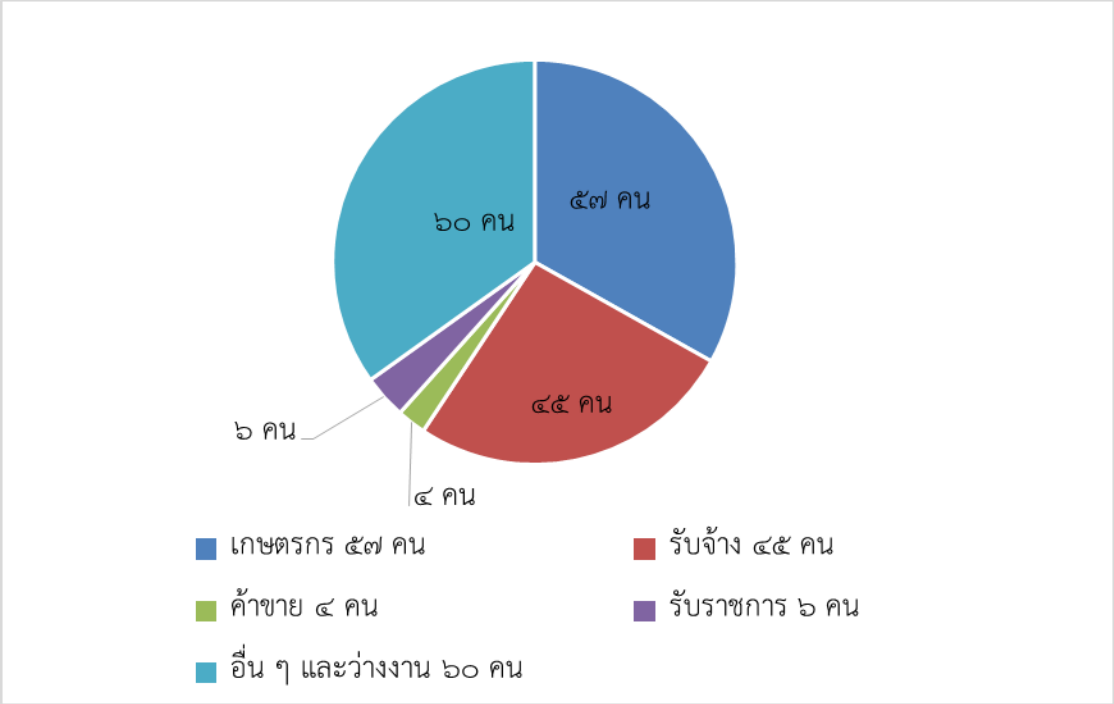
ตารางที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานสมาชิกในครัวเรือน ที่ได้จากแบบสอบถาม

ช่วงวัย/คนพิการ	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
๑. เด็กแรกเกิด ถึง ๖ ปี	๔	๗	๑๑
๒. เด็กในวัยเรียน	๑๕	๑๘	๓๓
๓. วัยแรงงาน	๓๓	๓๙	๗๒
๔. วัยแรงงาน (คนพิการ)	-	๑	๑
๕. ผู้สูงอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป	๒๙	๒๕	๕๔
๖. ผู้สูงอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป (คนพิการ)	-	๑	๑
รวม			**๑๗๒**

แผนภูมิที่ ๑ แสดงระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

แผนภูมิที่ ๒ แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. สรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองโน ทั้งข้าราชการ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นท้องที่ และประชาชน อาทิ นายอำเภอกุดจับ นายกเทศบาลตำบลกุดจับ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองโน ข้าราชการในอำเภอและตำบลกุดจับ และประชาชน ได้ข้อสรุป

๑. การขับเคลื่อนส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ อาทิ เทศบาลตำบลกุดจับ เป็นหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา โดยสนับสนุนให้แก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น กลุ่มอาชีพเย็บผ้าบ้านหนองโน กลุ่มส่งเสริมทำนาปรัง และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทราย โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้บรรจุโครงการไว้ในแผนพัฒนาเทศบาลตำบล ๔ ปี โครงการส่งเสริมอาชีพกลุ่มแปรรูปถั่วลิสงบ้านหนองโน จำนวน ๔๐,๐๐๐.- บาท จากการส่งเสริมของเทศบาลตำบลกุดจับที่ผ่านมาพบว่า กลุ่มอาชีพอื่นการรวมกลุ่มทำกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง และบางครั้งอุปกรณ์ที่สนับสนุนไปไม่ถูกนำมาใช้ในกลุ่มอาชีพแตกต่างจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทรายที่ยังคงมีการใช้อุปกรณ์และมีการรวมกลุ่มทำตามกิจกรรมตามที่เทศบาลตำบลกุดจับหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามเทศบาลตำบลกุดจับ เห็นว่าเทศบาลตำบลกุดจับให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ในชุมชน และมีความเห็นว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทรายบ้านหนองโน ควรเพิ่มสมาชิกคนรุ่นใหม่เข้ามาสู่กระบวนการเป็นกรรมการในวงจรการผลิต และนำความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการใหม่ ๆ มาเพิ่มศักยภาพในกลุ่ม ให้

เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น ตลอดจนให้มีการวางแผนกลยุทธ์เพื่อปรับตัวสู่การแข่งขันกับคู่แข่งทางการตลาดที่มีเพิ่มขึ้น และจะส่งผลต่อปัจจัยการผลิตและราคารับซื้อที่เป็นต้นทุนและราคาขายด้วย

๒. บทเรียนที่ได้รับจากกลุ่มผู้ปฏิบัติงานหน่วยงานของภาครัฐ ที่ได้ร่วมตอบคำถามเชิงวิชาการแก่ผู้ศึกษา มี ๓ หน่วยงาน ได้แก่ ที่ทำการปกครองอำเภอกุดจับ เกษตรตำบล ครู กศน. ได้ข้อสรุปว่า

๒.๑ เกษตรตำบล มีแผนงานการส่งเสริมกลุ่มผลิตภัณฑ์ถั่วลิสงด้วยการส่งเสริมการปลูก และการสร้างเครือข่ายผู้ปลูกให้สามารถส่งวัตถุดิบเข้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างเพียงพอ สำหรับในกรณีที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ลงมาส่งเสริมการปลูกถั่วแก่เกษตรกรในบ้านหนองโนและพื้นที่ใกล้เคียงแล้วรับซื้อคืน ตลอดจนบริษัทโก๋แก่ ที่ลงมารับซื้อถั่วลิสงในพื้นที่นั้น เกษตรตำบลมองว่าเป็นการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางการผลิตกับวิสาหกิจถั่วคั่วทรายที่ต้องทำอย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ กรณีที่กลุ่มฯ มีสมาชิกจำนวนไม่มากและส่วนใหญ่อายุมากนั้น เกษตรตำบลเห็นว่าจะต้องส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น แต่ให้คงมีคนรุ่นเดิมมาร่วมใช้ประสบการณ์ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนด้วย และผู้นำในชุมชนต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นด้วย ส่วนในเรื่องการหาตลาดเพิ่มเติมให้แก่วิสาหกิจชุมชนนั้น เห็นว่า คงต้องมองที่ความสามารถในการผลิตและคุณภาพที่ทำได้อย่างจำกัดด้วย

๒.๒ ครู กศน. ให้ความเห็นว่า ควรขยายฐานตลาดแก่กลุ่มวิสาหกิจด้วยระบบเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น และทางหน่วยงานมีแผนงานส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนด้วยระบบดิจิทัลชุมชนแก่ประชาชนด้วย และกรณีวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทรายบ้านหนองโนนั้น อาจต้องให้คนรุ่นใหม่เข้าไปมีส่วนร่วมและนำระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ไปช่วยพัฒนาศักยภาพการจัดการด้วย

๒.๓ ที่ทำการปกครองอำเภอกุดจับ เห็นว่า ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบการบรรจุหีบห่อให้ทันสมัยและได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น

จากข้อสรุปการเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองโน (กลุ่มถั่วคั่วทราย) ที่ได้ จากการศึกษาพบว่านอกจากจะส่งผลกระทบต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังกล่าวแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและนโยบายในทุกระดับ รายละเอียด ดังนี้

๒. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

๑) การเข้าสู่วัยผู้สูงอายุหรือวัยชรา ในหมู่บ้านมีผู้สูงอายุจำนวนมากถึง ๒๗๐ คน ถึงแม้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติตามวิถีชีวิตสังคมชนบท มีการช่วยเหลืออุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน แต่เมื่อระยะเวลาเปลี่ยนไป ประกอบกับสภาวะการมีบุตรน้อย อาจส่งผลต่อการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ในกรณีเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉิน และการปรับสภาวะร่างกายและจิตใจในการอยู่คนเดียวในที่พักอาศัย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดสภาวะซึมเศร้ามีผลกระทบต่อสภาวะจิตใจและร่างกายได้

๒) ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นสังคมเกษตร การผลิตพืชผลทางการเกษตรได้ใช้สารเคมี จำพวกยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ฯลฯ โดยมิได้มีระบบการจัดการสารเคมีที่ตกค้างในดิน ซึ่งสารเคมีเหล่านี้จะแทรกซึมลงในที่ดินสู่ลำน้ำสาธารณะที่ใช้อุปโภคและบริโภค และอยู่ในอากาศ ซึ่งอาจส่งผลต่อสุขภาพของผู้คนในชุมชนในระยะยาว

๓) ปัญหาการกู้ยืมเงิน รายได้ส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นรายได้จากการเกษตรกรรม ในระหว่างรอเก็บเกี่ยวผลผลิตตามฤดูกาล ไม่มีรายได้เสริมที่แน่นอน ครัวเรือนส่วนใหญ่จึงต้องอาศัยการนำเงินจากพ่อค้าคนกลางไปซื้อวัสดุเพื่อใช้ในการเกษตรก่อนการเก็บ และกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตร ธนาคารออมสิน หรือยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ทำให้ต้องหาเงินมาจ่ายค่าดอกเบี้ยหลายทาง

๔) การบริหารจัดการเพื่อการเกษตร แม้มีระบบชลประทาน แต่ยังต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ มีผลต่อการปลูกถั่วลิสงที่เป็นวัตถุดิบ ที่จะส่งผลผลิตเข้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (กลุ่มถั่วคั่วทราย)

ข้อเสนอ เพื่อแก้ไขความเสี่ยง

- เสนอหน่วยงานรับผิดชอบ วางแผนในการบริหารจัดการน้ำ
- ส่งเสริมการขุดสระน้ำสาธารณะหรือบุคคล
- ส่งเสริมการเจาะบ่อบาดาลด้วยระบบโซล่าเซล

๕) จากองค์กรภายนอกที่มาส่งเสริมการปลูกถั่วลิสง มี ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ลงมาส่งเสริมการปลูกถั่วแก่เกษตรกรในบ้านหนองโนและพื้นที่ใกล้เคียงแล้วรับซื้อคืน ตลอดจนบริษัทโก่แก่ ลงมาส่งเสริมปัจจัยการผลิต การประกันราคา ซึ่งอาจทำให้เกษตรกรหันไปปลูกส่งศูนย์วิจัยหรือภาคเอกชน ที่ลงมารับซื้อถั่วลิสงในพื้นที่แทนที่จะส่งผลผลิตให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทราย

ข้อเสนอ เพื่อแก้ไขความเสี่ยง

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน(ถั่วคั่วทราย) ควรรับสมาชิกเพิ่มและส่งเสริมให้สมาชิกปลูกถั่ว พร้อมรับซื้อถั่วลิสงในราคาประกัน
- ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง จากเดิมให้มีประเภทผลิตภัณฑ์หลากหลายประเภทเพิ่มขึ้น มีคุณภาพที่ดีขึ้น มีการทำรูปแบบหีบห่อผลิตภัณฑ์ให้สวยงาม น่าซื้อเป็นของฝากของขวัญ

๖) การบริหารจัดการ ทั้งในชุมชนยังมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ยังไม่แพร่หลาย การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่ครอบคลุมทุกคนในหมู่บ้าน

ในส่วนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การเพิ่มของจำนวนสมาชิกมีน้อยและยังไม่มีสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่ หรืออายุน้อยที่จะสืบทอดภูมิปัญญาหรือวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทราย หรือวิสาหกิจชุมชนและ OTOP

ต่าง ๆ การบริหารจัดการชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ กลุ่ม OTOP นั้นยังขาดการเชื่อมโยงบูรณาการ การวางแผนร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ

ข้อเสนอ เพื่อแก้ไขความเสี่ยง

- หน่วยงาน ท้องถิ่น ท้องที่ที่เกี่ยวข้อง ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่ม OTOP นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ กลุ่ม OTOP ควรขยายจำนวนสมาชิกและคละช่วงอายุของสมาชิกให้หลากหลาย ที่สำคัญควรผลักดันให้สมาชิกรุ่นใหม่มาเป็นกรรมการกลุ่ม

- นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนา ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ และส่งเสริมการขาย ขยายพื้นที่ขาย

๗) ขาดการพึ่งพาตนเอง จากการสนทนากับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสัมภาษณ์ประชาชนตามแบบสัมภาษณ์ พบว่าการลงทุนที่เป็นที่เป็นวัสดุที่มีราคาทางกลุ่มฯ จะไม่ลงทุนเอง จะขอหรือรอการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือท้องถิ่น ซึ่งมีผลกระทบต่อการผลิตโดยรวม

- การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มถั่วคั่วทรายยังเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ เพื่อซื้อเครื่องจักรจากโครงการไทยนิยม ยั่งยืน

ข้อเสนอ เพื่อแก้ไขความเสี่ยง

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และท้องถิ่น ควรให้ความรู้และสอนให้กลุ่มพึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งร่วมกันดูแลชุมชนและสังคมร่วมกัน

๘) ที่ตั้งกลุ่ม เนื่องจากที่ตั้งและพื้นที่ดำเนินการผลิตถั่วคั่วทรายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (กลุ่มถั่วคั่วทราย) ไม่ใช่ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของกลุ่ม แต่เป็นที่ธรณีสงฆ์ ซึ่งอาจเสี่ยงต่อการถูกเรียกคืนพื้นที่ดำเนินการ

ข้อเสนอ เพื่อแก้ไขความเสี่ยง

- จัดหาที่ดินเป็นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (กลุ่มถั่วคั่วทราย) เอง หรือหาที่ได้รับความยินยอมของเจ้าของที่ดินในการเช่าหรือให้อยู่ตลอดไป

๓. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (กลุ่มถั่วคั่วทราย) กลุ่ม OTOP และครอบครัว ชุมชน ส่วนใหญ่มีรายได้พอเพียง คน ครอบครัวและชุมชน มีความรัก ความอบอุ่น การดูแลห่วงใยกันในครอบครัวและสังคม ส่งผลให้คนในชุมชนมีความสุขอย่างพอเพียง

๒) ครอบครัวและชุมชน มีการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้เกียรติกัน แสดงบทบาทของตนในครอบครัวได้ ทำให้ครอบครัวมีความสุข การแสดงออกถึงสิทธิและหน้าที่ของคนในชุมชนจึงส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม

๓) ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แก้ไขปัญหาผู้สูงอายุติดบ้านและที่จะติดเตียงในอนาคต เปลี่ยนผู้สูงอายุจากภาระเป็นพลังทางสังคม เนื่องจากผู้สูงอายุสามารถออกมาทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (กลุ่มถั่วคั่วทราย) กลุ่ม OTOP และกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพและสังคมได้ตามวัย มีรายได้ รู้สึกมีความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเอง และเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาทางสังคมได้เป็นอย่างดี

๔) เกิดความรัก ความสามัคคีของครอบครัวและชุมชน เป็นเครือข่ายสายใยครอบครัวในการป้องกันปัญหาสังคม การที่คนหลายช่วงวัย หลากหลายครอบครัว หลากหลายประสบการณ์ได้มารวมกลุ่มกันทั้งร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (กลุ่มถั่วคั่วทราย) กลุ่ม OTOP และกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีผลให้เกิดการสานสัมพันธ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน รักษาประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนร่วมกัน เป็นการสร้างผู้นำในชุมชนเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม เป็นต้น

๔. บทเรียนที่ได้รับในด้าน

๑. การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๑) ชุมชนบ้านหนองโนและเทศบาลตำบลกุดจับ ศักยภาพในการจัดการวิสาหกิจชุมชน มีการสนับสนุนทรัพยากรในทุกด้านทั้งการให้ความรู้ คำปรึกษา และอุปกรณ์ในการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่ม OTOP ต่าง ๆ

๒) การขยายสมาชิกวิสาหกิจชุมชน หมู่บ้านบ้านหนองโน มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพียง ๑ แห่ง คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองโน (กลุ่มถั่วคั่วทราย) ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีการขยายจำนวนสมาชิกให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากนัก

๓) การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนท้องถิ่นท้องที่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำตามธรรมชาติยังมีน้อย มีผลให้การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นขาดการบูรณาการและประเมินผลร่วมกัน งบประมาณที่ลงไปที่วิสาหกิจชุมชนจึงมีประสิทธิภาพไม่มาก

๔) การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ไม่ได้แก้ปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด เด็กแว้นท์ จะเห็นได้จากการสอบถามหรือสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มฯ กรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้าน ให้ข้อมูลว่าปัญหายาเสพติด และเด็กแว้นท์ มีเพิ่มมากขึ้น

๕) การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการบริหารจัดการ ทางประชาชนในชุมชน มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้โดยนำมา ๒ เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขด้านความรู้ โดยชุมชนต้องเข้าใจการดำเนินการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้อง และเงื่อนไขด้านคุณธรรม โดยใช้ความเพียร ขยัน อดทน และหลักธรรมาภิบาล เข้ามาบริหารจัดการชุมชน

๒. การบริหารการพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ

๑) การบูรณาการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ระดับตำบลมีการส่งเสริมตามแผนทุกปีหมู่บ้านนวิถี แต่ละหน่วยงานส่งเสริม แต่ไม่บูรณาการกัน ขาดการบริหารจัดการ ติดตาม ให้คำแนะนำ และเป็นพี่เลี้ยง

๒) การดำเนินงานในรูปแบบประชารัฐมีน้อย

๓. ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายรัฐบาล

๑) นโยบายภาครัฐดี แต่ขาดการปฏิบัติในระดับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น ความสมดุลของการผลิต ราคา และตลาดรับซื้อ

๒) ความต่อเนื่องของการส่งเสริมของภาครัฐ และการส่งเสริมอย่างครบวงจร

๓) การปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ ยังไม่สามารถแก้ไขราคาผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ได้

๕. ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสงในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองโน

๑. การดำเนินการตามหลักประชารัฐ คือรัฐให้ความรู้เป็นพี่เลี้ยง ให้คำแนะนำปรึกษา ภาคประชาชนดำเนินการร่วมกันของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เพื่อให้หมู่บ้านเป็นฐานการผลิตวัตถุดิบ คือ ถั่วลิสงที่มีคุณภาพ ปลอดสารเคมี การแปรรูปที่ได้มาตรฐาน มีระบบการผลิตแปรรูปเป็นที่ยอมรับและเป็นมาตรฐาน ผ่านการรับรองคุณภาพและการส่งเสริมการตลาด

๒. การพัฒนาคนของชาวบ้านหนองโน ซึ่งต้องนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนร่วมกันของทุกคน เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ทำโดยชุมชนและเพื่อชุมชนทุกคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะคณะกรรมการที่ดำเนินการให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

๓. การพัฒนารูปแบบการแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์อื่นที่มีอยู่ให้หลากหลาย มีหลายชนิดนอกจาก ๕ ชนิดเดิม การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของตลาดที่ง่ายต่อการนำไปบริโภคให้เหมาะสม ปริมาณไม่มากและไม่น้อยไป หรืออาจจะใช้นวัตกรรมในการดำเนินการ

๔. การส่งเสริมการตลาด โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ผู้ซื้อและผู้ขายกันโดยตรงทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ การขยายเครือข่ายตลาดที่ตรงกลุ่มวัย

๕. การส่งเสริมให้บุคคลรุ่นใหม่ เข้ามาร่วมในการบริหารจัดการเพื่อเป็นการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในโลกยุคโลกาภิวัฒน์ การสื่อสารที่ไร้พรมแดน

๖. การพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองโน ได้กำหนดไว้คือ “การพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้า เพิ่มมูลค่าถั่วลิสง เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคง นำพาชุมชนก้าวไกล” และมีการทบทวนการดำเนินการที่ผ่านมา มีปัญหาอุปสรรคอะไรและกลุ่มมีความต้องการอะไร ที่ได้กำหนดไว้โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน

๗. การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในหมู่บ้านรอบ ๆ เพื่อการขยายผลทั้งการผลิตถั่วลิสงที่มีคุณภาพ เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาดเมื่อตลาดโตหรือขยายตัวมากขึ้น ซึ่งจะต้องมีวัตถุดิบคือถั่วลิสงที่มีคุณภาพได้อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

๘. ควรปรับปรุงอาคารสถานที่ให้ได้มาตรฐานทั้งระบบในการผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การคัดเลือกผลิตผล(วัตถุดิบ) การตากหรืออบให้แห้งอย่างเหมาะสม ความสะอาด ปลอดภัย ที่ได้มีการรับรองมาตรฐาน ขั้นตอนการผลิต สถานที่ ในแต่ละกระบวนการผลิตจะต้องสะอาด ปลอดภัย

๙. การรับประกันราคาเกษตรกรและเพิ่มฐานการผลิต เพื่อให้มีการผลิตวัตถุดิบส่งโรงงานเพื่อแปรรูป โดยการทำสัญญาหรือ MOU กับเกษตรกรในการผลิตให้ได้คุณภาพ โดยให้เกษตรกรในหมู่บ้าน/ชุมชน ใกล้เคียงกัน ในการผลิตวัตถุดิบให้ได้เพียงพอ มีคุณภาพ และปลอดสารเคมี โดยใช้อินทรีย์

๑๐. การปรับปรุงระบบขั้นตอนการทำผลผลิต(วัตถุดิบ) ให้ได้มาตรฐานทุกขั้นตอน มีความสะอาด ความปลอดภัย เพื่อมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ

๑๑. การทำวิจัยเพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์ หากลุ่มเป้าหมายที่ชอบรับประทานถั่วลิสงในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการหาตลาดในการผลิตให้มีความแน่นอนและยั่งยืน

บทสรุปจากการศึกษา

บทสรุปจากการศึกษาเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทรายบ้านหนองโน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งจากการเรียนรู้ตามภูมิสังคมทั้งในทางกายมีศักยภาพในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทราย โดยเฉพาะมีระบบบริหารจัดการน้ำที่ดี มีน้ำใช้ในการเกษตรได้ตลอดทั้งปี สภาพดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูกถั่วลิสงที่เป็นวัตถุดิบและเป็นถั่วลิสงที่มีคุณภาพดี เกษตรกรมีพื้นฐานในการทำการเกษตรอยู่แล้วซึ่งเป็นต้นทุนของการผลิต ส่วนสังคมและประเพณีวัฒนธรรมของหมู่บ้าน/ชุมชน มีความเป็นชนบทมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายมีความเป็นครอบครัวที่อบอุ่น มีความรัก ความสามัคคี แต่ขาดแกนนำที่เป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน

จากการศึกษาในเรื่องภูมิสังคม จะเห็นว่าชาวบ้านบ้านหนองโนมีศักยภาพที่เป็นต้นทุนในการผลิตถั่วลิสงที่มีคุณภาพ สะอาดปลอดภัย เพื่อส่งเข้าไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ในวิสาหกิจชุมชน ถั่วคั่วทราย สิ่งที่จะต้องเพิ่มเติม คือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล การมีส่วนร่วมของชุมชนให้ครอบคลุมทุกคนในหมู่บ้าน ให้ทุกคนเห็นว่าเขามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนด้วยกัน การปรับปรุงกระบวนการแปรรูปต่าง ๆ ทุกขั้นตอน ให้สะอาดได้มาตรฐานที่ได้รับการยอมรับตามหลักเกณฑ์พัฒนาคุณภาพ การปรับปรุงอาคารสถานที่ให้เหมาะสมในการจัดเก็บ การผลิตที่ถูกต้อง นอกจากนั้น จะต้องใช้นวัตกรรมเข้ามาเสริมในการแปรรูปถั่วคั่วทรายเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายจากเดิม โดยการทำวิจัยกลุ่มเป้าหมายลูกค้าที่มีความต้องการบริโภค และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องหาคณะกรรมการเป็นเด็กรุ่นใหม่ เพื่อเป็นการสืบทอดสืบ

สานและการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่นให้ต่อเนื่องและเข้ากับโลกโลกาภิวัฒน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ฉะนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทรายเองจะต้องมีคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้เทคโนโลยี เพื่อเป็นการส่งเสริมการตลาดและสร้างเครือข่าย โดยการขายทางเทคโนโลยี และสิ่งสำคัญเมื่อตลาดมีความต้องการสูง ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจะต้องมีเพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า จะต้องคิดทั้งระบบคือคิดอย่างองค์รวมตั้งแต่การนำวัตถุดิบที่เป็นถั่วลิสง ทั้งนี้คุณภาพจะต้องมีเพียงพอ โดยจะต้องให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนถั่วคั่วทรายบ้านหนองโนทำสัญญาประกันราคากับเกษตรกรในราคาที่เป็นธรรม เหมาะสม และมีคุณภาพ นอกจากนั้นจะต้องใช้เทคโนโลยี หรือนวัตกรรมเข้ามาช่วยเสริมในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้มีความเพียงพอต่อความต้องการ พร้อมทั้งมีสถานที่จัดเก็บผลิตผลที่เป็นวัตถุดิบก่อนแปรรูป ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปแล้วรอจำหน่ายหรือส่งตลาด สุดท้ายคือการทำการตลาดการสร้างเครือข่ายที่มีลูกค้าแน่นอนที่จะไม่ให้เกิดความเสี่ยง

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๔
บ้านห้วยสำราญ ตำบลหนองไฮ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๑. บทบาทของภาครัฐและผลลัพธ์ของการนำนโยบายต่างๆ ของภาครัฐไปปฏิบัติในพื้นที่ เช่น นโยบายการจัดการน้ำ ดิน ป่า การส่งเสริมเกษตร สินเชื่อการเกษตร การรับจำนำข้าว วิสาหกิจชุมชน การรักษาสุขภาพ ความยุติธรรมในชุมชน การปราบปรามยาเสพติด ฯลฯ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ อาทิ โครงการวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปลงใหญ่

สภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบ

๑) การดำเนินโครงการวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปลงใหญ่ ดำเนินการโดยหน่วยงานของภาครัฐ ชุมชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอ จึงทำให้ระยะเวลาที่จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนและดำเนินการมา ๑ ปี นั้น ยังคงมีทุนจดทะเบียน ๓๑,๘๐๐ บาท มีสมาชิก ๗๗ คน ซึ่งจากจำนวนประชากรที่มีอยู่ในชุมชนนับเป็นจำนวนที่น้อยมาก เนื่องจากชุมชนอาจยังไม่เห็นความชัดเจนและไม่มีความมั่นใจว่าหากมีการรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนแล้ว จะทำให้มีผลตอบแทนกลับมาคุ้มค่าหรือไม่

๒) ทุนทางทรัพยากรเทคโนโลยี ภูมิปัญญาของสมาชิกแต่ละคนแตกต่างกัน และยังไม่สามารถรวมกลุ่มสมาชิกได้อย่างจริงจัง ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างขายผลผลิต และกำหนดราคา ซึ่งอาจทำให้ไม่มีมาตรฐานกลางในการกำหนดราคา และคุณภาพผลผลิต

๓) ชุมชนยังไม่สามารถพัฒนารูปแบบและแปรรูปไม้ดอก เพื่อเพิ่มมูลค่าและพัฒนารูปแบบสินค้า

๔) ชุมชนยังขาดการนำนวัตกรรมการผลิต การสร้างแปลงผลิตไม้ดอกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้สนใจให้เข้ามาเที่ยวชุมชน จึงยังไม่สามารถไปสู่เป้าหมายของการเป็นชุมชนท่องเที่ยวทางการเกษตร หรือชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

๕) ขาดการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาดิน บำรุงดิน ทำการเกษตรแบบผสมผสาน และเกษตรอินทรีย์ ชุมชนยังคงใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีในปริมาณมาก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้านได้ในอนาคต

๖) ด้านการตลาด พบว่าเกษตรกรแต่ละรายหาตลาดของตนเอง ยังไม่มีระบบกลุ่มในการตลาด เกษตรกรมุ่งผลิตไปเพื่อจำหน่ายของตนเอง ไม่มีการสร้างตลาดร่วม

๒. ผลลัพธ์โดยรวมที่เกิดขึ้นจากนโยบายต่างๆ ของภาครัฐก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชนในเชิงบวกและลบอย่างไร ชุมชนและครัวเรือนมีความเสี่ยงในด้านต่างๆ อย่างไร เช่น โครงการปั่นจักรยาน รักษ์ชุมชน ยลของดี วิถีพอเพียง

๑) เชิงบวก เป็นการประชาสัมพันธ์และเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ และเข้ามาท่องเที่ยวชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกไม้ดอก

๒) เชิงลบ

- ผู้สนใจเข้าร่วมโครงการจะเป็นเพียงการปั่นจักรยานมาเพื่อถ่ายภาพกับไม้ดอก และสภาพแวดล้อมของชุมชน เกษตรกรไม่มีรายได้จากผู้เข้าร่วมโครงการที่เข้ามาปั่นจักรยานในชุมชน

- ผู้เข้าร่วมโครงการไม่มีการจับจ่ายใช้สอย หรือซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคภายในชุมชน เนื่องจากชุมชนยังไม่มีร้านค้ารองรับ

จากการดำเนินโครงการ ชุมชนอาจเกิดความเสี่ยงในด้านผลิตผลทางการเกษตรไม้ดอก อาจได้รับความเสียหายบ้าง เนื่องจากผู้เข้าร่วมโครงการอาจเหยียบย่ำไม้ดอกที่สามารถตัดไปจำหน่ายได้ นอกจากนั้น อาจจะยังไม่เห็นภาพความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน

๓. ความคิดเห็นและความสามารถของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากโครงการ กิจกรรมต่างๆ ภายใต้นโยบายแต่ละด้านที่มีการดำเนินการในชุมชน อาทิ

๑) นโยบายด้านสุขภาพ

ชุมชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ ๓๐ บาท รักษาทุกโรค เนื่องจากหากเจ็บป่วยสามารถเข้ารับการรักษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย อีกทั้งมีการจัดอบรมให้ความรู้พื้นฐานในการช่วยเหลือผู้ป่วยให้แก่คนในชุมชน

๒) นโยบายด้านการลดค่าครองชีพ

ชุมชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการช่วยเหลือค่าครองชีพ เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย (บัตรเครดิตคนจน) โดยได้รับในอัตราครัวเรือนละ ๕๐๐ บาท ต่อ เดือน เพื่อใช้ในการซื้อของจำเป็นในครัวเรือนจากร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ

๓) นโยบายด้านสาธารณูปโภค

ชุมชนได้รับโอกาสจากการจัดสร้างอ่างเก็บน้ำลำปาคาว ที่เป็นแหล่งส่งน้ำไปสู่แปลงของเกษตรกร ทำให้สามารถเก็บพืชผลได้ดี และมีรายได้ตลอดปี

๔) นโยบายประชารัฐ

เป็นการรวมพลังการขับเคลื่อนการดำเนินงานระหว่างภาครัฐ และภาคเอกชน ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณหมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน ได้มีการประชาคมรับฟังความคิดเห็นร่วมกันของคนในชุมชนในการใช้งบประมาณ ชุมชนมีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อลงมติและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เกิดร้านค้ากองทุนประชารัฐในการจำหน่ายปุ๋ยเคมี ปุ๋ยชีวภาพ ยากำจัดศัตรูพืช ทำให้เกษตรกรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปซื้อจากภายนอก

๕) นโยบายด้านการส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

ได้มีการดึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิตชุมชนผ่านกระบวนการจัดอบรมให้แก่คนในชุมชน และพัฒนาฝีมือของชุมชนให้เกิดการแปรรูปไม้ดอกเพื่อเพิ่มมูลค่า และสามารถผลิตไม้ประดับได้ครบวงจร ซึ่งหากชุมชนเกิดการพัฒนาทักษะสามารถสร้างรายได้และความภูมิใจให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ยังมีการจัดอบรมภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาฝีมือ อาทิ การสานตะกร้า การสานกระติ๊บ การทำบายศรี เป็นต้น

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning)

จากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านห้วยสำราญ หมู่ที่ ๙ ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ระหว่างวันที่ ๒-๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐ เพื่อการศึกษาดำเนินงานของรัฐวิสากิจชุมชนแปลงใหญ่ไม้ดอกไม้ประดับ ณ ชุมชนบ้านห้วยสำราญ-บ้านห้วยเจริญ ตำบลหนองไฮ จะเห็นได้ว่า ชุมชนได้มีการยื่นจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ซึ่งนับเวลาดำเนินการจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบหนึ่งปีเต็ม โดยมีการตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม มีสมาชิกในกลุ่มซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับในพื้นที่หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านห้วยสำราญ หมู่ที่ ๙ และ บ้านห้วยเจริญ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลหนองไฮจำนวน ๗๗ ราย และมีเงินทุนจดทะเบียนจำนวน ๓๑,๘๐๐ บาท (สามหมื่นหนึ่งพันแปดร้อยบาทถ้วน) เนื่องจากระยะเวลาดำเนินการของวิสากิจชุมชนอยู่ในช่วงเริ่มก่อตั้ง ทำให้กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มในบริบทของการเป็นวิสาหกิจชุมชนตามกฎหมายยังไม่เห็นภาพชัดเจนมากนัก ทั้งด้านกิจกรรมการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมในกิจการของวิสาหกิจชุมชน การบริหารเงินทุน การจัดการทางทรัพยากรทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยมีการรวมตัวกันของเกษตรกรผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับของทั้งสองหมู่บ้านเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเป็นการริเริ่ม จากการที่สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองอุดรธานีได้มีการสร้างอาชีพปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อการค้าในจำนวนแปลงไม้ดอกที่มากและส่งผลผลิตออกไปจำหน่ายในตลาดทั่วไปอย่างแพร่หลาย ทั้งในกรุงเทพมหานคร ปากคลองตลาด ตลาดดอกไม้ในจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในภูมิภาคอื่นๆและในประเทศเพื่อนบ้าน (สปป.ลาว) ผลผลิตเป็นที่ยอมรับของตลาดและลูกค้าผู้บริโภค ซึ่งเห็นว่ากระบวนการของวิสาหกิจชุมชนน่าจะเป็นแนวทางการพัฒนาการรวมกลุ่มที่ดีและส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาในเชิงเพื่อการพาณิชย์เกิดการกับปรับปรุงพัฒนากระบวนการผลิตให้เป็นที่ยอมรับ มีช่องทางการตลาดกว้างมากยิ่งขึ้น เพื่อเกษตรกรที่เป็นสมาชิกจะได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้เพิ่มขึ้นตามแนวทางของวิสาหกิจชุมชน หากจะพิจารณาถึงบริบทของชุมชนในส่วนของหลักการวิสาหกิจชุมชนจะเห็นมุมมองบางเรื่องที่ต้องมีการพัฒนาได้แก่

๑) บริบทด้านกิจการของชุมชนเนื่องจากเดิมเกษตรกรที่หมู่บ้านจากประกอบอาชีพเกษตรกรปลูกพืชเชิงเดียวมาเป็นเวลานาน เช่น ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย บางรายปลูกพืชผักสวนครัว บางรายปลูกผลไม้ตามฤดูกาลแต่ส่วนใหญ่ของพื้นที่ก็เริ่มหันมาปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ดังนั้น หากจะมีการขยายเพิ่มพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ให้เพิ่มขึ้นเพื่อสร้างเครือข่ายของกลุ่มให้กว้างขึ้นต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างความรู้ความเข้าใจกับเกษตรกรที่ยังปลูกพืชชนิดอื่น

๒) ด้านการผลิตสินค้า พบว่า คุณภาพของผลผลิตในแต่ละแปลงจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากความสามารถในขั้นกระบวนการผลิตที่มีไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงทำให้เกิดปัญหาด้านการสร้างมาตรฐานในคุณภาพของการผลิตจากผู้ที่มีอยู่ในกลุ่ม จึงไม่สามารถส่งผลผลิตที่มีคุณภาพเท่าเทียมกันไปสู่ตลาดผู้บริโภคได้

๓) ในเรื่องของทุนชุมชน จะเห็นได้ว่าทุนซึ่งเป็นตัวเงินของสมาชิกมีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากสมาชิกอาจจะยังไม่มีความมั่นใจว่า หากมีการรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนแล้ว จะทำให้มี

ผลตอบแทนกลับขึ้นมาคุ้มค่าหรือไม่ ส่วนทุนทางทรัพยากรเทคโนโลยี ภูมิปัญญา ของสมาชิกแต่ละคนก็มีความแตกต่างกัน หากยังไม่สามารถทำให้เกิดกระบวนการรวมกลุ่มอย่างจริงจัง อาจทำให้เกิดปัญหาความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ได้

๔) ด้านการพัฒนาแปรรูปผลผลิตพบว่า สมาชิกบางรายสามารถนำผลผลิตมาแปรรูปเป็นพวงมาลัย บายศรีพุ่มดอกไม้ ไม้ประดับ ผลิตภัณฑ์จากดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง เพื่อเพิ่มมูลราคาได้แต่สมาชิกบางรายขาดภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ทำให้การพัฒนารูปแบบและการแปรรูปยังไม่สามารถขับเคลื่อนและไปสู่จุดที่สร้างความยั่งยืนได้

๕) ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชนพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เคยเป็นเกษตรกรทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ขาดองค์ความรู้ในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทุกคนทำการเกษตรในรูปแบบที่คุ้นเคย แต่ก็มีสมาชิกที่เป็นเกษตรกร Smart Farmer เกษตรกรปราชญ์เปรื่อง ที่จบการศึกษาอยู่ในคณะเกษตรศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และกลับมาทำการเกษตรในแปลงของครอบครัว มีความคิดริเริ่มที่จะนำนวัตกรรมการสร้างแปลงผลิตไม้ดอกเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาชมและทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดรายได้ เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในขณะนี้เกิดปัญหาในการสร้างความรับรู้ความเข้าใจให้แก่สมาชิกกลุ่มรายอื่นที่จะให้เข้ามาดำเนินการร่วมกันในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวและการเกษตร ให้เกิดขึ้นได้

๖) ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล มีเกษตรกรที่เป็นภูมิปัญญาด้านการพัฒนาดินบำรุงดิน เกษตรกรแบบผสมผสาน และเกษตรอินทรีย์ ต่างประสบปัญหาในการสร้างเครือข่าย เพราะเกษตรกรหลายรายขาดความรู้และไม่พยายามเรียนรู้ บางรายรู้แต่ขาดความอดทน ขาดความพยายาม หลายคนอยากเรียนทางลัดสู่ความสำเร็จจึงเป็นปัญหาในการดึงภูมิปัญญาจากเกษตรมาประยุกต์ใช้

๗) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกระบวนการวิสาหกิจชุมชนยังไม่เข้มแข็ง อาจเป็นเพราะเวลาหนึ่งปียังไม่สามารถบ่มเพาะและไม่มีกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ จึงยังไม่สามารถก้าวไปสู่จุดที่เข้มแข็งได้

๘) ด้านการตลาด พบว่าเกษตรกรแต่ละรายจะหาตลาดของตนเอง ยังไม่มีระบบกลุ่มในการหาตลาด ใครเคยนำไปจำหน่ายที่ใดก็จะนำไปจำหน่ายที่เดิม แต่ละรายมุ่งผลิตไปจำหน่ายของตัวเองไม่มีการสร้างตลาดร่วมกัน

๙) ด้านการพัฒนาทุนหมุนเวียนของกลุ่ม ยังไม่มีระบบการจัดการที่ชัดเจนในเรื่องการระดมเงินทุนของวิสาหกิจชุมชน ดังนั้น ทุนก่อตั้งจึงยังเท่าเดิม แต่ผู้ก่อตั้งกลุ่มก็มีแนวความคิดในการพัฒนาด้านทุนของกลุ่ม เพื่อจะให้มีการแบ่งเงินรายได้เข้ากองทุนและการสร้างระบบและการเสริมสร้างประสิทธิภาพการผลิตของสมาชิกในกลุ่ม

๑๐) ด้านศูนย์แสดง ผลผลิต ศูนย์ศึกษา อยู่ในช่วงการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อการก่อตั้ง และจะมีการดำเนินการให้เป็นรูปร่างในอนาคตต่อไป

จากการศึกษาสภาพที่แท้จริงของหมู่บ้าน คณะผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มไม้ดอกไม้ประดับของทั้ง ๒ หมู่บ้าน โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

(๑) ด้านปัจจัยทั่วไป

(๑.๑) ปัจจัยภายใน ได้แก่

- การพัฒนาคุณภาพของสมาชิก
- คุณภาพของคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชน
- สร้างศูนย์เรียนรู้กระบวนการผลิต, อบรมความรู้, สาธิตถ่ายทอดทางเทคโนโลยี
- การเรียนรู้เพื่อพัฒนาการผลิต
- สร้างผู้สืบทอดรับช่วงต่อ
- แหล่งข้อมูลภูมิปัญญา, ผู้รู้, ผู้อาวุโส

(๑.๒) ปัจจัยภายนอก ที่ต้องนำมาพิจารณา ได้แก่

- ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบ
- ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ต้นทุนที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านราคา เทคโนโลยี
- พ่อค้าคนกลาง
- หน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ หน่วยงานของภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น, ภาคเอกชน
- การแบ่งปันผลตอนแทนในทางธุรกิจไม้ดอกไม้ประดับ

(๑.๓) ปัจจัยเฉพาะด้านที่ต้องนำมาพิจารณา ได้แก่

- การผลิต และคุณภาพเมล็ดพันธุ์
- การชลประทาน
- ต้นทุนการผลิต
- ตลาดกลาง
- ลักษณะและเทคนิคด้านการแปรรูป
- ด้านการท่องเที่ยว

(๒) แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน

(๒.๑) ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดกิจกรรมผลิตสินค้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์

(๒.๒) ขยายจากกลุ่มเล็กๆ เป็นกลุ่มสนใจและกลุ่มเรียนรู้ กลุ่มเพื่อการผลิต

(๒.๓) การวางระบบการบริหารกลุ่ม ได้แก่

- มีเป้าหมายดำเนินการที่ชัดเจน
- มีแผนการดำเนินงานที่สามารถบรรลุเป้าหมายได้

- การบริหารเงินทุนต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้
- กฎระเบียบต้องชัดเจน เหมาะสม
- การกระจายผลประโยชน์ ผลตอบแทนที่เป็นธรรม
- สมาชิกต้องให้ความสำคัญกับกลุ่ม ยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม
- การสื่อสารทำความเข้าใจระหว่างสมาชิกในกลุ่มต้องง่าย เข้าใจ และต่อเนื่อง ทั่วถึง ครอบคลุม

(๒.๔) การผลิตใช้ภูมิปัญญาบนฐานทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น

(๒.๕) การผลิตที่มุ่งตอบสนองชุมชนก่อนขยายสู่ภายนอก

(๒.๖) การค้นหาภูมิปัญญาเพื่อการต่อยอด พัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง

(๒.๗) มีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาดูงานจากกลุ่มที่สำเร็จ มีการอบรมเพื่อรักษาคุณภาพ มาตรฐานของผลผลิต

(๒.๘) กระบวนการผลิตต้องไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรของท้องถิ่น อาชีพ และวิถีชีวิตเดิมของชุมชน

(๒.๙) ความซื่อสัตย์ในการบริหารกองทุนของกลุ่ม โปร่งใส ตรวจสอบได้

(๒.๑๐) สร้างเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงระบบการผลิต การตลาด

(๒.๑๑) พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นต้นแบบการเรียนรู้ของสมาชิกและผู้สนใจ

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

๑) ด้านการพัฒนากลุ่มและการบริหารกลุ่ม

- การรวมกลุ่มต้องเข้มแข็ง
- มีการประชุมสมาชิกอย่างสม่ำเสมอเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนต้องทำอย่างต่อเนื่อง
- เลือกกรรมการบริหารที่เป็นคนดี มีความสามารถ เป็นที่ยอมรับ
- มีการแบ่งงานให้กรรมการดูแลในด้านต่างๆ
- ปรับบปรุงกฎระเบียบข้อบังคับให้เหมาะสม และมีการนำไปใช้และบริหารงานเป็นระบบ ตรวจสอบได้

๒) ด้านการพัฒนาบริหารกองทุน

- มีระบบการตรวจสอบที่ชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้
- สร้างระบบการบริหารเงินให้มีสวัสดิการแก่สมาชิก เช่น การปันผล การกู้ยืมเพื่อผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์ และเพื่อการลงทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิต

๓) ด้านการปรับปรุงการผลิต ได้แก่ การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค จัดหาเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง วัตถุดิบที่นำมาใช้ต้องมีคุณภาพดี จัดระบบตรวจสอบที่มีคุณภาพ ควบคุมการผลิตให้มีมาตรฐาน

๔) ด้านการจัดการระบบกระจายสินค้าและบริการ กำหนดเป้าหมายและกระจายสินค้าให้ชัดเจนหลากหลาย

๕) ด้านส่งเสริมการเรียนรู้ มีศูนย์เรียนรู้ อบรม สาธิต ฝึกงาน ทักษะ จัดทำแผนกการเรียนรู้ ศึกษาดูงานกับกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ สรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงานให้สมาชิกทราบ

๖) ด้านการพัฒนาการตลาด มีการรวมกลุ่มกันขาย ตั้งกรรมการดูแล ด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายช่องทาง และจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการตลาดกับสมาชิก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการพัฒนาส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

๑) ด้านการพัฒนาการผลิต สนับสนุนปัจจัยการผลิตในวิสาหกิจชุมชนที่ตั้งใหม่ และที่ประสบปัญหา สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การผลิต ตรวจสอบรับรองคุณภาพ ติดตามการให้คำแนะนำในการผลิต

๒) ด้านการวิจัย สนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผู้นำ สมาชิก และจัดทำระบบติดตาม ประเมินผล

๓) การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนา การจัดฝึกอบรมและพัฒนาความรู้ความสามารถ ความเข้าใจในการจัดการกับวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนงบประมาณศึกษาดูงาน เข้ารับการอบรมหลักสูตรด้านต่างๆ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี ประชาสัมพันธ์

๔) ส่งเสริมด้านการตลาด จัดหาตลาดและช่องทางรับซื้อให้ครอบคลุม กว้างขวาง

๕) สนับสนุนด้านสินเชื่อให้วิสาหกิจชุมชน

๖) ส่งเสริม การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

๗) ขยายการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนให้ครอบคลุมทุกกิจกรรมอาชีพ

๘) จัดให้มีการประกวดวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาไม่หยุดนิ่ง

๙) สร้างระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่รับรองวิสาหกิจชุมชนให้มีคุณภาพ

๑๐) รวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าและพัฒนามิใช่เพื่อกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุนในการผลิตเท่านั้น

๑๑) ตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์ความร่วมมือของสมาชิก

๑๒) การพัฒนาผู้นำและสมาชิกให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องวิสาหกิจชุมชนให้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่เหมาะสมเกิดความมั่นใจในการรวมกลุ่ม

๑๓) กระตุ้นให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนและช่วยกันตรวจสอบควบคุมการดำเนินงานเพื่อความโปร่งใส

๑๔) สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกในการผลิตตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทางการแปรรูปการบรรจุหีบห่อและจำหน่ายในระบบการตลาดการวางสินค้า

๑๕) สนับสนุนให้มีการผลิตแบบครบวงจร

๑๖) ใช้กลไกวิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกในการส่งเสริม การดำเนินงานตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การพึ่งพาตนเองเข้มแข็งแล้วคอยช่วยเหลือเพื่อนสมาชิก

๑๗) สะท้อนข้อมูลสรุปผลการดำเนินงานในรอบปีให้สมาชิกทราบเพื่อการพัฒนาต่อไป

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

จากสภาพภูมิสังคมของบ้านห้วยสำราญ หมู่ที่ ๙ ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ในปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๑๓๕ ครัวเรือน สถานภาพทางเศรษฐกิจปัจจุบันถือเป็นหมู่บ้านที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมีครอบครัวไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕ ที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง รายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานประจำจังหวัดในด้านการเกษตร โดยในปัจจุบันมีอาชีพในการทำไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้เมืองหนาว เช่น เบญจมาศ เดซี่ คลัสเตอร์ แต่ก็สามารถนำไปปลูกในพื้นที่ได้ทุกฤดูกาล ทุกครอบครัวมีรายได้อยู่ในระดับดี พอมีพอกิน และมีเงินออมบ้างแต่ไม่ครบทุกครอบครัว ส่วนครอบครัวที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองก็สามารถยังชีพได้โดยการรับจ้างซึ่งมีรายได้เพียงพอกับครอบครัว

ความเสี่ยงที่เป็นปัจจัยสำคัญของหมู่บ้านนี้คือ

๑) การมีแหล่งน้ำที่ไม่เพียงพอกับการปลูกดอกไม้ดอกไม้ประดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ภัยแล้งติดต่อกันระหว่างปี ๒๕๕๐ ถึง ๒๕๕๘ ที่มีน้ำไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

๒) การตลาด เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นปัจจัยในด้านการกำหนดราคาของผลผลิตอยู่ที่พ่อค้าคนกลางและตลาดเป็นสำคัญ ที่ใดที่ให้ราคาไม้ดอกมีราคาสูงเกษตรกรก็จะดีใจและมีรายได้มาก แต่ถ้าบางปีราคาผลผลิตตกต่ำก็จะมีรายได้ลดลง

๓) แหล่งทุนต่างๆเป็นสิ่งจำเป็นต่ออาชีพเกษตรกรเป็นอย่างมาก เช่น การเข้าถึงแหล่งทุนเป็นสิ่งที่มีความต้องการสูงในหมู่บ้าน

๔) แต่ละครอบครัวไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (จปฐ.) จึงไม่สามารถทราบรายรับและค่าใช้จ่ายที่แท้จริงได้

๕) ไม่มีการจัดทำแผนที่อาณาเขตชุมชน ตลอดจนพื้นที่แต่ละแปลงที่ทำการเกษตรแต่ละประเภทและไม่ทราบจำนวนพื้นที่ดำเนินการปลูกไม้ดอกไม้ประดับที่แท้จริง

๖) ด้านโครงสร้างอายุ วัย ของประชากรในครัวเรือนและหมู่บ้าน แม้ว่าในปัจจุบันบ้านห้วยสำราญจะมีประชากรวัยทำงานช่วงอายุระหว่าง ๒๖-๕๙ ปี ถึง ๒๗๔ คน จากประชากรทั้งหมด ๕๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔๓ คน แต่ที่ปรากฏคนหนุ่มสาวและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของหมู่บ้านและกลุ่มอาชีพปลูกไม้ดอกไม้ประดับค่อนข้างน้อย มีเกษตรกรรุ่นใหม่เพียง ๖ คน ทำให้มีโอกาสขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาอาชีพหรือสานต่อผลสำเร็จให้ยั่งยืนในระยะยาว

๗) ความเสี่ยงด้านการตลาด มีรูปแบบความเสี่ยงด้านการตลาดของกลุ่มไม้ดอกไม้ประดับใน ๒ ประการ คือ

ประการแรก ด้านความต้องการของตลาดที่รองรับผลผลิตไม้ดอกไม้ประดับ อาจมีความเปลี่ยนแปลงตามความนิยม และกระแสความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของผู้บริโภคที่ไม่หยุดนิ่ง ทั้งในแง่ความหลากหลาย ชนิดประเภทของดอกไม้ และแง่มาตรฐานคุณภาพของผลผลิตที่ตลาดต้องการอาจต้องการไม้ดอกที่มีมาตรฐานการผลิตสูง มีคุณภาพสูง เช่น มาตรฐานของก้านดอก ความสวยงาม การนำไปใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย และความปลอดภัยตามมาตรฐาน GPA เป็นต้น

ประการที่สอง มิติด้านการแข่งขันทางการตลาด แม้ปัจจุบันตลาดรองรับไม้ดอกไม้ประดับยังเปิดกว้าง สามารถรองรับผลผลิตจากบ้านห้วยสำราญได้อีกมาก และผู้ผลิตเกษตรกรยังได้เปรียบเป็นฝ่ายกำหนดราคาผลผลิต ซึ่งอาจไม่ใช่สถานการณ์คงที่ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต และอาจมาถึงเร็วเกินจะตั้งตัว ทั้งนี้ อาจสามารถประเมินความเสี่ยงตามสภาพแวดล้อมของการแข่งขันที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การเกิดคู่แข่งหรือผู้ผลิตรายใหม่ ที่เข้ามาแข่งขันในตลาดไม้ดอกไม้ประดับ เนื่องจาก เป็นกระบวนการผลิตที่ไม่ได้ใช่เทคโนโลยีสูง ต้นทุนต่ำ สามารถเพาะปลูกได้ในอีกหลายพื้นที่ของประเทศไทย รวมถึงคู่แข่งจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกัน ยิ่งกว่านั้นมีแนวโน้มที่บริษัทเอกชนรายใหญ่จะลงทุนในการเกษตรสมัยใหม่ เพื่อผลิตสินค้าการเกษตร รวมถึงไม้ดอกไม้ประดับคุณภาพสูงออกสู่ตลาดภายใต้ระบบการบริหารจัดการฟาร์มสมัยใหม่เทคโนโลยีการเกษตรที่ก้าวหน้า ต้นทุนต่ำ หรือมีระบบการวางแผนการผลิตที่มีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการของลูกค้า หรือแม้กระทั่ง กลุ่มเกษตรกรในระดับเดียวกัน กลุ่มผู้ปลูกไม้ดอกบ้านห้วยสำราญ อาจมีการรวมกลุ่มการผลิตเกิดขึ้นได้อีกหลายกลุ่มในหลายพื้นที่ที่มีปัจจัยพื้นฐานเหมาะสม

๘) สินค้าทดแทนหรือรูปแบบผลผลิตที่ลูกค้า-ผู้บริโภค หันมาใช้ไม้ดอกไม้ประดับ กรณีที่เป็นทางเลือกใหม่ ราคาถูกกว่า ปลอดภัยกว่า หรือสะดวกต่อลูกค้ามากกว่า เช่น ดอกไม้ประดิษฐ์ หรือ ไม้ดอกไม้ประดับประเภทอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในตลาด

๙) ความเสี่ยงต่อสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่ออาชีพและการดำรงชีพของประชาชนในชุมชน ได้แก่ สภาพความเสื่อมของคุณภาพดินที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีต่อเนื่องยาวนานสะสมจนกระทบต่อการใช้เพาะปลูกไม้ดอก รวมถึงแหล่งน้ำ สภาพแวดล้อมในชุมชนที่มีสารพิษหรือสารเคมีจากการผลิตในแปลงเพาะปลูกไม้ดอกมีค่อนข้างสูง ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง และเป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกร รวมถึงผลผลิตที่ออกสู่ตลาดอาจไม่เป็นที่ยอมรับจากผู้บริโภค หากมีคู่แข่งจากแหล่งผลิตอื่นๆ ที่เป็นเกษตรอินทรีย์ตามกระแสของสังคมที่ต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษ

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคนครอบครัวและชุมชน

เกษตรกรบ้านห้วยสำราญ หมู่ที่ ๙ ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน ๑๓๕ ครัวเรือนร้อยละ ๙๕ มีสภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ที่ดี และมีเงินออกมาใช้ มีอาชีพปลูกไม้ดอกไม้ประดับสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว โดยเฉลี่ยมีรายได้ต่อหัวต่อคนประมาณ ๑๓๐,๐๐๐ บาทซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สูงมาก ถึงแม้ว่าจะมีหนี้สินบ้าง เนื่องจากการนำทรัพย์สินโดยเฉพาะที่ดินไปเป็นหลักประกันในการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนต่างๆ มาใช้เป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจจะมีเกษตรกรร้อยละ ๕ ที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองต้องมีอาชีพรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้านแต่ก็มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว

สำหรับค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นต่อการครองชีพ เช่น ค่าเหล้า ค่าหวย และบุหรี่ ก็มีบ้างแต่ไม่เป็นเหตุให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนไปแต่อย่างใด

๓. บทเรียนที่ได้รับ

๑. การบริหารการพัฒนาชุมชน

สำหรับกระบวนการในการพัฒนาชุมชนบ้านห้วยสำราญ หมู่ที่ ๙ ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จะเห็นได้ว่าจาก สภาพสังคมของหมู่บ้านซึ่งเป็นวิถีชีวิตชนบท ราษฎรมีชีวิตความเป็นอยู่ในลักษณะเครือญาติทั้งหมู่บ้านชุมชนถือได้เป็นครอบครัวที่ใกล้ชิด มีความเอื้ออาทรกันตลอดเวลาและมีการแบ่งทรัพยากรต่างๆ

หลักการในการพัฒนาชุมชน คือการพัฒนาคนโดยยึดถือคนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยสำราญถือเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความรักสมัครสมานสามัคคีกันในหมู่คณะ มีความเอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ยากในการที่จะนำแนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้าไปสู่การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และจากลักษณะอาชีพที่ทำในลักษณะเดียวกันคือการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การที่หน่วยงานจะเข้าไปให้ความรู้และแนะนำให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกันเป็นเรื่องที่ไม่ยากที่จะเจาะจงให้ราษฎรเห็นความสำคัญและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยสำนักงานเกษตรเมืองอุดรธานีเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการเข้าไปเชิญชวนราษฎรเข้ามารวมกลุ่มในลักษณะวิสาหกิจชุมชนเพื่อขับเคลื่อนการรวมกลุ่มให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

๒. การบริหารการพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ

๑) การบริหารการพัฒนาระดับอำเภอ

ระบบการบริหารงานขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล ของหน่วยงานระดับส่วนกลางสู่การปฏิบัติในพื้นที่ภูมิภาคระดับอำเภอ โดยทั่วไปยังเป็นตามโครงสร้างหน้าที่ แบ่งความรับผิดชอบตามภารกิจของแต่ละกระทรวง แต่ละกรม ที่มีส่วนราชการระดับอำเภอรองรับ ด้านการเกษตร การส่งเสริมอาชีพและวิสาหกิจชุมชนอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยมีนายอำเภอทำหน้าที่อำนวยการประสานงานและกำกับดูแล แต่เมื่อมีนโยบายและยุทธศาสตร์พัฒนาด้านการเกษตร ภายใต้ยุทธศาสตร์การเกษตรแปลงใหญ่ ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล ส่งผลให้มีการจัดรูปแบบการบริหารราชการและกระบวนการขับเคลื่อนภารกิจสำคัญตามนโยบายรัฐบาล โดยยึดพื้นที่เป้าหมายเป็นตัวตั้ง มีนายอำเภอเป็นผู้นำรับผิดชอบการอำนวยการประสานงาน และบูรณาการทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมดำเนินการในพื้นที่เป้าหมายเดียวกัน ในที่นี้ คือแปลงไม้ดอกไม้ประดับแปลงใหญ่ บ้านห้วยสำราญ ทำให้มีเอกภาพในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทุกหน่วย เช่น กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ฯ กรมวิชาการและส่งเสริมการเกษตร จัดทำโครงการส่งหมู่บ้านหรือแปลงเกษตรแปลงใหญ่ หรือโครงการที่ไปรับผิดชอบโดยหน่วยใดหน่วยหนึ่งและปฏิบัติภารกิจตามแผนงานโครงการประจำปีเท่านั้น

๒) การบริหารการพัฒนาระดับตำบล

ระบบการบริหารงานระดับพื้นที่ตำบลโดยทั่วไป แต่ละส่วนราชการของสี่กระทรวงหลักที่ตั้งหน่วยงานในระดับอำเภอ จะมีคำสั่งแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานแยกเป็นรายตำบล เช่น

เกษตรตำบลรับผิดชอบนำภารกิจของสำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานเกษตรอำเภอไปปฏิบัติในพื้นที่ตำบล – หมู่บ้าน แต่เมื่อมีภารกิจสำคัญหรือโครงการสำคัญตามนโยบายของรัฐบาล ภารกิจจะยกระดับความสำคัญและมีการแต่งตั้งคณะทำงานร่วมดำเนินการในนามชุดปฏิบัติการประจำตำบล โดยมีผู้ปลัดอำเภอผู้ประสานงานประจำตำบลเป็นหัวหน้าทีม สำหรับงานตามนโยบายเกษตรแปลงใหญ่ มีการแต่งตั้งทีมเจ้าหน้าที่รับผิดชอบประจำพื้นที่ โดยมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่จากทุกหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องมาทำงานร่วมกันเป็นทีม ทำให้เกิดการบูรณาการประสานงานและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้คล่องตัวมีเอกภาพกว่าการประสานงานประจำทั่วไป แต่ทั้งนี้ ปัจจัยความสำเร็จยังขึ้นอยู่กับภาคประชาชน กลุ่มเกษตรกร และผู้นำท้องที่ที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มเกษตรกรเกษตรแปลงใหญ่ รวมถึงกลุ่มกองทุนของหมู่บ้าน/ชุมชน เข้ามาร่วมรับผิดชอบดำเนินการร่วมกับทีมเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบประจำพื้นที่ตำบล

๓. ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม้ดอกไม้ประดับบ้านห้วยสำราญ บ้านห้วยเจริญ ถือเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตั้งแต่วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ นับ นับถึงปัจจุบันยังไม่ถึงหนึ่งปีถือว่าเพิ่งเริ่มก่อตั้ง ดังนั้น ความเข้มแข็ง ตลอดจนถึงคุณภาพการบริหารงานยังไม่เป็นไปตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายเกษตรแปลงใหญ่ ตามโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง ๒๕๖๔ ที่มีวัตถุประสงค์คือ

๑) เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มการจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดความร่วมมือของผลิตและร่วมกันจำหน่ายโดยเฉพาะมีตลาดรองรับที่แน่นอน

๒) เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนในการผลิตและมีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้นรวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน ตามมาตรฐานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนโดยมีแผนการดำเนินงานในปี พ.ศ. ๒๕๖๑

๓) การบริหารจัดการและขับเคลื่อนระบบการส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่

๔) ส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่โดยการเพิ่มคุณภาพผลผลิตและการลดต้นทุนการผลิตรวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยให้มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการผลผลิตที่ให้สอดคล้องตามความต้องการของตลาด

๕) พัฒนาการดำเนินงานแปลงใหญ่ภายใต้ระบบวิสาหกิจชุมชน

๖) ฝึกอบรมการจัดทำพันธุ์ต้นทุนสายแล้วฉีดในแปลงใหญ่

๗) พัฒนาคุณภาพดินในระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่

๘) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อลดต้นทุนและการจัดทำแผนการตลาด

ซึ่งจากการวิเคราะห์สภาพพื้นที่สภาพพูมิสังคมและวิถีชีวิตของประชาชนชุมชนบ้านห้วยสำราญ ซึ่งมีวิถีชีวิต แบบเครือญาติ มีความเอื้ออาทรกัน การรวมกลุ่มเพื่อกระทำบางสิ่งบางอย่างเป็นไปได้ง่ายแต่การจัดทำวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพไม้ดอกไม้ประดับนั้น ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ยังไม่มีที่ทำการของกลุ่ม อยู่ในระหว่างการใช้พื้นที่โรงเรียนบ้านห้วยสำราญซึ่งถูกยุบเลิกไปเนื่องจากมี

นักเรียนน้อย ไม่เป็นไปตามมาตรการของกระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันมีเกษตรกรเข้าร่วมเพียง ๗๗ รายมีทุนเพียง ๓๑,๘๐๐ บาท ซึ่งถือว่าจะต้องพัฒนาอีกมากเพื่อนำไปสู่เป้าหมายตามนโยบายภาครัฐที่กำหนดไว้

หัวข้อประเด็น

“การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในชุมชนท้องถิ่นตามแนวพระราชดำริ”

- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๕ บ้านกุดลิงง้อ
- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๑๐ บ้านโคกล่าม–แสงอร่าม

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๕
หมู่บ้านกุดลิงง้อ หมู่ ๓ ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

บ้านกุดลิงง้อ ได้รับการสนับสนุน/ส่งเสริมตามนโยบายของภาครัฐที่สำคัญ คือ องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จนชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดอุดรธานี เป็นศูนย์ตัวอย่างที่มีจังหวัดต่างๆ นำไปปฏิบัติ นับเป็นชุมชนเข้มแข็งที่พึ่งตนเองได้ สามารถสร้างรายได้หมุนเวียนในท้องถิ่น มีการพัฒนาภาพลักษณ์และพัฒนาคุณภาพสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ทำให้มีผู้สนใจนำไปดำเนินการแล้วหลายจังหวัด เช่น เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช เพชรบุรี กระบี่ นครราชสีมา ชัยนาท เป็นต้น นับเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งมากๆ

โครงการปิดทองหลังพระ มีการสนับสนุนบ้านกุดลิงง้อหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยผลิตด้านการเกษตรแก่กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ เช่น ท่อน้ำ PVC สแลนบังแดด ปุ๋ยคอก เมล็ดพันธุ์ และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดอบรมให้ความรู้เพื่อนำไปพัฒนาการเกษตรของชุมชน เช่น เกษตรแผนใหม่ เกษตรปลอดภัย การลดต้นทุนเพิ่มผลผลิต เป็นต้น

นับว่าชุมชนบ้านกุดลิงง้อ เป็นชุมชนที่มีศักยภาพและเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการชุมชนให้สมาชิกมีรายได้ สามารถมีความเป็นอยู่ที่ดีในปัจจุบัน ส่งผลต่อชุมชนในเชิงบวก ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงมีวิถีชีวิตที่อยู่ดีมีสุข และชุมชนยังมีศักยภาพการพัฒนาให้เกิดความมั่นคงได้มากกว่าปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ชุมชนบ้านกุดลิงง้อจะมีความเข้มแข็งและโดดเด่นด้านกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดภัย แต่ก็ยังพบความเสี่ยงที่จะทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดน้อยถอยลงได้ คือ ราคาผลผลิตที่มีความแตกต่างกันของราคาขายส่งให้เอกชนกับราคาที่ได้รับจากภาครัฐ ความล่าช้าด้านการเงินของภาครัฐ (โรงพยาบาล) ซึ่งจะทำให้สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ ได้รับค่าตอบแทนล่าช้า ในขณะที่เกษตรกรของกลุ่มปลูกผักปลอดภัยมีเงินทุนหมุนเวียนน้อย จึงต้องการรับค่าตอบแทนที่รวดเร็ว

นอกจากนี้ ปัญหาการจัดการน้ำของชุมชน ถึงแม้จะไม่ได้เป็นปัญหาในปัจจุบัน แต่ในระยะยาวหากภาครัฐยังไม่ให้ความสนใจเพิกเฉย เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งน้ำ (อ่างเก็บน้ำ) และการพัฒนาปรับปรุงลักษณะทางภูมิทัศน์ ปัญหาเล็กน้อยเหล่านี้อาจจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนในภายหลังได้ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบถึงความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน ซึ่งมีครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกรรมมากถึงร้อยละ 80 ของครัวเรือนทั้งหมดต่อเนื่องกระทบมาถึงศักยภาพการพัฒนาชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัดในภาพรวมได้ในอนาคต

อย่างไรก็ตามชุมชนบ้านกุดลิงง้อถือเป็นชุมชนที่เข้มแข็งมีศักยภาพค่อนข้างสูง ชุมชนมีความยังมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการเสนอที่จะทำชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้อ่างเก็บน้ำที่เป็นต้นทุนของชุมชนเป็นจุดขาย เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาชุมชนและสร้างรายได้ให้ชาวชุมชนอีกทางหนึ่ง หากทางการให้การสนับสนุนชุมชนบ้านกุดลิงง้อจะสามารถพัฒนาตนเองให้เจริญเติบโตได้มากกว่านี้ และยังสามารถสร้างเครือข่ายการทำงานขยายไปยังชุมชนข้างเคียงได้อีกด้วย และยังเป็นกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามแนวทางพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ภาครัฐต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจบริบทสภาพแวดล้อม ต้นทุน ซึ่งเป็นรวมศักยภาพของชุมชน รวมทั้งความต้องการที่ชุมชนมีความพร้อมที่จะดำเนินการด้วยตนเอง แต่ชุมชนไม่มีอำนาจทางกฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินการ หากรัฐบาลเข้ามาสนใจดูแลสนับสนุนอำนวยความสะดวกในส่วนที่ชุมชนไม่สามารถทำได้ ชุมชนบ้านกุดลิงง้อก็จะเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ (Action Learning)

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

บุคคล : ความเสี่ยงที่พบ คือ การดื่มสุรา/ของมึนเมา ยังพบบางคนมีพฤติกรรมดังกล่าว ทำให้มีสุขภาพทรุดโทรม ไม่สามารถดูแลครอบครัวได้ดีเท่าที่ควร

ครอบครัว : ความเสี่ยงที่พบ คือ

๑) การไม่มีที่ดินทำกิน อาชีพหลักจึงเป็นการใช้แรงงานรับจ้างรายวันเท่านั้น

๒) การมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากและเป็นสมาชิกที่อยู่วัยเด็กและวัยสูงอายุ ซึ่งไม่สามารถสร้างผลผลิตได้ (ตามหลักประชากรศาสตร์) คือ มีอัตราการพึ่งพิงสูง ทำให้ผู้ที่อยู่วัยทำงานต้องหนัก

๓) บางครอบครัวมีผู้สูงอายุที่ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองไม่ได้ ต้องอยู่คนเดียว ขณะที่ลูกหลานต้องออกไปทำงานนอกบ้านในเวลากลางวัน เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุมาก

ชุมชน : ความเสี่ยงที่พบ คือ

๑) การกำจัดจอกหูหนูยักษ์ เพื่อให้ชาวชุมชนใช้ประโยชน์อ่างเก็บน้ำได้ เช่น การหาปลาจับสัตว์น้ำต่างๆ เป็นอาหาร ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของชาวชนบท และยังเป็นการปรับสมดุลของระบบนิเวศน์ในบริเวณอ่างเก็บน้ำ

๒) สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดภัยบางรายไม่เข้าใจถึงวิธีการดำเนินงาน ผลได้ผลเสียของกลุ่มฯ จึงไม่ทำตามแผนการดำเนินงานที่กลุ่มฯได้วางแผนไว้ ทำให้ชุมชนทำงานได้ไม่เต็มศักยภาพ เช่น ไม่ปลูกพืชผักตามที่กำหนดปลูกตามที่ชอบและเคยชิน ผลผลิตที่ได้จึงขายไม่ได้ราคา หากรวมกลุ่มกันมากเป็นเกษตรแปลงใหญ่จะทำให้มีอำนาจต่อรองราคาได้ดีกว่าการขายรายย่อย

๓) ควันพิษที่เกิดจากการเผาถ่านของชุมชนในหมู่ ๔ ซึ่งเป็นต้นลมและไม่มีสถานที่และวิธีการเผาที่ถูกสุขลักษณะ เนื่องจากชาวชุมชนหมู่ ๔ บางส่วนไม่มีที่ดินทำการเกษตร จึงยึดอาชีพเผาถ่านไม้ขายเป็นอาชีพหลัก

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

ในภาพรวมชาวชุมชนกุดลิงง้อ มีความเป็นอยู่ที่มีความสุขตามอัตภาพของครอบครัว ภาพรวมของชุมชนมีวิถีชีวิตที่สงบสุข ชุมชนมีต้นทุนที่กล่าวข้างต้นดีมาก ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาสูงมากและพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญมากขึ้น

๓. บทเรียนที่ได้รับและข้อเสนอแนะ

บทเรียนและข้อเสนอแนะ : การบริหารจัดการน้ำ

๑) เสนอให้มีการพัฒนาหรือแก้ไขกฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กรมชลประทานให้มีกฎหมายที่เอื้ออำนวยให้ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำมีส่วนได้ส่วนเสีย ให้ชุมชนมีบทบาทในการดูแลรักษาอ่างเก็บน้ำ ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินของประเทศชาติด้วย

๒) เมื่อมีการแก้ไขระเบียบ/กฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว สร้างการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกเกิดความหวงแหน มีพลังที่จะพัฒนาดูแลรักษาอ่างเก็บน้ำซึ่งเป็นสมบัติของชุมชน

๓) ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำ ถนนทางเข้า ถนนสันเขื่อน รวมทั้งการขุดลอกทางน้ำและอ่างเก็บน้ำ สร้างให้บ้านกุดลิงง้อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามที่ชุมชนได้เสนอไว้ แล้วทำเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวมาสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน รับประทานอาหารที่ปลอดภัย โดยใช้เป็นอ่างเก็บน้ำที่สวยงาม และเป็นแหล่งปลูกผักปลอดภัยจุดขายดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งจะนำมาให้เกิดแหล่งรายได้อื่นๆ ตามมา เช่น การค้าขายสินค้าชุมชน หัตถกรรมต่างๆ การนวดแผนไทย การขายของที่ระลึกต่างๆ และสามารถสร้างเครือข่างการทำงานอื่นๆตามมาได้อีก เป็นต้น

๔) จังหวัดอุดรธานีต้องมีนโยบายประกาศให้เป็น “วาระสำคัญของจังหวัด” มีเป้าหมายจัดทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ของจังหวัดอุดรธานี สร้างกลยุทธ์การเล่าตำนานประวัติความเป็นมาของบ้านกุดลิงง้อดึงความสนใจ ประชาสัมพันธ์ในช่องทางสื่อ social media และ Application “Beyoud Udon City” สร้างรายได้เข้าจังหวัดจะทำให้ GPP และรายได้ต่อหัว (per capita income) สูงขึ้นได้ โดยที่ชุมชนบ้านกุดลิงง้อมีความพร้อมมากๆ เพียงรอให้ภาครัฐผลักดันและให้การสนับสนุนเท่านั้น

๕) จัดให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “จอกหูหนูยักษ์” เพื่อตัดวงจรชีวิตของจอกกำจัด/ยับยั้งการแพร่ระบาด โดยเสนอเป็นหัวข้อการวิจัยไปที่สภาวิจัยแห่งชาติหรือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อตั้งงบประมาณให้นักวิจัยอิสระหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการ ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในวงกว้างกับแหล่งน้ำอื่นๆได้ด้วย

๖) การพัฒนาอ่างเก็บน้ำโดยการขุดลอกทางน้ำและอ่างที่มีความตื้นเขินนั้น สามารถที่จะประกาศให้ผู้สนใจมาลงทุนขุดลอก โดยสามารถนำดินที่ได้จากการขุดลอกไปใช้ประโยชน์เป็นการแลกเปลี่ยนแบบ win win หรือหากภาครัฐดำเนินการชุมชนก็สามารถนำดินที่อุดมไปด้วยปุ๋ยสะสมอยู่ในดินมาใช้ประโยชน์ในการทำสวนผักปลอดภัยของชุมชนได้

๗) จอกหูหนูยักษ์ที่ถูกกำจัดออกจากอ่างเก็บน้ำ ชุมชนยังสามารถนำไปต่อยอดทำเครื่องจักสานหรือทำปุ๋ยหมักใช้ทำการเกษตรได้อีกด้วย

บทเรียนและข้อเสนอแนะ : กลุ่มปลูกผักปลอดภัย

๑) สร้างเอกลักษณ์ของผักปลอดภัยบ้านกุดลิงง้อ ให้มีความโดดเด่นแตกต่างกับผักที่อื่นๆ ด้วยการเล่าเรื่องราวของกระบวนการปลูกผักที่ต้องให้ความพิถีพิถัน ระมัดระวัง ดูแลเป็นอย่างดี จนได้ผักที่ปลอดภัย เพื่อดึงดูดให้คนให้มาเลือกผักปลอดภัยของบ้านกุดลิงง้อ

๒) โรงพยาบาลศูนย์อุดรธานีและครือข่ายที่ต้องการผักปลอดภัย ควรจะบริหารจัดการด้านการเงิน “แบบคิดนอกกรอบแต่ได้ประโยชน์กับส่วนรวมอย่างคุ้มค่า” เช่น หาเงินทุนสำรองที่จะใช้หมุนเวียนซื้อผักปลอดภัย เพื่อชำระค่าผักให้เร็วกว่าเดิม เพื่อให้ชาวบ้าน/สมาชิกกลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุนปลูกผัก จูงใจให้เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยและยังเป็นการส่งเสริมและป้องกันสุขภาพของประชาชนชาวจังหวัดอุดรธานีด้วย

๓) การทำสัญญาซื้อขายผักปลอดภัยระหว่างกลุ่มปลูกผักปลอดภัยกับโรงพยาบาลศูนย์อุดรธานีควรจะมีนิติกรให้คำแนะนำและดูแลให้ทั้ง ๒ ฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกันและไม่เอาเปรียบ

๔) ประสานให้หน่วยงานราชการเข้ามาศึกษาและให้คำแนะนำหารือมาจัดตั้งในพื้นที่ เพื่อจะได้ดำเนินการร่วมกับชุมชน เช่น ศูนย์เทคโนโลยีของกระทรวงเกษตรประจำตำบลนาดี เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือ

๕) ประสานขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการเกษตรจากองค์การระหว่างประเทศ (UN) เช่น องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO (Food and Agriculture Organization) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกโดยมีสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเป็นหน่วยหลักในประเทศไทย เพื่อพัฒนาเกษตรปลอดภัยและการบริหารจัดการ

๖) จัดทำให้เป็น “วาระแห่งจังหวัด” ในการพัฒนา/ประชาสัมพันธ์ให้บ้านกุดลิงง้อเป็นแหล่งผลิตพืชผัก “เป็นคลังของจังหวัด” และจะพัฒนาให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศที่เป็น “ครัวโลก”

๗) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สำนักชลประทานที่ ๕) ควรจะมีขบวนการจัดการที่ดินที่ชาวบ้านใช้ในการปลูกผักให้ถูกต้องตามกระบวนการเพื่อจะได้ให้ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ได้ถูกต้องและยั่งยืน รวมทั้งข้อตกลงระหว่างชุมชน/กลุ่มปลูกผักปลอดภัยในการจัดสรรที่ดิน ควรมีความยืดหยุ่นให้ชุมชนสามารถปลูกพืชได้ตามฤดูกาล ซึ่งปัจจุบันกำหนดให้ชุมชนสามารถปลูกผักได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

๘) ผลักดันให้ผักปลอดภัยเป็นสินค้าที่ต้องมีการกำหนดราคามาตรฐานแต่ละชนิดผัก

๙) ดินที่ได้จากการขุดลอกอ่างเก็บน้ำจะเป็นดินที่มีปุ๋ยสะสมมาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มปลูกผักปลอดภัยควรจะมีแผนบริหารจัดสรรดิน ให้สมาชิกนำไปใส่ในแปลงปลูกผักหรือพืชอื่นๆให้ได้ประโยชน์จากดินที่ขุดลอกขึ้นมาจากอ่างเก็บน้ำด้วย เป็นการคืนประโยชน์สู่สังคมชุมชน

บทเรียนและข้อเสนอแนะ : การกำหนดนโยบายสู่พื้นที่

การกำหนดนโยบายและมอบงบประมาณให้ท้องถิ่นปฏิบัติ เช่น โครงการ ๙๑๐๑ รัฐบาลแจ้งมาให้ดำเนินการและมีระยะเวลาน้อยมาก ดำเนินการได้ไม่เต็มประสิทธิภาพและไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน เป็นเพียงการใช้งบประมาณของหน่วยงานให้ได้ตามแผนเท่านั้น โดยมิได้คำนึงถึงผลที่จะได้จากการใช้งบประมาณ

- ควรจะมีการศึกษาความต้องการของชุมชนท้องถิ่นก่อน
- เพราะแต่ละชุมชนท้องถิ่นมีบริบทและศักยภาพที่แตกต่างกัน
- ตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ ๙ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”
- การกำหนดนโยบายเป็นภาพรวม ไม่สามารถทำตามความต้องการของชุมชนได้นั้น เป็นเครื่องชี้วัดให้เห็นว่า หน่วยงานไม่สามารถบริหารจัดการงบประมาณแผ่นดินได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

สรุป : ผลจากการศึกษา Action Learning ที่บ้านกุดลิงง้อนี้ น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาการบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ **การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต้องดำเนินการตามศักยภาพและความต้องการของชุมชน** เป็นการ “ระเบิดจากข้างใน” เพื่อให้ภายนอกเห็นว่า ชุมชนมีศักยภาพและความต้องการอะไร แล้วรัฐจึงจะพัฒนาได้ถูกทาง ชุมชนท้องถิ่นถือเป็นฐานรากที่สำคัญของประเทศ หากภาครัฐร่วมมือกันบูรณาการการทำงานร่วมกันในการให้การสนับสนุน/ส่งเสริมการพัฒนาในแนวทางที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นจิ๊กซอสำคัญที่ประกอบขึ้นเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในอนาตคอันใกล้นี้ได้

ศักยภาพและความต้องการของชุมชนบ้านกุดลิงง้อทั้ง ๒ ประเด็นนี้ (การบริหารจัดการน้ำ และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกผักปลอดภัย) ตรงกับนโยบายการแก้จนของรัฐบาล ที่จะต้องแก้ไขหรือสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก (Strength from Bottom) และเป็น ๒ ใน ๒๐ โครงการที่กำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ เพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๑๐
บ้านโคกล่าม–แสงอร่าม ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

บทบาทของรัฐและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ด้านเศรษฐกิจ

- ความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายจากการทำนาปีมีน้อยเนื่องจากมีแหล่งน้ำและระบบการส่งน้ำช่วยเหลือเกษตรกรหากเกิดภาวะฝนแล้ง
- สมาชิกในชุมชนมีช่องทางในการทำกินมากขึ้น ทั้งจากการปลูกพืชหลังฤดูฝนและหลังการเก็บเกี่ยว รวมถึงกิจกรรมโครงการที่ตอเนื่องกับโครงการพัฒนาแหลงน้ำฯ
- ได้ผลผลิตมากขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น
- มีรายได้มากขึ้น

ด้านสังคม

- ชาวบ้านกลับมาทำกินที่ถิ่นฐานบ้านเกิด ครอบครัวอยู่พร้อมหน้า มีความสุข ความอบอุ่นมากขึ้น
- การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับสูง สมาชิกในชุมชนมความสมัครสมานสามัคคี มีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการร่วมกัน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และประสานเครือข่าย มีการวางแผนที่ดี มีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถระดม ทรัพยากรมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้ ชาวบ้านมีคุณอาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการพูดคุยกันมากขึ้น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการ เพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน เข้าใจ เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือแบ่งปันกันมากขึ้น เป็นการลดข้อขัดแย้งจากความแตกต่างของ ความคิดและคุณค่า ชุมชนรู้จักการประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้มา ใช้แก้ปัญหาและจัดการปัญหาต่างๆ ในชุมชน จนทำให้ชาวบ้านสามารถกำหนดทิศทางร่วมกัน เกิดการรวมกลุ่มกันภายในหมู่บ้านโดยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันและให้การสนับสนุนในการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน ซึ่งส่งผลให้เกิดการ ปรับเปลี่ยนระบบความคิดของชุมชนที่เคยหวังรับความช่วยเหลือจากรัฐหรือหน่วยงานภายนอกมาเป็นการพึ่งตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับสูงและกว้างขวางจึงมีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการจัดการชุมชนที่ยั่งยืน

ความคิดเห็นต่อความสามารถของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากโครงการกิจกรรมฯ

แนวคิด ทิศทาง และประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ

๑. ชาวบ้านต้องการเพิ่มทักษะและเรียนรู้ในด้านการ แปรรูปผลิตภัณฑ์จากสัตว์เพื่อแก้ปัญหาเรื่องการตลาดในอนาคต จึงควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องการแปรรูป และการตลาดมาร่วมดำเนินการ

๒. ควรเตรียมการศึกษาในเรื่องการผลิตพืชอินทรีย์ เพราะเกษตรกรให้ความสนใจและพยายามปลูก แต่เนื่องจากพื้นที่ใกล้เคียงเป็นพื้นที่ปลูกมะม่วงเพื่อการส่งออก มีการใช้สารเคมีมาก จึงอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการผลิตพืช อินทรีย์

๓. ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มกองทุนในปัจจุบัน ยังมีลักษณะแยกส่วนกันชัดเจน แต่ในความเป็นจริงการดำเนินกิจกรรมทางเกษตรล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกันทั้งด้านพืช และสัตว์ ดังนั้น การศึกษาวิจัยหรือถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่จึงเป็นเรื่องที่ควรดำเนินการต่อไป ตัวอย่างเช่น การเลี้ยงเป็ดในนาข้าว

๔. ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนรุ่นใหม่ ควรสร้างกิจกรรมให้เยาวชนมามีส่วนร่วมเพื่อสร้างค่านิยมความพอเพียง สร้างความผูกพัน และสานต่อ

๕. ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารหรือ Social Media เพื่อทำการตลาดเชิงรุก ประชาสัมพันธ์สินค้าหรือกิจกรรมของชุมชนสู่สังคมกลุ่มเป้าหมายภายนอก ซึ่งจะทำให้ชุมชนมรายได้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการที่จะโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ

๖. การพัฒนาการใช้พลังงานทดแทน เพื่อประสิทธิภาพในการใช้พลังงานที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย

๗. พัฒนาการเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ต้องระวังการหายไปของอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนต้องทำการต้อนรับผู้มาเยือน และพยายามทำในสิ่งที่ทำให้ผู้มาเยือนเกิดความประทับใจ และอำนวยความสะดวก ซึ่งอาจทำให้ความเป็นตัวตนและอัตลักษณ์ของชุมชน

๘. การพัฒนาความรู้มิติเชิงเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิต และเพิ่มมูลค่าสินค้า รวมถึงการสร้างผลิตผลที่มีคุณภาพ ปลอดภัยต่อสุขภาพ และเป็นที่ต้องการของตลาด

๙. ต้องรักษามาตรฐานความเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาอยู่เสมอ

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ (Action Learning)

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

๑) ความเสี่ยงด้านความสัมพันธ์กับคนอื่น เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเนื่องจากการดำเนินชีวิตของบุคคลเป็นเรื่องของการดำเนินความสัมพันธ์ ความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกภายในครอบครัวเดียวกัน วงศาคณาญาติและครอบครัวของวงศาคณาญาติ ซึ่งกิจกรรมที่มุงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่มีเรื่องของรายได้และผลประโยชน์มาเกี่ยวข้อง อีกทั้งการดำเนินงานของกลุ่มเกี่ยวข้องกับบุคคลมากมายอาจจะกอให้เกิดความขัดแย้ง ความสัมพันธ์อาจเปลี่ยนไป หากไม่มีการทำความเข้าใจการทำงานร่วมกันด้วยความโปร่งใส ตรงไปตรงมา

๒) ความเสี่ยงด้านการเงิน เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เนื่องจากค่าใช้จ่าย ในการดำรงชีวิตสูงมากขึ้น ทุกคนมีโอกาสที่จะมีหนี้สิน และจากการสำรวจพบว่าทุกครัวเรือนล้วนเป็นหนี้ เนื่องจากการลงทุนในผลผลิต และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และยังพบว่าชาวบ้านสวนใหญ่มีความรู้เรื่องการบริหารจัดการเงินน้อย ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ไม่มีการออมเงิน บอกว่าเงินออมไม่พอแน่นอนหากเกิดวิกฤติ ไม่มีการวางแผนค่าใช้จ่าย และส่วนใหญ่ไม่มั่นใจว่าจะใช้หนี้หมด ความเสี่ยงด้านหนี้สิน จึงเป็นเรื่องสภาวะที่ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือขาดความสามารถในการชำระคืนหนี้สิน หรือภาระผูกพัน เกิดการผิดนัดการชำระหนี้สินหรือการปฏิบัติตามภาระผูกพัน ซึ่งอาจจะถือว่าเป็นความเสี่ยงด้านเครดิต หรือความเสี่ยงด้านชื่อเสียงและภาพลักษณ์ ในฐานะของบุคคลที่ไว้วางใจหรือเชื่อถือไม่ได้ และอาจจะก่อให้เกิดความเครียด ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือบุคคลในครอบครัว ปัญหาการดื่มสุรายาเสพติด และอื่นๆ ตามมา

๓) ความเสี่ยงด้านความปลอดภัย (Safety Risk) ภัยคุกคามต่อความปลอดภัยมีอยู่มากมายในระหว่างการดำเนินชีวิต เป็นความเสี่ยงความปลอดภัยที่เกิดจาการทำงาน ที่มีการใช้อุปกรณ์เครื่องจักรการเกษตร รวมถึงมีการเดินทางมากขึ้น ต้องส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ ซึ่งมีความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุทางถนน

๔) ความยั่งยืนของโครงการการ หรือความยั่งยืนในการรวมตัวกันของชุมชนเมื่อมูลนิธิฯ ถอนตัว

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

๑. ชาวบ้านกลับมาทำกินที่ถิ่นฐานบ้านเกิด ครอบครัวอยู่พร้อมหน้า มีความสุข ความอบอุ่นมากขึ้น

๒. การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับสูง สมาชิกในชุมชนมความสมัครสมานสามัคคี มีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการร่วมกัน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และประสานเครือข่าย มีการวางแผนที่ดี มีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถระดม ทรัพยากรมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้ ชาวบ้านมี

คุณอาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการพูดคุยกันมากขึ้น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการ เพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน เข้าใจ เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือแบ่งปันกันมากขึ้น เป็นการลดข้อขัดแย้งจากความแตกต่างของ ความคิดและคุณค่า ชุมชนรู้จักการประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้มา ใช้แก้ปัญหาและจัดการปัญหาต่างๆ ในชุมชน จนทำให้ชาวบ้านสามารถกำหนดทิศทางร่วมกัน เกิดการรวมกลุ่มกันภายในหมู่บ้านโดยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันและให้การสนับสนุนในการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน ซึ่งส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบความคิดของชุมชนที่เคยหวังรับความช่วยเหลือจากรัฐหรือหน่วยงานภายนอกมาเป็นการพึ่งตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับสูงและกว้างขวางจึงมีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการจัดการชุมชนที่ยั่งยืน

๓. **บทเรียนที่ได้รับในด้าน**

➢ **การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น**

เป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) รูปแบบของ "การมีส่วนร่วมของประชาชน" ต้องมีความเหมาะสมกับในแต่ละเรื่อง พร้อมกับวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่แต่เพียงรูปแบบ เช่น การเลือกตั้งในทุกระดับ แล้วก็ปล่อยให้ผู้ได้รับเลือกตั้งไปดำเนินการทุกอย่างทุกเรื่อง แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนคือการแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง มีกระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการ ดังนี้คือ

๑) หลักจิตสำนึกและความรับผิดชอบ คือ หลักการที่สำคัญที่องค์การทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบ ซึ่งจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบ จำเป็นต้องปฏิบัติโดยยึดหลักนิติธรรมและความโปร่งใส

๒) หลักความคุ้มค่า คือ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

๓) เป้าหมายและวิธีการของการวางแผนแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมอาจเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมแบบวิธีการ ต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งทำให้คนส่วน

ใหญ่จะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและการเกิดผลประโยชน์ของกลุ่ม เนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับ

ซึ่งทั้งหมดสามารถเรียนรู้ได้จากการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในชุมชนท้องถิ่น ตามแนวพระราชดำริ : โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจาก พระราชดำริ บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

➢ **การบริหารการพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ**

ควรมีหน่วยงานบูรณาการที่เป็นหนวยงานที่มีหน้าที่ปกติรับผิดชอบ (ทำหน้าที่แทน มูลนิธิฯ) หน่วยงานพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ ต้องทำหน้าที่ ดังนี้

- ต้องลดความไมแนนอน (Reduction of Uncertainty) โดยการวางแผนช่วยลดความไม่แน่นอนในอนาคต

- สงเสริมใหเกิดนวัตกรรมและการสรางสรรค (Encourages innovation and Creativity)

- พัฒนาแรงจูงใจ (Improves Motivation)

- พัฒนาการแข่งขัน (Improves Competitive Strength) ขยายขอบขายการทำงาน เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ปรับปรุงพัฒนาเพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

- ทำให้เกิดการประสานงานที่ดี (Better Coordination) การวางแผนไดสราง ความมั่นใจในเรื่องเอกภาพที่จะบรรลุจุดมุงหมาย

หัวข้อประเด็น “การเกษตรแบบผสมผสาน”

- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๑ บ้านดงเรือง
- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๘ บ้านนางาม

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๑
บ้านดงเรือง ม.๖ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๑. บทบาทของภาครัฐและผลลัพธ์ของการนำนโยบายต่างๆ ของภาครัฐไปปฏิบัติในพื้นที่ เช่น นโยบายการจัดการน้ำ ดิน ป่า การส่งเสริมการเกษตร สินเชื่อการเกษตร การรับจำนำข้าว วิสาหกิจชุมชน การรักษาสุขภาพ ความยุติธรรมในชุมชน การปราบปรามยาเสพติด ฯลฯ ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่

นโยบายในการแก้ปัญหาความยากจนถือเป็นนโยบายสำคัญในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร บ้านดงเรืองได้มีการดำเนินตามโครงการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่นกิจกรรมการลดรายจ่าย ได้ตั้งกลุ่มทำปุ๋ยหมัก - ชีวภาพ กลุ่มปลูกผักสวนครัว กลุ่มทำเห็ดโดยใช้พื้นที่ว่างของที่อยู่อาศัย (บ้าน) จัดกิจกรรมดังกล่าว กิจกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ทอผ้าพื้นเมือง สร้างภูมิคุ้มกัน พัฒนาทักษะกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่หลากหลายให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้หมู่บ้านได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบจังหวัดอุดรธานี และรองอันดับ ๑ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับจังหวัดอุดรธานี เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยส่วนรวม สามารถบริหารกองทุนหมู่บ้าน จนมีทุนดำเนินการ ๒,๗๐๐,๐๐๐ บาท นอกจากนี้แล้วยังมีกลุ่มออมทรัพย์ มีทุนทั้งหมด ๑,๓๐๐,๐๐๐ บาท อีกทั้งยังมีกลุ่มต่างๆที่มีการจัดสวัสดิการให้กับสาธารณะประโยชน์เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น กลุ่มเงินกลาง ธนาคารข้าว ศูนย์สาธิตการตลาด ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งบ้านดงเรืองได้มีการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างจริงจังและได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านที่เอาชนะยาเสพติด โดยดำเนินการ ดังนี้

๑) จัดหมู่บ้านแบ่งออกเป็นคุ้มๆละ ๔๕-๖๐ ครัวเรือน มีหัวหน้าคุ้มรับผิดชอบ ให้มีการเฝ้าระวังตรวจสอบ และจัดทำข้อมูลครัวเรือนให้ถูกต้อง ตรงกับข้อเท็จจริง

๒) ออกกฎ กติกา ของหมู่บ้าน หากครอบครัวใดยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดจะไม่ให้ความช่วยเหลือทุกกรณี

๓) ตรวจสอบจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เป็นประจำอย่างน้อย ๑ เดือน ต่อครั้งและมอบหมายให้คุ้มต่างๆเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด

๔) จัดทำโครงการครอบครัวสีขาว โดยโครงการพลังแม่ พลังครอบครัวเข้มแข็ง เทิดไท้องค์ราชินีพร้อมมอบธงสีฟ้าให้กับครอบครัวที่ปลอดยาเสพติด และจัดทำทะเบียนข้อมูลของบุคคลเป็นรายครัวเรือน

๕) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับยาเสพติดระดับหมู่บ้าน จำนวน ๑ ศูนย์ ตั้งอยู่ ณ วัดโพธิ์ศรีสำราญ หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

๖) จัดชุดรักษาความสงบเรียบร้อยประจำหมู่บ้าน (ชรบ.) ผนึกกำลังฝ่ายปกครอง ตำรวจ อปพร. และอาสาสมัครประชาชน ออกตรวจตราจุดเสี่ยงอย่างสม่ำเสมออย่างน้อย ๑ ครั้งต่อสัปดาห์

๒. ผลลัพท์โดยรวมที่เกิดขึ้นจากนโยบายต่างๆ ของภาครัฐก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนในเชิงบวกและเชิงลบอย่างไร ชุมชนและครัวเรือน มีความเสี่ยงในด้านต่างๆ อย่างไร

ผลกระทบต่อการพัฒนาของบ้านดงเรือง หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ

๑) ผลกระทบเชิงบวก

๑.๑) กฎหมายผังเมืองที่บังคับใช้ในปัจจุบัน ได้กำหนดให้พื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่สีเขียว ซึ่งแสดงว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการภาคการเกษตร โดยห้ามมีการอนุญาตให้ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

๑.๒) เกษตรกรในหมู่บ้านมีการทำการเกษตรผสมผสานจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นลักษณะผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนซึ่งเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดสารพิษ ผลผลิตสามารถลดรายจ่าย ราษฎรในหมู่บ้านมีสุขภาพดีจากการทำการเกษตร

๑.๓) ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคเองหรือผลิตเพื่อออกจำหน่าย ซึ่งเป็นสินค้าปลอดสารเคมี มีสถานที่จำหน่ายที่ชัดเจนในทุกวันพุธของสัปดาห์ คือ พื้นที่ตลาดชุมชนบริเวณโรงพยาบาลหนองหาน

๑.๔) สินค้าเป็นที่ต้องการของตลาด จูงใจให้เกษตรกรเพิ่มผลผลิต เนื่องจากมีสถานที่จำหน่ายและราคาเป็นที่พอใจ

๑.๕) หมู่บ้านมีระบบอินเตอร์เน็ตประชารัฐ ทำให้เกษตรกรที่ต้องการเข้าถึงข้อมูลสามารถสืบหาข้อมูล และเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้แพร่หลายได้สะดวกและปลอดภัยโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

๒) ผลกระทบเชิงลบ

๒.๑) ด้านการเข้าถึงข้อมูล เนื่องจากเกษตรกรบางส่วนขาดความรู้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลทำให้ขาดโอกาสทั้งในเรื่องของการเพิ่มผลผลิต การลดรายจ่าย และการพัฒนาภาคการเกษตร

๒.๒) การขาดแรงงานภาคการเกษตร เนื่องจากแรงงานในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นสุภาพสตรีและผู้สูงอายุ เพราะส่วนที่เหลือไปทำงานต่างประเทศและต่างจังหวัด รวมทั้งไปศึกษาเล่าเรียนนอกพื้นที่

๒.๓) เกิดความเหลื่อมล้ำของผลตอบแทนจากการผลิต เกษตรกรที่มีเครื่องจักรหรือมีแรงงานในครัวเรือนจะได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าว่าเกษตรกรที่จ้างทั้งเครื่องจักรและแรงงาน

๒.๔) เกษตรกรบางรายยึดติดกับการผลิตแบบเดิม และยังไม่ทราบวิธีการทำบัญชีครัวเรือนรวมทั้งเกษตรกรบางรายไม่ตระหนักว่าการทำการเกษตรของตนเองในปัจจุบันนั้นต้องประสบภาวะขาดทุนทุกปี

๒.๕) เกษตรกรยังไม่รู้จักการออมและพยายามจะลดการชำระหนี้ เกิดภาวะหนี้ต่อเนื่อง

๓. ความคิดเห็นและความสามารถของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากโครงการกิจกรรมต่างๆ ภายใต้นโยบายแต่ละด้านที่มีการดำเนินการในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านดงเรืองเกี่ยวกับความสามารถในการใช้ประโยชน์จากโครงการกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับนโยบายแต่ละด้านที่มีการดำเนินการในชุมชน ได้ข้อมูลดังนี้

๑. โครงการระบบอินเตอร์เน็ตประชารัฐ ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ได้เป็นอย่างดี แต่ปัญหาคือชาวบ้านส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจ ทำให้มีการใช้ประโยชน์น้อย

๒. โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในร้านค้าในหมู่บ้านไม่มีเครื่องรูดบัตร (EDC) ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปในตัวเมือง

๓. โครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท) มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการจัดทำโครงการที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

๔. โครงการเกษตรผสมผสาน ได้รับการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ดำเนินการ แต่มีปัญหาเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรคุณภาพของดิน

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning)

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัวและชุมชน

เนื่องจากชุมชนนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าวไว้บริโภคเอง มีการลงแขกแรงงานและจ้างแรงงาน ผลผลิตส่วนใหญ่ใช้บริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจึงนำไปจำหน่าย อาจมีบางครัวเรือนหารายได้เสริมด้วยการเลี้ยงสัตว์จำนวนเล็กน้อย (แบบพอเพียง) เพื่อเป็นรายได้เพิ่มเติม

การเกษตรผสมผสานเริ่มจากผู้นำ คือ มีผู้ใหญ่บ้านที่เข้มแข็ง สร้างเครือข่ายชาวบ้านที่มีความรักในอาชีพเกษตรกรรม สร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นให้หมู่บ้าน/ชุมชน เกิดความต้องการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ต้องการแสวงหาสิ่งใหม่ๆ แต่ก็ยังมีความเสี่ยงอยู่หลายประการ อาทิ

๑) ด้านแรงงาน

๑.๑) แรงงานในพื้นที่ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในวัยกลางคนถึงวัยสูงอายุ ขาดแคลนวัยแรงงานในหมู่บ้าน

๑.๒) ราษฎรโดยเฉพาะวัยแรงงานมีการชักชวนกันไปทำงานต่างประเทศ เมื่อมีบางครัวเรือนเคลื่อนย้ายแรงงานไปต่างประเทศ อาจเกิดการชักชวนให้เพื่อนบ้านในวัยแรงงานไปทำงานต่างประเทศด้วย

๒) ด้านสังคม

๒.๑) มีผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถจำชื่อ นามสกุล และอาชีพ ของลูกบ้านเกือบทุกคนได้อย่างแม่นยำ อย่างไรก็ตามควรพัฒนาและเตรียมพร้อมสร้างผู้นำรุ่นใหม่ที่สามารถรับช่วงของงานส่วนรวมเพื่อผลการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตอย่างต่อเนื่อง

๒.๒) การใช้ภาษาของประชาชนบางส่วนยังไม่สามารถใช้ภาษาไทยเพื่อการอ่านและการเขียนได้อย่างถูกต้อง

๒.๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นเนิน ไม่มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ มีเพียงบ่อน้ำที่ราษฎรขุดขึ้นเพื่อนำน้ำมาใช้ในภาคการเกษตร และน้ำบาดาล ประกอบกับสภาพของดินเป็นดินร่วนปนทราย และดินลูกรังบางส่วน ไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ ต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติ เป็นหลัก

๒.๔) ปัญหาแมลงศัตรูพืชระบาด บางครั้งเกษตรกรไม่ทราบสาเหตุของโรคพืช จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งการทำเกษตรจะสามารถกระทำได้ในฤดูกาลเพาะปลูกเท่านั้น

๒.๕) ที่ดินทำกินส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิ์ (โฉนด) แต่ใช้พื้นที่ทำการเกษตรไม่เต็มประสิทธิภาพเนื่องจากกำลังแรงงานไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการยืมแรงกันในครอบครัวหมู่บ้านกันอยู่

๒.๖) ด้านองค์ความรู้ เกษตรกรบางรายสนใจศึกษาเรียนรู้โดยอาศัยเทคโนโลยีภายนอก เช่น สื่อออนไลน์ และนำมาทดลองทำในพื้นที่ เป็นการลองผิดลองถูก เช่น กล้วยเป็นโรคเชื้อรา (โรคตายพราย) บางครั้งหาคำตอบไม่ได้ทั้งหมด และขาดประสบการณ์จากภายนอกมาแก้ไขตามสภาพความเป็นจริง ส่วนเรื่องความรู้เฉพาะ จะทราบเฉพาะผู้สนใจทำเรื่องเกษตรผสมผสานเท่านั้น ยังทำเฉพาะพืชบางชนิดซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หลายอย่างแต่ก็ยังไม่มีการดำเนินการเรื่องปศุสัตว์หรือการประมงที่ชัดเจน

๒.๗) หน่วยงานรัฐไม่เข้าถึงพื้นที่อย่างแท้จริง เนื่องจากพื้นที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองและควรหาช่องทางการตลาดหรือตลาดให้แก่เกษตรกร อีกทั้งยังต้องมีการประชาสัมพันธ์หาจุดเด่นของหมู่บ้าน/ชุมชน และขยายผลให้บุคคลทั่วไปทราบ

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

๒.๑ ครัวเรือนในหมู่บ้านถือศีล ๕ เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ชาวบ้านเข้าวัดปฏิบัติธรรม ประชากรส่วนใหญ่ไม่ดื่มสุรา ไม่เล่นการพนัน เป็นหมู่บ้านปลอดอบายมุข

๒.๒ ด้านความเป็นอยู่ ครัวเรือนส่วนใหญ่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเข้มแข็ง เห็นได้จากการทำนา ปลูกข้าว ปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกไม้ผล การเลี้ยงสัตว์ จะมุ่งเน้นเพื่อบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่คนในชุมชนด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนพืชผักสวนครัว ผลไม้ เนื้อสัตว์ ฯลฯ บางครั้งหากมีผลผลิตเหลือก็นำไปจำหน่าย เกิดรายได้ของครัวเรือน ทั้งหมดจะเป็นสินค้าปลอดภัย (ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ ไข่ ข้าว)

๒.๓ ด้านเกษตรกรรม เน้นการเกษตรผสมผสาน ไม่เน้นพืชเชิงเดี่ยว มีการรวมกลุ่มหลายกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม อาทิ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ที่มุ่งเน้นทำปุ๋ยไว้ใช้เอง ซึ่งเป็นกลุ่มหลักของชุมชนบ้านดงเรือง เนื่องจากการปลูกพืชผักผลไม้ ข้าว ในชุมชนจะไม่เน้นการใช้สารเคมีอย่างเด็ดขาด จุดเด่นข้อนี้สามารถนำสู่หมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

๒.๔ เกษตรได้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยอาศัยบทเรียนจากปัญหาที่พบต่างๆ คือ การขาดแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านต้องลงทุนเจาะบ่อบาดาลด้วยตนเองเพื่อนำน้ำมาใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และปัญหาขาดความรู้ด้านการเกษตรที่ภาครัฐควรจะต้องให้ข้อมูล อาทิ ระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง, ชนิดพันธุ์ของพืชที่สมควรปลูก, และโรคของพืชที่ควรจะแก้ไข

๒.๕ ภาครัฐควรเข้ามาให้ความรู้เกษตรกร นอกจากนี้ควรให้คำแนะนำเรื่องแนวโน้มการตลาดให้กับเกษตรกรด้วย

จากความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน ข้างต้น ส่งผลทำให้ทุกครัวเรือนมีความสุขบนพื้นฐานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

๓. บทเรียนที่ได้รับในด้านต่างๆ

๓.๑ ด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๑) บุคลากร

๑.๑) ผู้นำ เป็นผู้ใหญ่บ้านสตรีที่มีความเข้มแข็ง เสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ทันสมัย

๑.๒) ราษฎรมีความสามัคคี ให้ความร่วมมือเข้ารับการฝึกอบรมจากส่วนราชการเพื่อเพิ่มเติมความรู้ และพัฒนาศักยภาพอย่างสม่ำเสมอ ราษฎรส่วนใหญ่สามารถนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตนในรูปแบบ **“หัวไว ใจสู้”** จำนวนมาก

๑.๓) เจ้าหน้าที่ของรัฐให้การสนับสนุนการบริหารงานของหมู่บ้านอยู่เสมอ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาที่ดี โดยให้คำปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ

๒) การบริหารงานของหมู่บ้านและชุมชน

๒.๑) การมีส่วนร่วม โดยราษฎรส่วนใหญ่ในชุมชนได้มีโอกาสในการเสนอแนะในการบริหารงานของหมู่บ้านและร่วมปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง

๒.๒) มีความโปร่งใสและเป็นธรรม

๒.๓) มีกฎระเบียบของหมู่บ้าน ๑๐ ข้อ ที่ทุกคนต้องปฏิบัติร่วมกัน สามารถบังคับใช้ได้อย่างแท้จริง

๓) งบประมาณ

๓.๑) ได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินโครงการ “ชีววิถี” จากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๒) มีการติดตามเร่งรัดจัดหางบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ อยู่เสมอ และได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

๓.๓) การบริหารงบประมาณด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในหมู่บ้าน

๔) ภูมิสังคม

๔.๑) การอยู่ร่วมกันในลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งเป็นผลจากการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานในอดีต

๔.๒) การพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ผู้คน ทั้งด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

๕) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน

๕.๑) มีการดำรงชีพอย่างพอเพียงเนื่องจากได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้เห็นตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จเพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดความรู้จากแหล่งความรู้ในพื้นที่อื่นจำนวนมาก

๕.๒) มีผักสวนครัวรั้วกินได้ทุกครัวเรือน ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของหมู่บ้านดงเรือง

๕.๓) มีธนาคารข้าว ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ สนับสนุนชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียง

๕.๔) มีการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ

๕.๕) มีจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” จำนวน ๑๕ คน และมีผู้มีจิตสาธารณะที่ทำงานเพื่อสังคมซึ่งได้รับการยอมรับจากประชาชนในหมู่บ้านจำนวนมาก

๕.๖) มีกลุ่มอาชีพ ๑๑ กลุ่ม และมีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

๓.๒ ด้านการบริหารการพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ

๑) คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านดงเรือง ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำทุกปีโดยนำข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน และข้อมูลการพัฒนาอื่นๆ มาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน โดยจัดทำเป็นแผนงานโครงการกิจกรรมผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน

๒) มีแผนพัฒนาท้องถิ่นและเทศบัญญัติ โดยที่บ้านดงเรืองอยู่ในเขตเทศบาลตำบลโคกสูง แผนพัฒนาหมู่บ้านดงเรืองจึงได้รับการบูรณาการเชื่อมโยงกับหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตเทศบาลด้วยกัน โครงการได้รับการบรรจุในแผนพัฒนาและเทศบัญญัติของเทศบาลตำบลโคกสูง โดยผ่านกระบวนการประชาคมและสภาเทศบาลตำบลโคกสูงมีมติเห็นชอบแผนพัฒนาท้องถิ่นและเทศบัญญัติในพื้นที่บ้านดงเรืองด้วย

๓) มีแผนพัฒนาอำเภอ โดยคณะกรรมการบริหารงานอำเภอ (กบอ.) เป็นผู้นำข้อมูลแผนพัฒนาท้องถิ่นมาพิจารณาและบูรณาการเป็นแผนพัฒนาอำเภอหนองหาน ทั้งนี้ แผนพัฒนาแต่ละระดับจะมีคณะกรรมการที่ปรึกษาที่มีส่วนราชการรวมทั้งหน่วยงานภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำและเสนอแนะ ให้การจัดทำแผนพัฒนาฯ ครอบคลุมในทุกประเด็นปัญหาของหมู่บ้าน

๓.๓ ด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

๑) พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้นำเสนอนโยบายเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗ ข้อ ๙ ระบุว่า “การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร และการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนกำหนดให้มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดินโดยยึดแนวพระราชดำริและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๒) ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙) กำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ข้อ ๕ ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ซึ่งจากแนวทางดังกล่าว บ้านดงเรือง หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ได้บริหารจัดการภายใต้แนวคิด **“งาน ระบบ งบ คน”** สามารถจำแนกได้ดังนี้

๒.๑) งาน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงพื้นที่ โดยมีเป้าหมายคือการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์ชาติภายใต้แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านด้านการจัดการน้ำ ดิน ป่า ส่งเสริมการเกษตร และวิสาหกิจชุมชน

๒.๒) ระบบ เป็นการวางโครงสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้มีประสิทธิผลได้แก่การจัดกลุ่มบ้าน ๓ คุ้มบ้าน และกลุ่มต่างๆ จำนวน ๑๑ กลุ่ม และคณะกรรมการหมู่บ้านขณะเดียวกันมีเครือข่ายจากภายนอก ได้แก่ วิทยาลัยการอาชีพหนองหาน และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการพัฒนา อันเป็นผลจากความมุ่งมั่นและความสำเร็จในอดีตของการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของชุมชน นอกจากนี้ ในหมู่บ้านยังมีการวางระบบจัดการความรู้ของชุมชนและแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

๒.๓ งบ (งบประมาณ) การเข้ามาของงบประมาณจากแหล่งทุนต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนเป็นการส่งเสริมตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้แนวคิดประชารัฐ ให้ชุมชนค้นหาปัญหาและความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง เช่น ปัญหาแหล่งน้ำทางการเกษตร เส้นทางคมนาคมการจัดกองทุนสวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน

๒.๔ คน มีความสามารถและศักยภาพในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติจนเกิดเป็นโครงการต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งการพัฒนาและต่อยอดจนประสบผลสำเร็จ เป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง จนเป็นการขยายความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ต่อเนื่อง ยั่งยืน ซึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่สนับสนุนและพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การบริหารงานของบ้านดงเรือง หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ด้วยศักยภาพของผู้นำ ความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านดงเรืองและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้การทำเกษตรผสมผสานของบ้านดงเรืองประสบผลสำเร็จและส่งผลให้บ้านดงเรืองเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่ได้รับความสนใจมาศึกษาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ต่างๆ ต่อไป

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๘
บ้านนางาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลตาดทอง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายรัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๑. บทบาทของภาครัฐ และผลลัพธ์ในการนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่ ที่ส่งผลต่อชุมชน

ตามที่ชุมชนได้ดำเนินปรับปรุงคุณภาพดินและแหล่งน้ำ ตามนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของรัฐบาลและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรปลอดภัยของจังหวัดอุดรธานี โดยใช้รูปแบบ โคกหนอง นา โมเดล สู่การเกษตรผสมผสานด้วยศาสตร์พระราชาของกลุ่มวิถีคริสต์ ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน เห็นได้จากการที่นายอำเภอศรีธาตุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุน เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอศรีธาตุได้จัดอบรมเกี่ยวกับการการพัฒนาด้านการเกษตรปลอดภัย ศูนย์พัฒนาดินได้ให้ความรู้การปรับปรุงบำรุงดินการปลูกหญ้าแฝก สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอศรีธาตุได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และนายอำเภอศรีธาตุและปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประสานงานตำบลตาดทอง ได้เข้ามาติดตามสนับสนุนอย่างใกล้ชิด สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลได้ดำเนินการสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่มต่างๆในชุมชน รวมถึงการสนับสนุนการจดทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกำนันในฐานะที่เป็นตัวแทนด้านการปกครองท้องที่ในตำบลก็ได้เข้ามาเป็นสมาชิกเรียนรู้เพื่อดำเนินการเกษตรผสมผสานโดยศาสตร์พระราชา ตามรูปแบบโคกหนองนาโมเดล เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนในการนำสู่การขยายผลอย่างทั่วถึงในตำบลต่อไป นอกจากนี้ยังมีรัฐวิสาหกิจ ได้แก่การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคและภาคเอกชน ได้แก่ เครือเซ็นทรัลได้เข้ามาส่งเสริมช่องทางการตลาดผลผลิตเกษตรปลอดภัยแก่ชุมชนด้วย

ผลลัพธ์จากการที่ภาครัฐมีบทบาทในการเข้ามาสนับสนุนร่วมกับความตั้งใจจริงของชาวบ้านนางาม ได้แก่

- ชุมชนเกิดทักษะการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน เห็นได้จากเกิดการรวมกลุ่ม กสิกรรมธรรมชาติมาตรฐานอินทรีย์วิถีไทยคริสตจักรนาเรียง ปรับวิถีชีวิต จากเกษตรเคมี...สู่เกษตรอินทรีย์ มีศูนย์และแหล่งเรียนรู้ชุมชน มีการตั้งเป้าหมายขยายผลสู่ครัวเรือนอื่นๆ ให้ทั่วถึง
- คนในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ จากชุมชนระบบพึ่งพาผู้อื่น เป็นชุมชนระบบพึ่งตนเอง ซึ่งเกิดจากการ **ระเบิดจากข้างใน**
- การรวมกลุ่ม มีความรักสามัคคี และมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้
- สมาชิกในครัวเรือนในชุมชนมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต รู้จักสร้างระบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน
- ชุมชนเริ่มเกิดระบบนิเวศที่ดีและจะดีมากยิ่งๆขึ้นเมื่อเวลาผ่านไปนานขึ้น เพราะต้นไม้ที่ปลูกไว้จะเริ่มงอกงามผลิตอออกผลมากยิ่งขึ้น
- คนในชุมชนชุมชนมีสุขภาพดีขึ้น มีผลผลิตดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น

๒. ผลลัพธ์โดยรวม ที่เกิดขึ้นจากนโยบายต่างๆของภาครัฐ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเชิง บวก และลบ อย่างไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านของบ้านนางาม พบว่า นโยบายต่างๆ ของภาครัฐมีหลายด้าน แต่ละนโยบายรัฐมีความมุ่งหวังช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชน และแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดกับคนในชุมชน แต่อาจมีบ้างที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้าง พอสรุปได้ ดังนี้

๑) ผลลัพธ์เชิงบวก ได้แก่

- ชุมชนเกิดทักษะการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยการใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ จากชุมชนระบบพึ่งพาผู้อื่น เป็นชุมชนระบบพึ่งตนเอง
- เกิดการรวมกลุ่ม มีความรักสามัคคี และมีความเข้มแข็ง
- ครัวเรือนรู้จักนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต รู้จักสร้างระบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน
- ชุมชนมีโอกาสได้แก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเองอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน และด้านอาชีพ ไม่ต้องรอคอยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีข้อจำกัดในการจัดงบประมาณสนับสนุน
- ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ภูมิปัญญาได้รับการพัฒนา
- ชุมชนมีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพและสวัสดิการชุมชน มากและเพียงพอต่อความต้องการของชุมชน
- ผู้ด้อยโอกาส คนยากจน ได้รับการดูแลช่วยเหลือ และมีสวัสดิการที่ดีจากรัฐ

๒) ผลลัพธ์เชิงลบ ได้แก่

- กรณีนโยบายมีความเร่งด่วนเกินไป ทำให้ขาดความรอบคอบในการค้นหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน อาจมีการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด ชาวบ้านให้ความสำคัญในการดูแลรักษาโครงการให้เกิดความยั่งยืนน้อยลง เช่น ชุมชนมักเสนอโครงการปรับปรุงแหล่งน้ำหรือสิ่งสาธารณะประโยชน์มากกว่าสร้างงานสร้างอาชีพสร้างรายได้แก่ครัวเรือนในชุมชน
- นโยบายช่วยเหลือหรือให้สวัสดิการแก่ประชาชน หากทำบ่อยจะทำให้ประชาชนหวังพึ่งพารัฐมากเกินไป
- การมีกองทุนต่างๆให้เกษตรกรกู้ยืมมาก ทำให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไปมีภาวการณ์เป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น รายได้ที่ได้มาจึงต้องจัดออกชำระหนี้ ทำให้รายได้ไม่พอรายจ่ายในครัวเรือน

๓. ความคิดเห็นและความสามารถของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากโครงการ/กิจกรรมต่างๆภายใต้นโยบายภาครัฐแต่ละด้านที่ดำเนินการในชุมชน

จากการที่ภาครัฐมีนโยบายหลายๆด้านตลอดทั้งโครงการ/กิจกรรมต่างๆลงมาสู่ชุมชนนั้น ทำให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ชุมชนและมีความพึงพอใจ ที่สำคัญซึ่งชาวบ้านนางามได้ใช้ประโยชน์ มีดังนี้

๑) นโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ ทั้งระยะเฉพาะหน้าที่มีการมุ่งสร้างงานสร้างอาชีพผ่านโครงการ/กิจกรรมต่างๆเป็นการเร่งด่วน การคุ้มครองทางสังคม การออมและระบบสวัสดิการชุมชน การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ผู้ขาดโอกาส จึงทำให้ชุมชนได้ประโยชน์จากการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน เช่น

- การนำศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการทำการเกษตรผสมผสาน โดยมีรูปแบบโคก หนอง นาโมเดล ซึ่งมีกระบวนการที่ส่งผลอย่างยั่งยืนในชุมชน
- ผู้ยากไร้/ขาดโอกาส ได้รับการสงเคราะห์ดูแลด้านสุขภาพและความเป็นอยู่
- ชุมชนได้มีการเรียนรู้ด้านต่างๆจนเกิดทักษะการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยการใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน และครัวเรือนรู้จักนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต รู้จักสร้างระบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน
- ได้โอกาสในการส่งเสริมกระตุ้นเกษตรกรให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ จากชุมชนระบบพึ่งพาผู้อื่น เป็นชุมชนระบบพึ่งตนเอง จนเกิดการรวมกลุ่ม มีความรักสามัคคี และมีความเข้มแข็ง
- ชุมชนมีโอกาสได้แก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเองอย่างรวดเร็ว ไม่ต้องรอคอยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีข้อจำกัดในการจัดงบประมาณสนับสนุน
- ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการต่างๆมีโอกาสสร้างรายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายแก้ปัญหาในครัวเรือนได้อย่างรวดเร็ว แม้ในระยะสั้น

๒) นโยบายการศึกษาและการเรียนรู้การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนได้ประโยชน์ คือ มีการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทยและท้องถิ่นไว้ต่อเนื่องและชาวบ้านหึความสำคัญ ภูมิปัญญาต่างๆในชุมชนได้รับการฝึกอบรมพัฒนาและมีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพในชุมชน อีกทั้งมีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓) นโยบายการยกระดับคุณภาพบริการด้านสาธารณสุข ทำให้ชุมชนได้ประโยชน์ คือ มีการจัดระบบดูแลสุขภาพประชาชนตั้งแต่ในครรภ์มาดา แรกเกิด จนถึงแก่ความตาย ให้มีสุขภาพดี กินอยู่อย่างถูกสุขลักษณะ ได้รับการดูแลป้องกันโรคติดต่อ โรคระบาดต่างๆ

๔) นโยบายเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ชุมชนได้โอกาสในการเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชนกับภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม เช่น

- สามารถจัดตั้งกองทุนชุมชนหลายประเภท เพื่อเป็นกองทุนส่งเสริมการประกอบอาชีพ สวัสดิการชุมชน ที่บริหารจัดการโดยชุมชน
- เกิดการส่งเสริมอาชีพด้านต่างๆ เพื่อสร้างงานสร้างอาชีพ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่า มีช่องทางการตลาดเพิ่มเติมเช่น เชื่อมกับห้างเซ็นทรัลในการหาช่องทางการตลาด มีหน่วยงานให้ความสำคัญและเข้ามาสนับสนุน
- ได้รับการสนับสนุนจากหลายภาคส่วนตามรูปแบบประชารัฐ

- ได้ประโยชน์ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆให้เอื้อต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน คอนกรีตในหมู่บ้าน การขุดแหล่งน้ำโดยงบประมาณจากประชารัฐภาคเอกชน การสนับสนุนกลุ่มอาชีพจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

- นโยบายของจังหวัดอุดรธานีในการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย ทำให้บ้านนางามได้ใช้ประโยชน์ในการจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย และผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัย รวมทั้งโอกาสทางการตลาดช่องทางต่างที่จะเกิดขึ้นตามมา

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ (Action Learning)

จากการได้รับมอบหมายให้ลงพื้นที่บ้านนาเรียง ตำบลตาดทอง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี ของกลุ่มปฏิบัติการ (กป.) ๘ ได้มีการประชุมหารือเพื่อสอบถามสภาพความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพพื้นที่การทำมาหากิน สภาพภูมิสังคมและวิถีชีวิตของชุมชน ระบบการบริหารจัดการชุมชนบ้านนาเรียง ตลอดจนการสังเกตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน กับนายอำเภอศรีธาตุ ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล พัฒนากร กำนันตำบลตาดทอง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรทำการเกษตรแบบผสมผสาน โครงการนำร่องโคก หนอง นา โมเดล และการสัมภาษณ์ชาวบ้านนาเรียง ตำบลตาดทอง พบว่า ชาวบ้าน ครอบครัว ชุมชนยังมีความเสี่ยงหลายเรื่อง ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ดังนี้

๑. **ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน**

๑) ความเสี่ยงต่อบุคคล ได้แก่ ชาวบ้านบริโภคพืชผักที่ปนเปื้อนสารเคมี จากยาปราบศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี ทำให้มีสารพิษตกค้างกระแสเลือด ซึ่งหากสะสมเกินขีดจำกัดที่ร่างกายรับได้ อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายและชีวิตได้

ข้อเสนอในการปรับปรุงแก้ไข

ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- สร้างความรู้ความเข้าใจชาวบ้านให้ตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมี และการหลีกเลี่ยงการบริโภคอาหารที่ปนเปื้อนสารเคมี

- ส่งเสริมสนับสนุนครัวเรือนทำการเกษตรปลอดภัย โดยนำศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทาง

๒) ความเสี่ยงต่อครอบครัว ได้แก่

- ภาวะหนี้สินครัวเรือนมีสูง เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาหนี้สิน ทั้งในระบบและนอกระบบ จากการที่มีต้นทุนการผลิตสูง แต่ราคาผลผลิตตกต่ำ และผลผลิตตกต่ำจากดินขาดคุณภาพ ราคาผลผลิตถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลางหรือนายทุนที่กู้ยืมมา จากความด้อยประสบการณ์ในการบริหารจัดการทุนชุมชนที่เป็น“ตัวเงิน”และการขาดวินัยทางการเงิน และการทำการเกษตรปลูกพืชเชิงเดี่ยวต้องรอผลผลิตเพื่อจำหน่ายได้เพียงไม่กี่ครั้งต่อปี หลังจากนั้นครัวเรือนก็ไม่มีรายได้ เนื่องจากไม่มีการการเกษตรด้านอื่นหมุนเวียนตลอดปี ทำให้รายได้ไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้ ต้องกู้เงินจากแหล่งทุนเพิ่มมากขึ้นเป็นเท่าตัว เพื่อให้มีเงินส่วนหนึ่งไว้ชำระหนี้ และเหลืออีกส่วนหนึ่งเพื่อลงทุนต่อและเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งจะเป็นวังวนไม่จบสิ้น

- ภาวะสินค้าเกินความต้องการของตลาด เนื่องจากเป็นการเกษตรต้นน้ำ เกษตรกรยังขาดความรู้ทักษะเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้า เช่น การเก็บถนอมอาหาร การแปรรูปสินค้าให้มีคุณภาพและมีความหลากหลายตรงความต้องการของตลาด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ สร้างแบรนด์สินค้าเพื่อสุขภาพ และการจัดหาช่องทางการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์

ข้อเสนอในการปรับปรุงแก้ไข

ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- สร้างความรู้ความเข้าใจชาวบ้านให้ตระหนักถึงข้อจำกัดของการเกษตรเชิงเดี่ยว และผลกระทบต่อดิน น้ำ ผลผลิต ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น จากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร

- ส่งเสริมสนับสนุนครัวเรือนปรับระบบการเกษตรจากพึ่งพาสารเคมี สู่การเกษตรผสมผสาน พึ่งพาอินทรีย์ โดยใช้รูปแบบโคก หนอง นา โมเดล ตามแนวทางศาสตร์พระราชา เพื่อสามารถปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ หมุนเวียนหลายชนิด นำออกจำหน่ายได้ตลอดปี

- ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย มีคุณภาพ และสร้างแบรนด์สินค้าสุขภาพ เพิ่มช่องทางการตลาด (ออฟไลน์ ออนไลน์)

- ประสานสถาบันการเงินเพื่อพักชำระหนี้สักระยะ เพื่อให้เกษตรกรที่เริ่มทำการเกษตรผสมผสาน ได้มีผลผลิตออกมาเพียงพอต่อการสร้างได้

- ประสานสถาบันการเงิน ปรับวิธีการรับชำระหนี้ เป็นกล้าไม้ซึ่งชุมชนผลิตได้ง่าย แทนการชำระเป็นตัวเงิน : กล้าไม้ชำระหนี้

๓) ความเสี่ยงต่อชุมชน ได้แก่

- แหล่งน้ำตามธรรมชาติตื้นเขิน ไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่ฤดูแล้งจะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้เต็มที่ ถึงแม้ว่ามีลำปาวแต่ขาดระบบการกระจายน้ำที่มีประสิทธิภาพ ขาดระบบชลประทานที่ดี รวมทั้งขาดระบบการกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง หรือในช่วงฝนทิ้งช่วง

- ที่ดินทำการเกษตรในชุมชนขาดการบำรุงรักษา ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้ผลผลิตที่ได้จากการเกษตร เช่น ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง ข้าว ไม่ได้ผลผลิตอย่างเต็มที่ เนื่องมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นระยะเวลายาวนาน การใช้สารเคมียาปราบศัตรูพืช ทำให้มีสารพิษตกค้างในดินและแหล่งน้ำสาธารณะ

- ค่านิยมคนรุ่นใหม่ไม่ได้รับการปลูกฝังและเลี้ยงดูตามแบบแผนวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และยังไม่เข้าใจศาสตร์พระราชาอย่างแท้จริง มักชอบความรวดเร็วสะดวกสบาย จึงเปลี่ยนแปลงไปใช้วิถีชีวิตแบบทุนนิยม ละทิ้งอาชีพภาคเกษตรกรไปทำอาชีพในเมือง ในภาคบริการ ภาคพาณิชยกรรม ทำให้วัฒนธรรมอันดีงามแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นถูกละเลย และอาจไม่สานต่อการเกษตรผสมผสานให้มีความยั่งยืนตลอดไป

- ชาวบ้านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จะส่งผลให้วัยแรงงานในชุมชนลดลง เนื่องจากการเกษตรผสมผสานตามแบบโคก หนอง นา โมเดล เกษตรกรต้องมีร่างกายแข็งแรง เนื่องจากเน้นการลงมือทำด้วยตนเอง ผู้สูงอายุจะกลายเป็นภาระให้ลูกหลานต้องดูแลเอาใจใส่ และอาจมีปัญหาด้านสุขภาพ เนื่องจากคลุกคลีกับการเกษตรแบบสารเคมีมาตลอดชีวิต หากไม่ใส่ใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง และครอบครัว

- การบริหารจัดการชุมชนยังไม่เป็นเอกภาพ หน่วยงานจังหวัด/อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังไม่มีมาตรการ วิธีการในการหลอมรวมคนที่มีวิถีทางศาสนาต่างกันให้สามารถดำรงชีวิตและจัดทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นหนึ่งเดียว โดยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของ

ชาวบ้านในชุมชนที่ต่างวิถีทางศาสนา หรือต่างกลุ่ม ต่างวัยอย่างใกล้ชิด ควรจัดให้มีกลไกทั้งในชุมชนและนอกชุมชนทำหน้าที่ออกแบบและจัดกิจกรรมเชื่อมต่อระหว่างกลุ่มในชุมชนอย่างจริงจัง มีระบบการประเมินผลสำเร็จร่วมกัน เพื่อสามารถขยายผลการเกษตรผสมผสานสู่ครัวเรือนต่างๆอย่างทั่วถึง

- ปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง ภัยจากการระบาดศัตรูของพืชเศรษฐกิจ
- นโยบายในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ ไม่สามารถบรรเทาความเดือดร้อนได้อย่างทั่วถึง และครบวงจร
- ภาวะวิกฤติทางการเงิน ทางการตลาดที่ผันผวน ทำให้เกษตรปรับตัวและแก้ปัญหาไม่ทัน
- ความผันผวน และความไม่มั่นคงทางการเมือง ทำให้ประชาชนตื่นตระหนักในปัญหาต่างๆ ที่จะตามมา ปรับตัวตามนโยบายใหม่ๆไม่ทัน เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และพบกับปัญหาราคาสินค้าการเกษตรตกต่ำ

ข้อเสนอในการปรับปรุงแก้ไข

จังหวัด/อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมสนับสนุน ดังนี้

- สนับสนุนงบประมาณดำเนินการขุดลอกแหล่งน้ำ และจัดระบบส่งน้ำกระจายเข้าถึงพื้นที่การเกษตรอย่างทั่วถึง
- การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการสูบน้ำเข้าแหล่งน้ำในไร่นาซึ่งอยู่ที่สูง เพื่อลดค่าน้ำมันเชื้อเพลิงแก่เกษตรกร
- การขยายผลการปรับระบบการเกษตรจากพึ่งพาสารเคมี สู่การเกษตรผสมผสาน พึ่งพาอินทรีย์ โดยใช้รูปแบบโคก หนอง นา โมเดล ตามแนวทางศาสตร์พระราชา ให้กระจายทั่วถึงในชุมชน และขยายสู่พื้นที่อื่นในจังหวัด
- การรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย มีคุณภาพ สร้างแบรนด์สินค้าสุขภาพ ลงทะเบียน OTOP เพื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาสู่สากล และเพิ่มช่องทางการตลาด (ออฟไลน์ ออนไลน์)
- พัฒนาศักยภาพกองทุนชุมชน เพื่อเป็นแหล่งทุนที่ช่วยเหลือเกษตรกรในชุมชน อย่างยั่งยืน
- จัดกิจกรรมปลูกฝังค่านิยมคนรุ่นใหม่ตั้งแต่ในระบบโรงเรียน ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ให้เข้าใจและตระหนักความสำคัญของศาสตร์พระราชา และการเกษตรผสมผสานที่เป็นเกษตรปลอดภัย โดยใช้รูปแบบโคก หนอง นา โมเดล
- ใช้เทคโนโลยีการผลิตอย่าง่ายโดยภูมิปัญญาชุมชน ทดแทนการขาดแคลนแรงงาน
- ส่งเสริมทุกครัวเรือนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต เพื่อสามารถดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ ไม่กระทบต่อบุคคลอื่น
- มีกลไกเพื่อเชื่อมต่อ หลอมรวมความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในชุมชนโดยปราศจากเงื่อนไขทางศาสนา แต่มุ่งที่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

๒. ความอยู่ดีมีสุขของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

๑) ความอยู่ดีมีสุขของบุคคล ได้แก่

- ชาวบ้านนาเรียง มีความขยัน ประหยัดและอดทน ในการประกอบอาชีพ ยึดมั่นในคำสอนของศาสนา
- ชาวบ้านนาเรียงมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและหลากหลาย
- การมีทรัพยากรมนุษย์ ที่ตระหนักรู้และเข้าถึงความรู้ ข้อมูลข่าวสาร สิทธิทางการเมือง ระเบียบกฎหมาย ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

๒) ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว มีอะไรบ้าง

- ชาวบ้านนาเรียงมีอาชีพหลักด้านการทำการเกษตร ทำนา ทำไร่ ทำสวน มีที่ดินเป็นของตนเอง และมีเอกสารสิทธิถูกต้องตามกฎหมาย
- มีน้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอการตลอดปี มีดินที่อุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกพืชผักได้หลากหลายชนิดซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ครัวเรือน ได้กินได้ใช้สอยและจำหน่ายทั้งในปัจจุบันและในอนาคต
- ครัวเรือนที่ทำการเกษตรผสมผสานเริ่มมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตหมุนเวียนเกือบทุกวัน ทำให้มีรายได้เข้าสู่ครัวเรือนเกือบทุกวัน ซึ่งเมื่อก่อนไม่เคยมี
- สมาชิกครัวเรือนมีความสุข ที่ได้อยู่ในบรรยากาศที่ร่มรื่นจากระบบนิเวศได้รับการฟื้นฟู
- คนในครัวเรือนมีสุขภาพกายและจิตใจแข็งแรงขึ้น จากการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษ และสมาชิกในครอบครัวคืนถิ่นมาอยู่ร่วมทำงานกับครอบครัว

๓) ความอยู่ดีมีสุขของชุมชนบ้านนางาม ได้แก่

- การเป็นพื้นที่ต้นแบบดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริ ที่ภาครัฐให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิต ในลักษณะโครงการนำร่องเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ ในการดำรงชีพการเกษตรแบบผสมผสาน โคก หนอง นา โมเดล ที่ภาครัฐให้การสนับสนุนเพื่อเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการพัฒนาตามหลักศาสตร์พระราชา
- สภาพพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น ชาวบ้านสามารถปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ได้หลากหลายและให้ผลผลิตสูง
- มีโอกาสได้รับการสนับสนุนการพัฒนาตามนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน เช่น ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย ตามนโยบายจังหวัดอุดร
- พื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร “ปลา” ในลำน้ำปาว
- มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการให้ความร่วมมือและสนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณ และด้านวิชาการ ในการพัฒนาหมู่บ้านชุมชน
- มีทรัพยากรธรรมชาติด้านแหล่งน้ำที่สำคัญของภูมิประเทศ คือ ลำน้ำปาว แต่ยังขาดระบบการกระจายน้ำ และระบบเก็บกักน้ำที่มีประสิทธิภาพ

- มีระบบการสื่อสารโทรคมนาคม เช่น โทรศัพท์ อินเตอร์เน็ต และหอกระจายข่าว ที่มีประสิทธิภาพรองรับหมู่บ้าน ๔.๐

- หมู่บ้าน/ชุมชนนาเรียง มีกลุ่มองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน ชุมชน มีความเข้มแข็ง

- ในหมู่บ้านนาเรียงมีปราชญ์/ภูมิปัญญาชาวบ้าน หลายสาขา เช่น ฝังเข็ม ซึ่งหมู่บ้านอื่นไม่มีสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี

- มีแผนชุมชน เป็นเครื่องมือในการบริหาร และจัดการชุมชนที่มีมาตรฐานโดยชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น

- หมู่บ้านมีความปลอดภัย ไม่มีโจรผู้ร้ายในหมู่บ้าน มีความสงบเรียบร้อย ปราศจากสารเสพติดทุกชนิด

๓. บทเรียนที่ได้รับจากการเรียนรู้ชุมชนจากประสบการณ์จริง มีดังนี้

๑) การบริหารการพัฒนาของชุมชนและท้องถิ่น

เห็นได้ว่าทิศทางยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลตาดทอง มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุดรธานี และยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอศรีธาตุ แสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนา ทีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลไว้อย่างชัดเจน ด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลตาดทองว่า “ ชุมชนน่าอยู่ เกษตรอินทรีย์ก้าวหน้า พัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ” โดยมีพันธกิจ (Mission) สำคัญมุ่งเน้นการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย ทั้งด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการผลิต การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน และการตลาด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องการขับเคลื่อนนโยบายจากระดับชาติถึงระดับชุมชน ย่อมจะทำให้งานมีความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายได้โดยง่าย

๒) การบริหารการพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ

บ้านนางามได้จัดทำแผนงานและจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของอำเภอศรีธาตุและจังหวัดอุดรธานี ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ “การเกษตรก้าวหน้า สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งคุณภาพชีวิตดีตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้มีการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยมีพันธกิจ ๒ เรื่อง ได้แก่ (๑) สร้างจิตสำนึกของประชาชนในพื้นที่ให้มีค่านิยมดำรงชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ (๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้หมู่บ้าน/ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคราชการที่มีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมลงมือทำและร่วมแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งมีเป้าประสงค์หลัก ๔ ข้อ คือ (๑) ประชาชนในพื้นที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิต (๒) หมู่บ้าน/ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม (๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน และ (๔) หมู่บ้าน/ชุมชน มีการทบทวนและปรับปรุงแผนหมู่บ้าน/ชุมชน ให้สอดคล้องกับศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน มีการวิเคราะห์ข้อมูลในทุกมิติ ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลตาดทอง อำเภอศรีธาตุ กำหนดไว้ ๕ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านการเกษตร ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ การฟื้นฟูระบบนิเวศน์ ประเด็น

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและคุณภาพของประชาชนที่ดี และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ ด้านความมั่นคงและสงบเรียบร้อย โดยในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ได้กำหนดเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ไว้ ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านการเกษตร

มีเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

๑. เพิ่มผลผลิตสินค้าการเกษตรและลดต้นทุนการผลิต

๒. พัฒนาระบบการเกษตรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๓. สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ขยายโอกาสให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

๔. พัฒนาฝีมือแรงงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น

๕. สร้างเครือข่ายการทำปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้ในครัวเรือน

กลยุทธ์ ได้แก่

๑. สนับสนุนให้ความรู้ในการปรับสภาพดินให้เหมาะสมกับพืชแต่ละชนิดและเทคนิคในการเพาะปลูก

๒. พัฒนาส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตร

๓. พัฒนาคุณภาพฝีมือแรงงานเพิ่มทักษะฝีมือให้สูงขึ้น

๔. ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

๑. สินค้า OTOP ของอำเภอมีคุณภาพได้มาตรฐาน

๒. พัฒนาระบบการค้า ให้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น

กลยุทธ์

๑. พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้คุณภาพและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ

๒. ส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ การฟื้นฟูระบบนิเวศน์

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

๑. พัฒนาอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีมาตรฐาน

กลยุทธ์

๑. ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. สร้างภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับชุมชน ระดับอำเภอ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและคุณภาพของประชาชนที่ดี

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

๑. การสร้างความมั่นคงและพัฒนาสังคมให้มีสันติสุข

๒. คุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชน สังคม มีคุณภาพตามมาตรฐาน

๓. พัฒนาระบบการศึกษาทุกระดับให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

๔. ลดการแพร่ระบาดของยาเสพติด

๕. บริการด้านสาธารณสุขมีคุณภาพและได้มาตรฐานขึ้น

๖. พัฒนาการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

กลยุทธ์

๑. เสริมสร้างความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชน

๒. ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชน

๓. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคม พัฒนาระบบบริการภาครัฐให้ได้มาตรฐาน

๔. ส่งเสริมให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันและสามารถจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕. การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพและคุ้มครองผู้บริโภคให้มีความปลอดภัย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ ด้านความมั่นคงและสงบเรียบร้อย

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

๑. ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๒. มีการป้องกัน ปราบปราม อาชญากรรม และแก้ไขการแพร่ระบาดของยาเสพติดทุกชนิด

๓. มีภาคีเครือข่ายในการสร้างความมั่นคงและรักษาความสงบเรียบร้อย

กลยุทธ์

๑. การพัฒนาความรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยภายใน

๒. กำหนดมาตรการป้องกัน ปราบปราม อาชญากรรม และแก้ไขปัญหายาเสพติด

๓. สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ย่อมแสดงให้เห็นว่า ในการพัฒนาประเทศเพื่อตอบสนองต่อการบรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทย “ประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ภายใน ๒๐ ปี ข้างหน้านั้น ย่อมต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้มีความสอดคล้องกันทุกระดับ ตั้งแต่รับดับชาติจนถึงระดับชุมชน ย่อมจะทำให้การพัฒนาประเทศให้บรรลุวิสัยทัศน์นั้นมีความเป็นไปได้อย่างแน่นอน

๓) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายรัฐบาล

สำหรับประเด็นด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายรัฐบาล หมายถึงการนำนโยบายของรัฐบาลมาปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมนั้น กลไกการปกครองตามที่จัดองค์กรราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีหน่วยราชการที่อยู่ในการกำกับดูแลของนายอำเภอ คือ ส่วนราชการต่าง ๆ ในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ส่วนราชการในระดับอำเภอเป็นหน่วยงาน ๒ ลักษณะ คือ หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาคประจำอำเภอ และหน่วยราชการบริหารส่วนกลางในอำเภอ ที่ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง การจัดองค์กรราชการบริหารส่วนท้องถิ่นมี ๒ รูปแบบคือ เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

สรุป จากการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Action Learning) ที่บ้านนางาม จังหวัดอุดรธานี จึงทำให้สามารถเรียนรู้ภูมิสังคม วิถีชีวิตของชุมชน โอกาสข้อจำกัดชุมชนในการบริหารจัดการพัฒนาตนเองซึ่งยังคงมีอยู่ แม้ว่าหมู่บ้านนางามจะเริ่มมีจุดเปลี่ยนแปลงที่จะพลิกผันตนเองจากวิถีเกษตรเชิงเดี่ยวสู่การเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อพลิกผืนดินสร้างแหล่งน้ำให้อุดมสมบูรณ์สร้างระบบนิเวศที่เสื่อมลงให้ชุมชนมีแต่ความร่มรื่นยิ่งมีข้าวปลาอาหารพืชผักต่างๆอุดมสมบูรณ์ขึ้นเพื่อเป็นทุนที่แข็งแกร่งของชุมชน จะได้หลุดพ้นจากการผจญกับภาวะเสี่ยงอันตรายต่อสุขภาพจากการใช้สารเคมีจำนวนมากในแต่ละฤดูกาลเพาะปลูก ล้วนเป็นรายจ่ายที่สูงขึ้นในแต่ละปี ที่เสี่ยงให้เกิดภาวะชำระหนี้ไม่ได้ รายรับไม่พอรายจ่ายในครอบครัว จึงมีความจำเป็นที่ภาครัฐจะต้องหนุนเนื่องเพื่อให้เกิดการสานพลังประชารัฐจากภาคส่วนต่างๆเข้าให้การสนับสนุนอย่างเป็นระบบต่อเนื่องโดยนำศาสตร์พระราชามาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนแห่งนี้พัฒนาตนเองขึ้นมาอย่างรวดเร็วและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

หัวข้อประเด็น

“หมู่บ้าน Smart Farmer เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกร”

- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๓ บ้านหนองแวงพัฒนา
- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๖ บ้านโนนทอง

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๓
บ้านหนองแวงพัฒนา ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๑. บทบาทของภาครัฐที่ต้องการนำหนดนโยบาย“Smart Farmer”

“Smart Farmer”เกษตรกรยุคดิจิทัล แนวคิดใหม่ทีสร้างชาติสานต่อเกษตกรไทยการยกระดับเกษตรกร เป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับประชากรไทย และพัฒนาให้ไทยก้าวไปสู่การเป็นประเทศดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบตามนโยบาย Thailand ๔.๐ ของรัฐบาล ดังนั้นแนวคิดเรื่อง Smart Farmer จึงถูกหยิบยกขึ้นมาพูดใหม่ โดยมีหน่วยงานหลักคือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สาระสำคัญคือต้องมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการยกระดับตัวเอง พัฒนาเกษตรกรทั่วประเทศได้รับการพัฒนาเป็น “Smart Farmer” โดยเป็นบุคคลที่มีความพร้อมมี ความรู้ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าการผลิตทางการเกษตรที่ ดำเนินการ สอดคล้องกับวิถีชีวิตและลักษณะการประกอบการของแต่ละบุคคล ให้ความสำคัญในการใช้องค์ความรู้และข้อมูลประกอบการตัดสินใจ มีการนำเทคโนโลยีภูมิปัญญาและวิธีการปฏิบัติที่ดีมาใช้หรือพัฒนา โดยตระหนักถึงคุณภาพมาตรฐานและปริมาณตามความต้องการของตลาด รวมถึงความปลอดภัยต่อผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยมีเกณฑ์ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด ที่มีมีความโดดเด่นในการทำการเกษตรในสาขานั้นของแต่ละพื้นที่ และสามารถ เป็นต้นแบบและเป็นบทเรียนให้กับเกษตรกรรายอื่นๆได้ Smart Farmer ต้นแบบ จะสามารถถอดบทเรียนการนำองค์ความรู้ประสบการณ์และ ปัจจัยแห่งความสำเร็จหรือล้มเหลวในการทำการเกษตร สามารถนำไปสรุป สังเคราะห์เป็นชุดความรู้ คู่มือ สื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรรายอื่นๆ หรือผู้สนใจได้ นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเองได้ต่อไป

จังหวัดอุดรธานีได้จัดทำยุทธศาสตร์จังหวัดรองรับนโยบายของรัฐบาลเพื่อการพัฒนาประเทศดังปรากฏในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ : การส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอุตสาหกรรม ยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้า เกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วย ๔ กลยุทธ์ และ ๔ โครงการหลัก ดังนี้

กลยุทธ์ที่ ๑ ขยายผลองค์ความรู้การทำเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่ม จำนวนเกษตรกรในการน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการวางแผนการผลิตและการพัฒนาภาค เกษตร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้จัดทำโครงการขยายผลองค์ความรู้การท าเกษตรตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง มีกิจกรรมย่อย ประกอบด้วย

๑) การส่งเสริมการเรียนรู้การเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน รวมถึงการขยายผลโครงการโคกหนองนาโมเดล เป็นต้น

๒) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

๓) การส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งนี้ โดยมีสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเป็นเจ้าภาพหลัก และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นเจ้าภาพ อาทิ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรในจังหวัดทั้งหมด สภาเกษตรกรจังหวัด เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ ๒ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการเกษตร โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มจำนวนพื้นที่การเกษตรที่ได้รับ ประโยชน์จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดินและน้ำให้มากขึ้น และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้จัดทำ โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการเกษตร มีกิจกรรมย่อย ประกอบด้วย

๑) การพัฒนาแหล่งน้ำ

๒) การปรับปรุงบำรุงดินเพื่อเพิ่มผลผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

ทั้งนี้โดยมีโครงการชลประทานอุดรธานี เป็นเจ้าภาพหลัก และมีหน่วยงานเกี่ยวข้องร่วมเป็นเจ้าภาพ อาทิ สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค ๓ ส านักงานทรัพยากรน้ำบาดาลเขต ๑๐ สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด ที่ทำการปกครอง อำเภอทุกอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ ๓ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การแปรรูปสินค้าเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ โดยมี เป้าหมายเพื่อเพิ่มสัดส่วนของจำนวนแปลงฟาร์มที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรปลอดภัย/เกษตรอินทรีย์และ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้จัดทำโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การแปรรูปสินค้าเกษตรปลอดภัย และเกษตรอินทรีย์มีกิจกรรมย่อย ประกอบด้วย

๑) การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและอินทรีย์

๒) การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการผลิตพืชและสัตว์เศรษฐกิจ (โคเนื้อ ปลาตะเพียน และปลากระพง)

๓) การส่งเสริมพืชสมุนไพร ทั้งนี้โดยมีสำนักงานเกษตรจังหวัดเป็นเจ้าภาพหลัก และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นเจ้าภาพ อาทิ สภาเกษตรกรจังหวัดอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี การยางแห่งประเทศไทยสาขาจังหวัด สำนักงานประมงจังหวัด สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ ๔ ส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตร โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตผลทางการเกษตรและรายได้ ของเกษตรกร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้จัดทำโครงการส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตร มีกิจกรรมย่อย ประกอบด้วย

๑) การส่งเสริมการตลาดการทำเกษตรแปลงใหญ่ (๕๒ แปลง)

๒) การส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัย และสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม

๓) การพัฒนาช่องทางการตลาดเกษตรกรโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้ โดยมีสำนักงานสหกรณ์จังหวัดเป็นเจ้าภาพหลัก และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นเจ้าภาพ อาทิ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด เครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัด อุดรธานี เป็นต้น

๒. ผลลัพธ์โดยรวมที่เกิดจากนโยบาย “Smart Farmer”ในพื้นที่หมู่ที่ ๙ ตำบลกุดหมากไฟ

คณะนักศึกษาได้ลงพื้นที่หมู่ที่ ๙ พบว่ามีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ๒ กลุ่ม ที่มีการจัดการโดยเกษตรกรที่มีลักษณะเป็น “Smart Farmer” ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักมะม่วง ประกอบด้วยเกษตรกรชาวตำบลหนองกุดไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ริเริ่มดำเนินการ ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยการปลูกมะม่วงพันธุ์น้ำดอกไม้สีทองแทนการปลูกข้าว โดยแบ่งที่ดินแปลงนาข้าวมาทำสวนและปลูกมะม่วงพันธ์น้ำดอกไม้สีทอง ปัจจุบันมีจำนวนเกษตรกรที่ปลูก ๕๓ ราย เนื้อที่ในการปลูกมะม่วงประมาณ ๔๙๗ ไร่ โดยการปลูกมะม่วงนอกฤดู ทำให้มีผลผลิตมะม่วงแตกต่างจากปกติ เกษตรกรมีรายได้จากการขายมะม่วงโดยการส่งออกไปยังต่างประเทศ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ประมาณ ๒๗ ล้านบาท

จากการได้รับข้อมูลพื้นฐานจากเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหลายรายในกลุ่มฯนี้ ก็ยังพบว่าผลผลิตมะม่วงยังมีปัญหาหลายประการดังนี้

๑) ผลผลิตไม่สัมพันธ์กับความต้องการของตลาด
๒) มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ กรณีที่ชาวบ้านไม่มีที่ดินสำหรับการเพาะปลูก
๓) ที่ดินราคาแพง กรชาวบ้านต้องการที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเพิ่มเติม
๔) ต้นทุนการดำเนินการค่อนข้างสูง เช่น มีรานจ่ายเกี่ยวกับ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ถุงห่อมะม่วงป้องกันแมลง ฯ
๕) ราคาผลผลิตถูกกำหนดด้วย กลไก การตลาดเป็นหลัก
๖) มีการแข่งขันจากพ่อค้าภายนอกพื้นที่
๗) มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิดมะม่วงหลายกลุ่ม

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักมะม่วง
ประวัติความเป็นมา

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักมะม่วง ของตำบลกุดหมากไฟ ตามที่พื้นทีตำบลกุดหมากไฟมีการปลูกมะม่วงเป็นจำนวนมาก ทางกลุ่มฯจึงมีแนวความคิดที่จะพัฒนาคุณภาพของมะม่วงอย่างจริงจัง กลุ่มฯ จึงควบคุมสมาชิกตั้งแต่การให้ปุ๋ย สารเคมีบำรุงดิน เพื่อไม่ให้เกิดสารตกค้างตามมาตรฐานการส่งออก ขุดบ่อน้ำบาดาลให้น้ำได้ตลอดทั้งปี จนทำให้ชื่อเสียงวิสาหกิจชุมชนคนรักมะม่วง จังหวัดอุดรธานีดังไปทั้งภาคอีสาน และจังหวัดต่างๆ ผลิตมะม่วงคุณภาพขนาดลูกละ ๒.๕ขีดขึ้นไป ไม่มีตำหนิ นำออกสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ เช่น น้ำดอกไม้สีทอง ส่งออกไปยังญี่ปุ่น เกาหลี น้ำดอกไม้เบอร์ ๔ ฟ้าลั่น เขียวเสวย ส่งออกไปยังเวียดนาม

ชุมชนคนรักมะม่วง จ.อุดรธานี จึงเพิ่มสมาชิกจากสิบกว่าคนได้เพิ่มเป็น ๑๓๒ คน รวมพื้นที่ปลูก ๖,๐๐๐ไร่ กำลังการผลิต ๕,๐๐๐ตันต่อปี เมื่อปลูกมะม่วงมาตรฐานคุณภาพ จึงดึงราคาให้สูงได้ เพื่อทำตลาดส่งออก ทาง จังหวัดอุดรธานี จึงสนับสนุนงบประมาณสร้างโรงคัดแยกที่ได้มาตรฐาน ๓.๕ ล้านบาท หลังได้มาใบรับรอง GAP การันตีสำหรับการส่งออก ช่วงหน้าร้อน เมื่อตลาดเริ่มเติบโต ต้องใช้ทุนหมุนเวียนสูงขึ้น จึงขอสินเชื่อจาก ธ.ก.ส. และให้ บสย. ช่วยค้ำประกัน ทำให้มีทุนหมุนเวียนดูแลรักษา

และทำตลาดมะม่วงคุณภาพออกสู่ตลาด รองรับการขยายกิจกรรมไปสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากมะม่วงเพิ่มเติม ทั้งน้ำมะม่วง แยม ไอศกรีมมะม่วง เพื่อสร้างรายได้ให้กับทางกลุ่มชาวบ้านเพิ่มเติม และเพื่อให้กลุ่มเติบโตอย่างยั่งยืน จึงเตรียมทำเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อหวังลดต้นทุน การใช้เครื่องมือ เครื่องจักรร่วมกัน ตามนโยบายรัฐบาล

มะม่วงนอกฤดู พันธุ์น้ำดอกไม้สีทอง เพื่อส่งออกต่างประเทศ

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มฯนี้

๑) เพื่อการแก้ไขปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตสูง จากการจ้างแรงงาน

๒) สร้างรายได้แก่เกษตรกรในพื้นที่ผ่านระบบการจัดการ โดยให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรแก่สมาชิก

๓) ให้สมาชิกซื้อปัจจัยการผลิตในราคาต้นทุนต่ำ

๔) เสริมสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงในการพัฒนากิจกรรมเกษตร เพื่อสร้างเสริมรายได้ในการรวบรวมผลผลิตของกลุ่มสร้างอำนาจต่อรองราคาสินค้าในตลาดได้

๕) เพื่อให้สมาชิกมีรายได้จากการจำหน่ายมะม่วงนอกฤดูได้สูงกว่าเดิม

๖) ลดปัญหาการก่อหนี้นอกระบบของสมาชิก

ปัจจุบัน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้ฯมี นายภูชิต อุ่นเที่ยว เป็นประธาน จบการศึกษาชั้น ปวส.การเกษตร เป็นตัวอย่างของ Smart Farmer ของตำบลกุดหมากไฟ ผ่านการศึกษาอบรม ดูงานเรื่องการเกษตร การบริหารจัดการกลุ่มจากประเทศญี่ปุ่น เกาหลี เป็นต้น

กลุ่มแปรรูปจากมะม่วง

นอกจากกลุ่มคนรักมะม่วงแล้ว จากการศึกษาพบว่า ทางตำบลกุดหมากไฟมีการดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม มีจุดประสงค์เพื่อช่วยแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของตำบลกุดหมากไฟ ด้วยวัตถุประสงค์ว่าชุมชนของตำบลกุดหมากไฟ มีมะม่วงอยู่เป็นจำนวนมาก และเกิดการล้นตลาด ในพื้นตำบลกุดหมากไฟที่มีการทำสวนปลูกมะม่วงนอกฤดูจำนวนมาก ในช่วงหลัง มะม่วงมีราคาตกต่ำ ยิ่งถ้าลูกใหญ่หรือเล็กเกินมาตรฐาน จะจำหน่ายไม่ได้ราคา ประกอบกับในช่วงฤดูที่มะม่วงออกผลผลิตนั้น จึงได้มีการริเริ่มจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะม่วง เพื่อแปรรูปมะม่วงให้มีราคา ในยามที่มีฝนตก หรือมะม่วงล้นตลาด ทำให้ในตำบลต้องหาวิธีที่ทำให้มะม่วงมีมูลค่าขึ้น มีการแปรรูปด้วยวิธีกวน และทำมะม่วงแช่อิ่ม แต่ก็ไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน จึงหาวิธีถนอมอาหารอื่น โดยการนำวิทยาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มาให้ความรู้ในการทำวุ้นมะม่วง และนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์เรื่อยๆ จนเกิด เป็นการรวมกลุ่มกันขึ้น

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกล้วยหอมทอง

จากการสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านเมื่อปี ๒๕๖๐ เกิดพายุลูกเห็บทำให้ต้นมะม่วงเสียหายอย่างหนัก ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงได้รับความเดือดร้อน สำนักงานเกษตรอำเภอหนองวัวซอจึงได้แนะนำให้เกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหันมาปลูกกล้วยหอมทองแซมกับต้นมะม่วง เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและป้องกันความเสี่ยง

กลุ่มผู้ปลูกกล้วยหอมทองได้ไปศึกษาดูงานที่สวนกล้วย อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี และกลับมาส่งเสริมการปลูกกล้วยหอมอย่างจริงจัง ทำให้เกษตรกรบางรายมีรายได้เสริมวันละ ๕,๐๐๐ – ๗,๐๐๐ บาท

ปัจจุบันมีผู้สนใจปลูกกล้วยหอมทองมากขึ้น จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกกล้วยหอมทองขึ้น นอกจากนี้คณะผู้ศึกษาได้ดูงานกลุ่มอื่นๆอีกได้แก่

กลุ่มอนุรักษ์กระบือไทย

กระบือเป็นสัตว์ที่อยู่คู่กับสังคมไทย มาเป็นเวลาช้านาน แต่ในปัจจุบันกระบือได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีความต้องการบริโภคทั้งในและต่างประเทศ

วัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้กระบือสูญพันธุ์ กลุ่มได้รณรงค์ให้มีการเลี้ยงกระบือมากขึ้น โดยได้รับทุนสนับสนุนในการเลี้ยงจาก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมให้มีการนำเอามูลกระบือมาทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ลดการใช้ปุ๋ยเคมีอีกด้วย

กลุ่มร้านค้าชุมชน

ประวัติความเป็นมา

บ้านกุดหมากไฟอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเป็นระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร ทำให้ไม่สะดวกในการออกไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค สมาชิกในตำบลกุดหมากไฟจึงมีแนวคิดที่อยากจะให้สมาชิกและคนในชุมชน มีสถานที่ซื้อสินค้าที่จำเป็นในครัวเรือนได้โดยสะดวกและในราคาถูก จึงระดมหุ้นกันเพื่อจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้น

ร้านค้าชุมชน มีการดำเนินการในลักษณะสหกรณ์ชุมชน เพื่อจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ทั้งจากภายนอก และสินค้าการเกษตร ผลผลิต สินค้าแปรรูปที่ผลิตได้ในชุมชนเอง ร้านค้าชุมชนจึงเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้าจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภคโดยตรง

กลุ่มโฮมสเตย์

ชาวบ้านเริ่มต่อตั้งกลุ่มนี้ โดยคณะที่ศึกษาดูงาน เป็นคณะแรกที่ได้เข้าพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านหนองแวงพัฒนา มีจำนวน ๕ หลังคาเรือน แตกต่างกันไป

กลุ่มรถนำเที่ยววิถีชุมชนหมู่บ้าน(ซาเล้ง)

กลุ่มชาวบ้านที่ต้องการหารายได้เพิ่มจากการนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ใช้เวลาช่วงวันหยุด หรือยามที่ว่างจากงานประจำ โดยมีพาหนะเป็นรถจักรยานยนต์พวงข้างติดร่มกันแดด ฝน

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ (Action Learning)

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลที่ได้รับจากชาวบ้านในพื้นที่ ตามหัวข้อ “หมู่บ้าน Smart Farmer เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกร” มีข้อสรุปและข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ ดังนี้

๑. ความเสี่ยงของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลกุดหมากไฟแต่ละประเภทหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นนั้น เป็นศูนย์หรือกลุ่มที่เกิดจากการบูรณาการร่วมกันของภาคีการพัฒนาประกอบด้วย

๑) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สาขาโนนหวาย อำเภอหนองวัวซอ

๒) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอหนองวัวซอ

๓) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองวัวซอ

๔) คณะกรรมการหมู่บ้านกุดหมากไฟ

เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชน ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่ง เรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์ฯ ของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

สำหรับผลการศึกษาความเสี่ยงของชุมชน นั้น คณะนักศึกษามีความเห็นดังนี้

(๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักมะม่วง

จากการศึกษาพบว่าข้อมูลพื้นฐานของกระบวนการเพาะปลูกมะม่วงน้ำดอกไม้นอกฤดู มีการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกเพื่อบังคับและเร่งในการออกผลของมะม่วงให้เป็นไปตามระยะเวลาที่เกษตรกรต้องการ โดยไม่พบข้อมูลว่า ภายหลังจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกแล้ว เกษตรกร ผู้เป็น Smart Farmer ของหมู่บ้าน ทุกคน มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับคุณสมบัติ ผลข้างเคียง สารตกค้าง ของสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร หรือไม่ เพียงใด

ความเสี่ยงที่พบจากกลุ่มฯนี้ ก็คือ เมื่อเกษตรกรที่เป็น Smart Farmer ของหมู่บ้านประสบปัญหาผลผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ กรณีชาวบ้านไม่มีที่ดินสำหรับการเพาะปลูก ที่ดินราคาแพง การที่ชาวบ้านต้องการที่ดินเพื่อการเพาะปลุกเพิ่มเติม ต้นทุนการดำเนินการค่อนข้างสูง เช่น มีรายจ่ายเพิ่ม เกี่ยวค่าปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ถุงห่อผลมะม่วงป้องกันแมลง ฯ ราคาผลผลิตถูกกำหนดด้วยกลไกตลาดเป็นหลัก และมีการแข่งขันจากพ่อค้าภายนอกพื้นที่ เกษตรกรยังไม่สามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยการรวมกลุ่มได้อย่างเต็มที่และไม่พบว่ามีแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ เมื่อมีผลผลิตมากเกินความต้องการของตลาด ต้องมีกระบวนการแปรรูปผลผลิต เกษตรกรพยายามที่จะศึกษาหาความรู้ในการแปรรูปมะม่วง เน้นการแปรรูปหลากหลายรูปแบบ เช่น ทำมะม่วงกวน น้ำมะม่วง ไอศกรีมมะม่วง แต่มักไม่ประสบความสำเร็จ บางหน่วยงานเข้าไปช่วยสอนวิธีการแปรรูป แต่ไม่มีงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์เครื่องมือ

(๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกล้วยหอมทอง

การเพาะปลูกกล้วยหอมทองเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนกุดหมากไฟ การเพาะปลูกจึงเป็นในลักษณะ ทำไปศึกษาไปพร้อมกัน แต่เนื่องจากกล้วยหอมทองเป็นพืชล้มลุก อายุการเจริญเติบโตสั้น ปลูกง่ายให้ผลผลิตเร็ว จึงสามารถทำรายได้เพิ่มแก่เกษตรกรได้รวดเร็วและตลอดปี แต่เนื่องจากภูมิประเทศของหมู่บ้านตำบลกุดหมากไฟ มีลักษณะเป็นหุบเขา แอ่งกระทะ มีลมพัดตลอดเวลา การปลูกกล้วยหอมทองในพื้นที่โล่งและมีลมพัดแรงอาจเกิดผลทำให้ต้นกล้วยล้ม ก่อให้เกิดความเสียหายได้ง่ายเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ (มะม่วงนอกฤดูและกล้วยหอมทอง)

๑) ในการใช้สารเคมีเพื่อการควบคุม/เร่งผลของมะม่วง หรือกล้วยหอมทอง เกษตรกรผู้เป็น Smart Farmer ของหมู่บ้าน ทุกคน ควรมีความระมัดระวังประเด็นเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ อากาศ ต่อเนื่องถึงผลผลิตและอนามัยของคนในพื้นที่ เกษตรกรจึงควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสารเคมีและวิธีใช้สารเคมี อย่างถูกต้อง หรือใช้กระบวนการทางเกษตรอินทรีย์(ปุ๋ยน้ำหมัก พืชคลุมดิน)ทดแทน

๒) เกษตรกรผู้เป็น Smart Farmer ของหมู่บ้าน ทุกคน ต้องร่วมกันเก็บรวบรวมองค์ความรู้ในการดำเนินการในเรื่องการผลิตมะม่วงนอกฤดู อย่างเป็นระบบ มีความชัดเจน ตรวจสอบ อ่างอิง และใช้เผยแพร่แก่เกษตรกรรายอื่นได้ตลอดเวลา และเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นสืบเนื่องต่อไป

(๓) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน

บ้านพักโฮมสเตย์ พบว่ามีชาวบ้านรวมตัวกันจัดให้มีโฮมสเตย์ของหมู่บ้าน ที่หมุ่ที่ ๙ บ้านหนองแวงพัฒนา มีจำนวน ๕ หลัง ที่มีความพร้อมจะเปิดให้เป็นที่พักของนักท่องเที่ยวได้ แต่ปัญหาที่พบคือ บ้านแต่ละหลังมีลักษณะที่แตกต่างกันไป เช่นบางหลังติดแอร์คอนดิชั่น ความไม่เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างนักท่องเที่ยวผู้พักกับเจ้าของบ้าน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรเสริมให้ชาวบ้านผู้ที่สนใจจะทำบ้านพักโฮมสเตย์ มีองค์ความรู้ที่ถูกต้องในการดำเนินการ ฝึกอบรมเสริมสร้างภูมิความรู้ เทคนิคการจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ เป็นต้น

๒) ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำกับดูแล ช่วยเหลือ แนะนำ เพื่อให้ที่พักเป็นมาตราฐานที่มีคุณภาพต่อไป

๓) ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ เช่นแผ่นพับ หนังสั้น คลิปเสียง สื่อโซเชียลมีเดีย ต่างๆ เป็นต้น (website / Facebook / Line เป็นต้น)

กลุ่มรถลมโชย (ซาเล้ง) จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรภายหลังจากมีเวลาว่างจากการทำการเกษตร หรืองานประจำ โดยเฉพาะช่วงวันหยุดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ เกษตรกรได้รวมตัวกันนำรถจักรยานยนต์ของตนเองต่อพวงที่นั่งด้านข้าง ที่ชาวบ้านเรียกว่า รถซาเล้ง ประมาณ ๒๖ คัน จาก ๒๘ ครัวเรือน มาร่วมกันขับรับส่งบริการนักท่องเที่ยว เพราะเป็นพาหนะที่สะดวกในการท่องเที่ยวชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน แต่ปัญหาหรือความเสี่ยงของชุมชนในเรื่องนี้คือ ความไม่ปลอดภัยของผู้โดยสารรถซาเล้งที่ยังไม่มีมาตรฐานความปลอดภัย อาจเกิดอุบัติเหตุอาจทำให้เกิดความเสียหายกับการท่องเที่ยวชุมชน และบั่นทอนความตั้งใจในการรวมตัวตั้งกลุ่มรถลมโชย

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรมีการควบคุมผู้ขับขี่

๒) ควรกำหนดค่าบริการ ต่อครั้งให้มีความชัดเจน

๒. ความอยู่ดีมีสุขของชุมชน

จากการเข้าศึกษาในพื้นที่ โดยนำแบบสอบถามของทาง สถาบันนิด้า โดยสอบถามข้อมูลจากผู้แทนครัวเรือนจำนวน ๑๐ ครัวเรือน สรุปข้อมูลได้โดยสังเขป ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานสมาชิกในครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือน มีเฉลี่ยครัวเรือนละ ๕ คน มีการศึกษาเฉลี่ยระดับประถมศึกษา คนในครอบครัวมีงานทำ อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร และทำงานในเขตตำบลกุดหมากไฟ

ข้อมูลพื้นฐานเรื่องที่อยู่อาศัยและการถือครองที่ดิน

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีบ้านและที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง มีรายได้จากการทำเกษตร โดยการปลูกข้าว มะม่วง กล้วยหอมทอง อ้อย มีการเลี้ยงสัตว์บ้าง ครอบครัวมีรายได้จากการทำเกษตรกรรม ไม่มีรายได้จากช่องทางอื่น มีทั้งเงินออม และหนี้สิน มีรายจ่ายค่าเครื่องอุปโภคบริโภคระดับปานกลาง ไม่ต้องซื้อข้าวเนื่องจากทุกครัวเรือนมีที่นาและสามารถปลูกข้าวกินเองได้ ชาวบ้านมีทรัพย์สิน ทั้งที่ดิน เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น รถยนต์ ระบรรทุก รถแทรกเตอร์ เครื่องจักรทางการเกษตร คอมพิวเตอร์ เครื่องไฟฟ้า เครื่องประดับของมีค่า

ความสามารถในการจัดการชีวิตครอบครัว

ชาวบ้านมีเงินพอกินพอใช้ มีการลดกิจกรรมอบายมุขในวันสำคัญต่างๆทางศาสนาหรืองานบุญของชุมชน สมาชิกในครัวเรือนมความสัมพันธ์กันอย่างดี เหมือนญาติและพี่น้องครอบครัวเดียวกัน

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านตำบลหนองกุดไฟมีการรวมกลุ่ม มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชุมชน จากการแสดงออกด้วยความจริงใจ โครงสร้างและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในลักษณะเครือญาติ ช่วยเหลือกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน ชาวบ้านหนองแวงพัฒนามีความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติที่พัฒนาขึ้นเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติ มีข้อห้ามและกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติก็กลายเป็นบรรทัดฐานที่ถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกันมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำพิธีรับขวัญผู้มาเยือน การให้ความเคารพผู้เฒ่า ผู้สูงอายุ อย่างมาก

ประเด็นอื่นเพิ่มเติมจากการดูงานในพื้นที่

ระบบการจัดการขยะชุมชน

หมู่บ้านหนองแวงพัฒนายังไม่มีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ควรให้หน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบลกุดหมากไฟ ร่วมบริหารจัดการ ทั้งนี้ผู้นำท้องที่ควรส่งเสริมให้ชุมชนควรมีความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะต้นทาง และวิธีการกำจัดขยะที่ถูกต้อง

ระบบการจัดการน้ำประปา

ระบบน้ำประปาของหมู่บ้านยังไม่สะดวกเท่าที่ควร แต่ละบ้านนิยมขุดน้ำบาดาลเพื่อใช้ภายในครัวเรือน และเพื่อการเกษตร จึงยังขาดการบริหารจัดการที่ดีพอ ทั้งคุณภาพและปริมาณ

ระบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

เกษตรกรใช้น้ำจากแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ น้ำจากอ่างเก็บน้ำ ควรมีการจัดทำระบบชลประทานให้ครอบคลุมพื้นที่เกษตรของหมู่บ้าน ควรมีการขุดลอกแหล่งน้ำสาธารณะ

๓. บทเรียนที่ได้รับ

คณะผู้ศึกษาพบว่าชาวบ้านตำบลหนองกุดไฟมีการรวมกลุ่ม มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชุมชน จากการแสดงออกด้วยความจริงใจ โครงสร้างและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในลักษณะเครือญาติ ช่วยเหลือกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน ชาวบ้านหนองแวงพัฒนามีความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติที่พัฒนาขึ้นเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติ มีข้อห้ามและกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติก็กลายเป็นบรรทัดฐานที่ถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกันมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำพิธีรับขวัญผู้มาเยือน เป็นชุมชนที่น้ำใจ ขยัน อดทน ใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชนของกลุ่มเกษตรกรที่มีการรวมตัวกันจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน เป็นศูนย์รวมของข้อมูล กลุ่มอาชีพ ฯ รวมทั้งข่าวสาร สาระความรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เท่าทันสถานการณ์โลก รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และผู้นำชุมชนได้มีความพยายามจัดการให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นศูนย์ประสานและบูรณาการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม/

องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ ในหมู่บ้านมีสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อการประชาคมในเรื่องต่างๆที่ชาวบ้านทุกคนสามารถเข้าถึงได้ การดำเนินงานของกลุ่มหรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนต่างๆ ของตำบลกุดหมากไฟที่คณะศึกษาได้ทำการศึกษาเรียนรู้ จึงสอดคล้องกับภารกิจของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุดรธานี ตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ : การส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอุตสาหกรรม ยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้า เกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ ดังได้กล่าวไว้เบื้องต้นแล้ว จึงถือได้ว่าตำบลกุดหมากไฟเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้

แม้ว่านโยบายของรัฐบาล ต้องการให้ เกษตรกรที่เป็น Smart Farmer จะต้องมีการพัฒนาตามรูปแบบของหลักการเป็น Smart Farmer กล่าวคือ ต้องเป็นเกษตรกรที่มีความพร้อม มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าการผลิตทางการเกษตร มีระบบการดำเนินการสอดคล้องกับวิถีชีวิตและลักษณะการประกอบการของแต่ละบุคคล ให้ความสำคัญในการใช้องค์ความรู้และข้อมูลประกอบการตัดสินใจ มีการนำเทคโนโลยีภูมิปัญญาและวิธีการปฏิบัติที่ดีมาใช้หรือพัฒนา โดยตระหนักถึงคุณภาพมาตรฐานและปริมาณตามความต้องการของตลาด รวมถึงความปลอดภัยต่อผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญก็ตาม คณะนักศึกษาพบว่า Smart Farmer ของหมู่บ้านหนองแวงพัฒนา ได้ปฏิบัติตนตามหลักการเป็น Smart Farmer แล้ว แต่ในความเป็นจริง ปัจจัยทางด้านการเกษตรหลายๆด้านยังไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาศักยภาพของ Smart Farmer ของหมู่บ้านหนองแวงพัฒนา โดยเฉพาะงบประมาณในการลงทุนเพื่อการพัฒนาผลผลิตด้านการเกษตรของหมู่บ้านหนองแวงพัฒนา เช่น ความต้องการของเกษตรกรในการจัดทำโครงการก่อสร้างโรงงานแปรรูปผลผลิตมะม่วงซึ่งมีผลผลิตมากเกินความต้องการของตลาด เป็นต้น ซึ่งต้องใช้งบประมาณในการจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์จำนวนมาก กลุ่มเกษตรกร Smart Farmer ไม่มีทุนเพื่อการจัดทำโครงการดังการ จึงต้องรอพึ่งงบประมาณของรัฐบาลที่มีจำนวนจำกัด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ต้องถือว่า ตำบลกุดหมากไฟก็มีการพัฒนาต่อเนื่อง และมีความเป็นต้นแบบของ Smart Farmer ด้านการปลูกมะม่วงน้ำดอกไม้นอกฤดู ได้เป็นอย่างดียิ่ง สมกับคำขวัญของตำบลที่ว่า “**ศูนย์เรียนรู้ชุมชนกุดหมากไฟ ก้าวไกลเศรษฐกิจ ชีวิตรุ่งเรือง ลือเลื่องมะม่วงนอกฤดู สวยหรูน้ำตกหินตั้ง พร้อมพรั่งคุณธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง**”

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๖
บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๑. โครงการตามนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน ครั้งนี้ กลุ่มปฏิบัติการที่ (กป.) ๗ ในการศึกษาอบรมหลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.)รุ่นที่ ๙๖ ได้กำหนดของเขตวิเคราะห์โครงการที่เป็นนโยบายของรัฐที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ในช่วงปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐ ซึ่งบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี มีจำนวน ๓ โครงการ ได้แก่

๑.๑ โครงการตามมาตรการส่งเสริมความเป็นอยู่ระดับตำบล (ตำบลละ ๕ ล้าน)

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันอังคารที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๘ เห็นชอบกำหนดหลักเกณฑ์ ขั้นตอน แนวทาง และคู่มือการดำเนินงานมาตรการส่งเสริมความเป็นอยู่ระดับตำบลตามที่กระทรวงมหาดไทย (มท) เสนอโดยมีหลักเกณฑ์และแนวทางการจัดทำโครงการ โดยจัดสรรงบประมาณในการจัดทำโครงการตามมาตรการส่งเสริมความเป็นอยู่ระดับตำบล ตำบลละ ๕ ล้านบาท และมีแนวทางการจัดทำโครงการดังนี้

ลักษณะของโครงการ

๑) เป็นโครงการเกี่ยวกับการซ่อมแซมหรือบูรณะทรัพย์สินที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่น การซ่อมแซมแหล่งน้ำและระบบส่งน้ำ การซ่อมแซมสถานพยาบาล โรงเรียน ตลาดกลาง และปรับปรุงและพื้นฟูแหล่งขยะ เป็นต้น

๒) เป็นโครงการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชใหม่ที่มีตลาด การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การสร้างฝาย ปลูกต้นไม้หรือปลูกป่าชุมชน เป็นต้น

หลักเกณฑ์การตรวจสอบกลั่นกรองโครงการ

๑) โครงการได้ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการชุมชน

๒) จะต้องไม่ซ้ำซ้อนกับแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมของส่วนราชการ/หน่วยงาน/ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินการในพื้นที่

๓) เป็นโครงการที่หมู่บ้าน/ชุมชนสามารถดูแลรักษาและสามารถใช้ประโยชนได้อย่างต่อเนื่อง

๔) มีความพร้อมที่จะดำเนินการได้ทันทีที่มีการอนุมัติโครงการ

๕) ควรเป็นโครงการที่สามารถดำเนินการได้ภายใน ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

๖) เป็นโครงการที่จะช่วยในการบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนที่กำลังประสบปัญหาในสภาวการณ์ปัจจุบัน

๗) สถานที่ดำเนินการต้องเป็นสถานที่สาธารณะที่มีหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากหน่วยงานที่ดูแลหรือหากเป็นสถานที่ส่วนบุคคลต้องมีเอกสารยืนยันให้ใช้สถานที่โดยระบุเป็นลายลักษณ์อักษรมีระยะเวลา

บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ได้เสนอโครงการปรับปรุงอาคารเอนกประสงค์ งบประมาณ ๒๔๖,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๕ ของ

๑.๒ โครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวประชารัฐ (กทบ.)

โครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐเป็นโครงการที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ไดมีมติสนับสนุนการดำเนินงานตามมติคณะรัฐมนตรีในคราวประชุม เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๙ ที่ได้เห็นชอบหลักการโครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ และอนุมัติหลักการงบประมาณในการดำเนินโครงการฯ ในกรอบวงเงิน ๓๕,๐๐๐ ล้านบาท เพื่อสนับสนุนเงินทุนให้กับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง งบประมาณกองทุนละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อใช้ในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนและเพื่อดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชุม เห็นว่าเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมศักยภาพในการประกอบอาชีพ และความเป็นอยู่ในชุมชนที่ดีขึ้น โดยมอบให้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑) เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ความต้องการของหมู่บ้านและชุมชน

๒) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ

๓) เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมการพัฒนาโครงการพื้นฐานฐานในการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ในหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มุ่งเน้นทั้งภาคการผลิต การแปรรูปและการตลาดอย่างครบวงจร และการเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านและชุมชนให้ดีขึ้น

๔) เพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริการงบประมาณ ดำเนินการกิจกรรมร่วมกันยึดหลักการบริการแบบมีส่วนร่วม โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

๕) ซื้อจัดหา รับ เช่า เช่าซื้อ ถือกรรมสิทธิ์ ครอบครอง ปรับปรุง ใช้ และจัดการโดยประการอื่นซึ่งทรัพย์สินใด ๆ ตลอดจนดอกผลของทรัพยสิน อันเกิดจากการดำเนินโครงการ

๖) ขายโอน จำนอง จำนอง แลกเปลี่ยน และจำหน่ายทรัพย์สิน อันเกิดจากการดำเนินโครงการ

๗) กู้ยืมเงิน นิติบุคคล หรือสถาบันการเงินอื่น ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

กำหนดแผนงาน/กิจกรรม/โครงการ ตามที่กองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองมีความต้องกการตามมติของที่ประชุม โดยโครงการจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

๑) สนับสนุนความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก

๒) เป็นการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ในหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มุ่งเน้นทั้งภาคการผลิต การแปรรูป และการตลาดอย่างครบวงจร และการเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านและชุมชน

๓) โครงการมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง มีการหมุนเวียนของรายได้/ผลกำไร ซึ่งทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินทุนกองทุนประชารัฐต่อไปในอนาคต

๔) เป็นโครงการที่ไม่ซ้ำซ้อนกับโครงการภายใต้นโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของรัฐบาลหรือโครงการอื่นที่มีลักษณะการดำเนินงานเดียวกัน

๕) เป็นโครงการที่สอดคล้องหรือสอดรับกับแผนพัฒนาของหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น แผนชุมชน แผนสภาเกษตรกร หรือแผนพัฒนาอื่น ๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชนบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ได้ดำเนินงานโครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ (กทบ.) โดยได้เสนอโครงการโรงสีข้าวประชารัฐ งบประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๓ โครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ

โครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ แนวทางการดำเนินงานโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐคณะกรรมการระดับอำเภอ หมายถึง คณะกรรมการ กบอ.และหน่วยทหารในพื้นที่ คณะกรรมการหมู่บ้าน หมายถึง กม. และ คณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. หมู่บ้านหมายถึงหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ที่มีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม) ก่อนวันที่ ครม.มีมติเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙ จำนวน ๗๔,๖๕๕ หมู่บ้าน ระยะเวลาตามโครงการ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ถึงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

๑) กรอบแนวคิด : เป็นโครงการที่ “เสนอโดยประชาขน ทำโดยประชาชนเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกหมู่บ้านทั่วไทย”

- ใช้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการในหมู่บ้าน
- กิจกรรมที่เกิดจากปัญหาหรือความเดือดร้อนหรือความจำเป็นของประชาชนในหมู่บ้าน
- แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนความต้องการของประชาชน
- จ้างแรงงานภายในหมู่บ้านเป็นหลัก

๒) วัตถุประสงค์

- เพื่อขยายผลโครงการอันเนื่องจากพระราชดำริตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม
- เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อยของประชาชนและสร้างงานสร้างรายได้
- เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนส่งผลให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานราก

- เพื่อให้ประชาชนร่วมมือร่วมใจ ในการดำเนินโครงการอันจะก่อให้เกิดความรักความสามัคคีประชาชนมีจิตสำนักในความเป็นเจ้าของสาธารณสมบัติส่วนรวม

๓ ระยะเวลาดำเนินการ : ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙- ๓๑ มกราคม ๒๕๖๐ เร่งรัดการเบิกจ่ายเงินให้แล้วเสร็จ ภายใน ๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

๔ งบประมาณ : งบกลางรายการเงินสำรองจ่าย เพื่อกรณีฉุกเฉิน หรือจำเป็น รวมเป็นวงเงินทั้งสิ้น ๑๘,๗๖๐ ล้านบาท โดยแบ่งเป็นงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปแก่หมู่บ้านเพื่อกิจการสาธารณประโยชน์ หมู่บ้านละไม่เกิน ๒๕๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๗๔,๖๕๕ หมู่บ้าน เป็นเงิน ๑๘,๖๖๓.๗๕ ล้านบาท และค่าดำเนินโครงการ จำนวน ๙๖.๒๕ ล้านบาท

๔ ขั้นตอนการดำเนินการ

- กระทรวงมหาดไทยโดยกรมการปกครองร่วมกันสำนักงบประมาณและกรทรวงการคลัง (กรมบัญชีกลาง จัดทำคู่มือและหลักเกณฑ์ การดำโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๐

- กรมการปกครองเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณ ตามมติคณะรัฐมนตรี การดำเนินโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๐ ภายในวงเงินที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติ เพื่อให้สำนักงบประมาณจัดสรรงบประมาณ

- กรมการปกครองแจ้งหลักเกณฑ์แนวทาง ขั้นตอน และคู่มือการจัดทำโครงการการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวประชารัฐ ให้จังหวัด/อำเภอ/และคณะกรรมหมู่บ้านดำเนินการ คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกประชุมประชาคมหมู่บ้าน โดยมีชุดปฏิบัติการตำบล/ทีมประชารัฐตำบลเข้าร่วมสังเกตการณ์ เพื่อจัดทำรายละเอียดโครงการตามมติที่ประชุมหมู่บ้าน และคัดเลือกคณะกรรมการ ๓ ชุด แต่ละชุดบุคคลไม่ซ้ำกัน ประกอบด้วย

๑. คณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน ๓ คน

๒. คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ จำนวน ๓ คน

๓. คณะกรรมการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชี จำนวน ๓ คน

- คณะกรรมการบริหารงานอำเภอ (กบอ.) ประชุมพิจารณาอนุมัติโครงการและค่าใช้จ่ายของหมู่บ้าน ตามหลักเกณฑ์และอัตราค่าใช้จ่ายของทางราชการ สำหรับกรณีที่ทางราชการมีกำหนดอัตราค่าใช้จ่ายหรือราคามาตรฐานเรื่องใดไว้ให้ใช้จ่าย ตามหลักเกณฑ์ของทางราชการและจัดทำแผนปฏิบัติการและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ ตามแบบที่สำนักงบประมาณกำหนดและเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นชอบแผนการปฏิบัติงาน และแผนการใช้จ่ายงบประมาณ

- ผู้ว่าราชการจังหวัดเสนอแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายให้กองจัดทำงบประมาณเขตพื้นที่ ๑-๑๘ พิจาณาให้ความเห็นชอบ เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วให้ที่ทำการปกครองจังหวัดโอนเงินตามวงเงินที่ได้รับอนุมัติเข้าบัญชีของหมู่บ้าน และแจ้งคณะกรรมการระดับอำเภอ คณะกรรมการหมู่บ้านทราบ

- คณะกรรมการหมู่บ้าน ดำเนินโครงการตามที่ได้รับอนุมัติ เมื่อดำเนินโครงการแล้ว

เสร็จให้จัดประชุมประชาคม เพื่อให้ความเห็นชอบผลการดำเนินโครงการและอนุมัติเบิกจ่ายเงินงบประมาณจากธนาคาร

- ธนาคารแจ้งผลการเบิกจ่ายให้อำเภอทราบ

อำเภอรายงานผลการดำเนินโครงการให้จังหวัดทราบ เพื่อจังหวัดรายงานกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย สำนักงบประมาณ และกรทรวงการคลัง

- <u>การติดตามและประเมินผล</u>

๑. การรายงานผล

๑.๑ คณะกรรมการหมู่บ้านรายงานผลการดำเนินงานให้อำเภอทราบ

๑.๒ ชุดปฏิบัติการตำบล/ ทีมประชารัฐตำบลเข้าร่วมสักเกตการณ์ติดตามผลการดำเนินงานของหมู่บ้านและรายงานผลการดำเนินงานให้อำเภอ ทราบ

๑.๓ อำเภอบันทึกข้อมูลลงในระบบ e – form เพื่อรายงานผลการดำเนินโครงการให้จังหวัด จังหวัดยืนยันผลการดำเนินการให้กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยและกองจัดทำงบประมาณเขตพื้นที่ ทราบ

๒. การสังเกตการณ์

๒.๑ มอบหมายผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง ตรวจติดตามการดำเนินโครงการ

๓. การประเมินผล

๓.๑ ที่ทำการปกครองจังหวัดประเมินผลประสิทธิภาพจาการดำเนินโครงการและการเบิกจ่ายงบประมาณ และการจัดทำรายงานให้กระทรวงมหาดไทย เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีทราบเป็นรายเดือน

บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ได้ดำเนินงานโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ ๒ รอบ ๒ โครงการ คือ

รอบที่ ๑ หมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ได้เสนอโครงการต่อเติมศาลาอเนกประสงค์ งบประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท

รอบที่ ๒ หมู่บ้านละ ๕๐,๐๐๐ บาท ได้เสนอโครงการปรับปรุงลานตาก โรงสีข้าว งบประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ บาท

๓.๒ ผลลัพธ์โดยรวมที่เกิดขึ้นจากนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐ

จากการเข้าไปศึกษาการดำเนินงานโครงการตามนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน จำนวน ๔ โครงการสำคัญ ซึ่งรัฐบาลมุ่งหวังจะใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กระตุ้นระบบเศรษฐกิจฐานรากโดยกลไกประชารัฐ ในช่วง ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๐ ดังกล่าวข้างต้น มีโครงการที่สำคัญที่เกิดประโยชน์ในหมู่บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ได้แก่

๓.๒.๑ โครงการตามมาตรการส่งเสริมความเป็นอยู่ระดับตำบล (ตำบล ๕ ล้าน) โครงการปรับปรุงอาคารเอนกประสงค์ งบประมาณ ๒๔๖,๐๐๐ บาท ซึ่งใช้เป็นศูนย์กลางการดำเนินงานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น ศาลาประชาคม ห้องประชุม ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ที่ทำการกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน รวมทั้งเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน มีครัวเรือนที่ได้รับผลประโยชน์จำนวน ๑๓๐ ครัวเรือน

๓.๒.๒ โครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ (กทบ.) โครงการโรงสีข้าวประชารัฐ งบประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท ให้บริการรับสีข้าวของเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน โดยจัดเก็บค่าบริการ เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการเล็กน้อย ส่วนเกษตรกรเจ้าของข้าว จะได้รับข้าว รำ ปลายข้าว ครบถ้วน มีเกษตรกรที่ทำนาและนำข้าวมาสีที่โรงสีข้าว จำนวน ๙๐ ครัวเรือน

๓.๒.๓ โครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ โครงการปรับปรุงลานตากโรงสีข้าว งบประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ บาท ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เป็นลานซื้อขายผลิตผลทางการเกษตร เช่น ข้าวโพด ยาง เป็นต้น จำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ จำนวน ๑๓๐ ครัวเรือน

๓.๒.๔ โครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ โครงการต่อเติมศาลาอเนกประสงค์ งบประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ส่วนใหญ่ใช้เป็นโรงประกอบอาหารของหมู่บ้าน ในงานต่าง ๆ มีผู้ประโยชน์ จำนวน ๑๓๐ ครัวเรือน

จากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) กลุ่มผู้นำในชุมชนประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการกลางหมู่บ้าน (อพป.) หัวหน้าคุ้ม หัวหน้ากลุ่ม องค์กรต่างๆ มีความเห็นตรงกันว่าโครงการตามนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวข้างต้น เป็นโครงการที่เป็นไปตามความคาดหวังของรัฐบาล สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ และบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

๑) สามารถแก้ปัญหาและสนองตอบความต้องการที่แท้จริงของชุมชน กระบวนการกำหนดโครงการ เริ่มต้นด้วยการจัดประชุมชาวบ้านจัดเวทีประชาคม วิเคราะห์ปัญหาความต้องการที่แท้จริง โดยพิจารณาจากแผนชุมชน แล้วขอมติจากที่ประชุมว่าบ้านโนนทอง ทำโครงการอะไร ใช้หลักการประชาธิปไตย คือ ยึดเสียงส่วนใหญ่ (Major Rule) และเคารพเสียงส่วนน้อย (Minor Right) ทุกโครงการเป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้

๒) เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน โครงการตามนโยบายรัฐบาลทั้ง ๔ โครงการ ไม่ได้ดำเนินการโดยการจ้างเหมาเอกชนหรือผู้รับเหมา จึงมีการจ้างงานในพื้นที่ โดยตรงผลประโยชน์แรกที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน คือ การสร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มกำลังซื้อให้กับชุมชน เกิดการจับจ่ายใช้สอยในชุมชน เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนเป็นอย่างดี

๓) ฝึกการบริหารจัดการให้กับชุมชน คณะกรรมการกลางหมู่บ้าน (อพป.) บ้านโนนทอง และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านโนนทอง เป็นองค์กรหลักในการในการบริหาร

จัดการโครงการ โครงการดังกล่าวจึงเป็นเวทีสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) ในเรื่องการบริหารจัดการ การตัดสินใจ ภาวะผู้นำ การจัดการความขัดแย้ง เป็นต้น

๔) คุ้มค่างบประมาณ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เวทีประชาคมของผู้นำชุมชน มีความเห็นตรงกันว่า การที่โครงการทั้ง ๔ โครงการ ดำเนินการโดยชุมชนทั้งกระบวนการตั้งแต่การเสนอโครงการ จัดทำรายละเอียดโครงการ จัดทำแบบแปลนแผนผัง จัดทำรายการงบประมาณ ทำให้โครงการทั้งหมด ดำเนินการไปด้วยความประหยัด มีประสิทธิภาพ คือ ต้นทุนต่อหน่วยต่ำและมีประสิทธิผล คือ สามารถสร้างผลลัพธ์ได้ตามความคาดหวังของโครงการ จึงถือว่าเป็นโครงการที่คุ้มค่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕) เสริมสร้างความรัก ความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชน โครงการดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะเป็นโครงการที่ที่คุ้มค่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแล้ว ยังเกิดผลพลอยได้ที่สำคัญ (By Product) คือเกิดการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชน เริ่มตั้งแต่กระบวนการประชุมเพื่อร่วมพิจารณาโครงการ โดยการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อเสนอปัญหาความต้องการของหมู่ที่ ๗ เพื่อนำมาจัดทำเป็นโครงการ มีการแต่งตั้งกรรมการชุดต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ทั้งจัดซื้อจัดจ้าง ตรวจรับการจ้าง ทั้งยังเป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเข้ามาทำโครงการ โดยการจ้างแรงงานจากประชาชนในหมู่บ้าน จึงเป็นการสร้างความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน เป็นการเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี และความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน ทั้งยังเป็นการสร้างความภาคภูมิใจของประชาชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง ได้ลงมือทำงานเองด้วย

๖) ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพร้อมปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โครงการตามนโยบายของรัฐบาล ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งนับเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับโลกยุคปัจจุบัน เนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถ้าชุมชนไม่สามารถเรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้ นับว่าเป็นความเสี่ยงอย่างยิ่ง

๓.๓ ความคิดเห็นและความสามารถจากชุมชนในการใช้ประโยชน์จากโครงการตามโยบายภาครัฐ

จากการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน ในลักษณะ Focus Group เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาชุมชน ซึ่งความเห็นโดยรวมของผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างเห็นตรงกันว่า โครงการตามนโยบายภาครัฐที่มุ่งหวังเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ เป็นโครงการที่ดี ชุมชนสามารถบริหารจัดการตามกรอบแนวทางที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมก็มีความคิดเห็น ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ ต่อการดำเนินงานโครงการตามนโยบายภาครัฐ ดังกล่าว ได้แก่

๓.๓.๑ การจัดสรรงบประมาณ เนื่องจากในการจัดสรรงบประมาณของโครงการดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของการจัดสรรต่อหน่วยตำบล หรือต่อหน่วยหมู่บ้านในจำนวนที่เท่ากัน เช่น ตำบลละ ๕ ล้านบาท, หมู่บ้านละ ๒ แสนบาท, หมู่บ้านละ ๒ แสนห้าพันบาท หรือ

กองทุนละ ๕ แสนบาท เป็นต้น ควรมีหลักเกณฑ์การจัดสรรให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงซึ่งอาจ ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรงบประมาณ ได้แก่ หมู่บ้านเล็ก หรือหมู่บ้านใหญ่ ได้รับการจัดสรรงบประมาณเท่ากัน เช่น หมู่บ้านเล็กได้งบประมาณ ๒ แสนบาท หมู่บ้านใหญ่ก็ได้งบประมาณ ๒ แสนบาท เป็นต้น ที่ประชุมจึงมีข้อเสนอแนะว่าในการจัดสรรงบประมาณโครงการตามนโยบายภาครัฐ โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังต่อไป

๑) <u>เกณฑ์จำนวนประชากร</u> ควรจัดสรรตามจำนวนประชากร หมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรมาก ควรได้รับการจัดสรรงบประมาณมากกว่าหมู่บ้านที่ประชากรน้อย หรือตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านมาก ควรได้รับการจัดสรรงบประมาณมากกว่าตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านน้อยกว่าเป็นต้น

๒) <u>เกณฑ์สภาพปัญหา</u> ควรใช้ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาจากการสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท ประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณด้วย

๓) <u>เกณฑ์การมีส่วนร่วมของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน</u> หมู่บ้านตำบล ที่ผลการดำเนินงาน มีกลุ่ม องค์กร ที่สะท้อนถึงความเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรได้รับการเสริมแรงด้วยการจัดสรรงบประมาณมากขึ้น เป็นต้น

๓.๓.๒ ระเบียบการใช้งบประมาณ มีข้อจำกัดในการบริหารจัดการ ในการเสนอโครงการตามนโยบายของภาครัฐ มีข้อจำกัด และถูกกำหนดมาว่าต้องทำอะไรบ้าง ห้ามทำอะไรบ้าง ซึ่งในบางครั้งหมู่บ้านมีความต้องการใช้งบประมาณเพื่อดำเนินการจัดทำโครงการตามปัญหา และความต้องการของประชาคมหมู่บ้าน แต่ไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากงบประมาณที่จัดสรรมา ระบุรูปแบบโครงการ ระบุการใช้งบประมาณ จึงอาจทำให้ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น ไม่ให้จัดทำโครงการที่ซ้ำซ้อนกับโครงการที่มีอยู่ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นแผนระยะ ๓ ปี และมีการปรับปรุงทุกปี ในแต่ละหมู่บ้านได้เสนอโครงการเข้าบรรจุไว้ในแผนพัฒนาตามลำดับความสำคัญแล้ว แต่เมื่อมีโครงการของภาครัฐที่จัดสรรงบประมาณลงมาเพื่อให้หมู่บ้าน ต่าง ๆ ได้จัดทำโครงการของหมู่บ้านเอง จึงไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากได้บรรจุเข้าไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ถือว่าเป็นการซ้ำซ้อนกัน แต่ในความเป็นจริงแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นแผนระยะยาว ๓ ปี ซึ่งโครงการที่หมู่บ้านต้องการทำอาจจะอยู่ในแผน ปีที่ ๒ หรือปีที่ ๓ ก็ได้

๓.๓.๓ โครงการสำคัญที่มีความจำเป็น ไม่สมารถดำเนินการได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าไม้ เช่น โครงการปรับปรุงเส้นทางไปพื้นที่การเกษตร โครงการประปาภูเขา เป็นต้น ในการดำเนินโครงการไม่ว่าจะเป็นงบประมาณจากขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด หรือโครงการภาครัฐ ที่ในแต่ละหมู่บ้านได้รับการจัดสรรมานั้น ไม่สามารถดำเนินการในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ของป่าไม้ ป่าสงวนได้ หรือถ้าหากสามารถดำเนินการได้ ก็ต้องใช้ระยะเวลาในการทำเรื่องนานมาก ซึ่งในการจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ มีระยะเวลาสั้น เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ จึงไม่สามารถดำเนินโครงการที่มีความจำเป็น และเป็นปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริงได้

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ (Action Learning)

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

การศึกษาเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ (Action Learning) บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ในครั้งนี้พอสรุปได้ว่า บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี มีความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน ดังนี้

๑.๑ โครงสร้างประชากร กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

จากจำนวนประชากรของบ้านโนนทอง พบว่าประชากรร้อยละ ๓๒.๓๒% ของประชากรทั้งหมดมีอายุระหว่าง ๔๐-๖๐ ปี และ ๑๕.๕๔% ของจำนวนประชากรทั้งหมดเป็นผู้มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป หรือเรียกว่า “ผู้สูงอายุ” ชี้ให้เห็นว่ากำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน เป็นอย่างสูง และจะส่งผลสะท้อนในด้านต่างๆ ดังนี้

๑.๑.๑ การเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีวัยแรงงานมาก (๒๑-๔๐ ปี) เป็นสังคมของผู้สูงอายุ โดยจะพบผู้ที่มีอายุยืนมากขึ้น แต่จะขาดแคลนแรงงานที่จะป้อนสู่ภาคเกษตรกรรม

๑.๑.๒ การเพิ่ม ของจำนวนผู้สูงอายุจะส่งผลต่อการลดลงของรายได้เฉลี่ยของประชากรและส่งผลต่อรายได้จากเงินภาษีของรัฐลดน้อยลงด้วย แต่รัฐจะต้องมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น เช่น การประกันสังคม สุขภาพอนามัย และสวัสดิการของผู้สูงอายุ เป็นต้น

๑.๑.๓ รูปแบบของการพึ่งพากันระหว่างกลุ่มประชากรในช่วงอายุต่างๆ จะเปลี่ยนไปโดยพบว่าโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไปจะทำให้จำนวนประชากรในวัยเด็กที่ต้องพึ่งพิงวัยทำงานลดลง แต่กลับมีวัยสูงอายุที่ต้องพึ่งพิงวัยทำงานมากขึ้น ส่งผลต่อปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมีมากขึ้นตามลำดับ

๑.๑.๔ การส่งเสริมการประกอบอาชีพที่ใช้แรงงานจากผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยภาครัฐและเอกชนควรมีนโยบายในการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่ให้ผู้สูงวัยเหล่านี้ได้เข้ามาทำงานมากขึ้นซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ส่วนหนึ่ง

๑.๒ คนวัยแรงงานทิ้งถิ่น

ช่วงระยะเวลา ๓.-๕ วัน ที่ได้ศึกษาเรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ พบว่าในชุมชนมีแต่ผู้สูงวัยและเด็กๆ คนหนุ่มสาวบางส่วนจำเป็นต้องไปหางานทำในเมือง หรือในต่างประเทศ โดยมีสาเหตุมาจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบที่เป็นความเสี่ยงของครอบครัว ชุมชน ดังนี้

๑.๒.๑ ขาดแคลนแรงงานวัยหนุ่มสาว

๑.๒.๒ ขาดการพัฒนาชนบท

๑.๒.๓ ขาดผู้สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑.๒.๔ ชนบทเงียบเหงา มีเฉพาะวัยเด็กและวัยชรา

๑.๒.๕ ขาดผู้นำรุ่นใหม่ที่จะรับช่วงการพัฒนาชุมชนจากคนรุ่นก่อน

๑.๒.๖ ขาดนวัตกรรม

๑.๓ ปัญหายาเสพติดในพื้นที่

จากการพบปะพูดคุยกลับกลุ่มผู้นำและกลุ่มชาวบ้านโดยทั่วไป ทราบว่าเดิมบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ เป็นชุมชนที่มีความสงบ ปลอดปัญหาอาชญากรรมต่างๆ รวมทั้งปัญหายาเสพติด ซึ่งมีน้อยมาก และอยู่ในวิสัยที่ชุมชน โดยผู้นำในชุมชน ครอบครัว สามารถใช้กระบวนการทางสังคมเข้ามาแก้ปัญหาได้ แต่ในปัจจุบัน จากความเจริญทางด้านต่างๆ หมู่บ้านโนนทอง เริ่มเห็นความเสี่ยงในเรื่องของการระบาดด้านยาเสพติด ซึ่งแม้ว่าจะมีไม่มากแต่มีความเสี่ยงที่ปัญหานี้จะไม่สามารถจัดการในระดับชุมชน จำเป็นต้องอาศัยกลไกอำนาจจากภาครัฐเข้ามาช่วยจัดการอย่างจริงจัง

ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาเรื่องยาเสพติดที่น่าสนใจประการหนึ่งจากชุมชน คือ บางโครงการจากภาครัฐที่มุ่งหวังจะดำเนินการเพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหายาเสพติด กลับกลายเป็นตัวเร่งให้ปัญหายาเสพติดทวีความรุนแรงขึ้น เช่น โครงการที่นำผู้เสพไปเข้าค่ายทหาร แทนที่จะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของคนกลุ่มนี้ให้กลายเป็นคนดี เป็นคนมีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ กลับกลายเป็นทำให้คนกลุ่มนี้มีเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น และเพิ่มปัญหายาเสพติดให้รุนแรงกว่าเดิม

๑.๔ ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน

บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ เป็นอีกชุมชนหนึ่งซึ่งมีแนวโน้มจะเจอกับปัญหาการจัดการเรื่อง ขยะมูลฝอย ซึ่งนับวันจะมีมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากวิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิมที่ชุมชนชนบท สามารถจัดการขยะมูลฝอยได้โดยธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันสินค้าอุปโภค บริโภคต่างๆ สร้างขยะมูลฝอยเป็นภาระของชุมชนมากขึ้น ไม่มีระบบจัดการปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย จะเป็นความเสี่ยงสำคัญของบุคคล ครอบครัว ชุมชน

๑.๕ การปรับตัวของเกษตรกรเพื่อรองรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านโนนทอง ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่อ้อย ทำมันสำปะหลัง เป็นต้น ซึ่งพบปัญหาเช่นเดียวกับพื้นที่ชนบทอื่นๆ เช่น ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาการใช้สารเคมี เป็นต้น สถานการณ์ที่ได้พบก็คือ เกษตรกรหมู่บ้านโนนทองบางคนยังขาดความรู้ความเข้าใจ ในการเตรียมความพร้อมให้สามารถเรียนรู้ และปรับตัวให้เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

๒.๑ ชุมชนน่าอยู่ ไม่มีปัญหาอาชญากรรม

ช่วงระยะเวลา ๓-๔ วัน ที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ พบว่าหมู่บ้านนี้เป็นชุมชนวิถีพุทธ วิถีพอเพียง ที่น่าอยู่ ประชาชนในหมู่บ้านล้วนแล้วแต่เป็นคนในชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติค่อนข้างสูง ไม่มีปัญหาอาชญากรรม

๒.๒ ชุมชนเอื้อเฟื้อ สมานฉันท์

จุดแข็งของบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ คือ ความรัก ความสามัคคี กลมเลียวกันในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สมานฉันท์ คนในชุมชนมีความเป็นมิตรต่อแขกผู้มาเยือน ยิ้มแย้ม แจ่มใส แทบจะไม่มีความขัดแย้งในชุมชน

๒.๓ ชุมชนพึ่งพาตน

บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงหมู่บ้านหนึ่งของจังหวัดอุดรธานี คุณลักษณะสำคัญของคนที่นี่คือ มีความขยันขันแข็ง ใช้ชีวิตบนวิถีเศรษฐกิจพอเพียง พึ่งพาตนเอง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างประหยัดและคุ้มค่า ขยายโอกาสกิจกรรมสร้างสรรค์ ใช้ความรู้ควบคู่คุณธรรม ทุกครัวเรือนมีการปลูกผักสวนครัว ปลูกทุกอย่างที่กินได้ กินทุกอย่างที่ปลูก

๒.๔ สังคมวิถีประชาธิปไตย

ปัจจุบัน เราพบว่าในชุนชนชนบทหลายหมู่บ้าน เกิดความแตกแยก เป็นกลุ่ม เป็นฝ่ายมากมาย ซึ่งมีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ มาจากการเลือกตั้ง ยิ่งเลือกตั้งบ่อยเท่าไหร่ก็ยิ่งแตกแยกกันมากขึ้น แต่ที่บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ไม่พบปรากฏการณ์ในลักษณะนี้ คนในชุมชนยืนยันว่ายึดหลักประชาธิปไตย ยึดเสียงส่วนใหญ่ เคารพเสียงส่วนน้อย ผู้นำท้องถิ่นกับผู้นำท้องถิ่นที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๓. บทเรียนที่ได้รับในด้าน

๓.๑ การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

กล่าวได้ว่า บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี เป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง เป็นชุมชนต้นแบบ ซึ่งมีเหตุปัจจัยมากมาย ในการศึกษาครั้งนี้ ได้สรุปบทเรียนสำคัญที่น่าจะเป็นเหตุปัจจัยในการบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นประสบความสำเร็จ ๓ เหตุปัจจัยสำคัญ คือ

๓.๑.๑ ทรัพยากรมนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด เนื่องจากชาวบ้านโนนทอง ยังคงรักษาสิ่งดีงามของสังคมไทยในชนบทไว้ได้อย่างดี คือ ความรัก ความสามัคคี กลมเกลียว สมานฉันท์ เป็นหนึ่งเดียวกัน กลายเป็นชุมชนแห่งความเกื้อกูล เพิ่มพูนน้ำใจ ซึ่งจากการทำเวทีการเรียนรู้ให้ชาวบ้านเลือกสิ่งที่เขาภูมิใจที่สุดในหมู่บ้านโนนทอง หลังจากแลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างขวางแล้ว ที่ประชุมของประชาคมเห็นตรงกันว่า “คน” บ้านโนนทอง คือ ปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้บ้านโนนทองเป็นหมู่บ้านเข้มแข็ง

๓.๑.๒ ผู้นำ ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจประการหนึ่งในสังคมชนบทในปัจจุบันก็คือ หลังจากมีการกระจายอำนาจ มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครอบคลุมทุกพื้นที่ ในหลายชุมชน หลายหมู่บ้านจะเจอวิกฤตผู้นำ มีความขัดแย้ง โดยเฉพาะระหว่างผู้นำท้องที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งอยู่ในส่วนของการปกครองท้องที่ และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ที่หมู่บ้านโนนทอง พบว่าผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่นของหมู่บ้านโนนทองสามารถทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ส่งผลทำให้การพัฒนาในเรื่องต่างๆ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓.๑.๓ การเรียนรู้และการประสานงานกับภาคีภายนอก บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ร่วมเรียนรู้กับภาคีพัฒนาหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พบว่าชุมชนแห่งนี้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับส่วนราชการต่างๆ ผู้นำชุมชนมีความคุ้นเคยกับหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ เป็น

อย่างดี การส่งเสริม สนับสนุนจากส่วนราชการต่างๆ จึงมีประสิทธิผล จึงกล่าวได้ว่า เป็นชุมชนที่ขับเคลื่อนด้วยพลังของ “ประชารัฐ” อย่างแท้จริง

๓.๒ การบริหารการพัฒนาระดับตำบล และอำเภอ

๓.๒.๑ กลไกการพัฒนา ตั้งแต่ระดับอำเภอ คือ คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) ระดับตำบล คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระดับหมู่บ้านคือ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) มีศักยภาพและขีดความสามารถในการบริหารจัดการชุมชน มีการเชื่อมประสานกันอย่างดี

๓.๒.๒ การบริหารจัดการชุมชน เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ คือ มีระบบข้อมูล เพื่อการพัฒนาชุมชน มีกระบวนทัศน์มุ่งสู่อนาคตร่วมกัน และมีกระบวนทัศน์การเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

๓.๓ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

ได้พิจารณาจากโครงการที่เป็นนโยบายรัฐบาลสำคัญที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ประกอบด้วย โครงการ ๙๑๐๑ ตามรอยเท้าพ่อ ภายใต้ร่มพระบารมี เพื่อการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน และโครงการไทยนิยมยั่งยืนมีความเห็นว่าโครงการตามนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวข้างต้น เป็นโครงการที่เป็นไปตามความคาดหวังของรัฐบาล สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ และบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

๓.๓.๑ สามารถแก้ปัญหาและสนองตอบความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

๓.๓.๒ เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน

๓.๓.๓ ฝึกการบริหารจัดการให้กับชุมชน

๓.๓.๔ คุ้มค่างบประมาณ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓.๓.๕ เสริมสร้างความรัก ความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชน

๓.๓.๖ ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพร้อมปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

๔. ข้อเสนอจากการเรียนรู้

การศึกษาเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในพื้นที่ (Action Learning) ที่บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี คณะผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ดังนี้

๔.๑ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

โครงสร้างพื้นฐาน ในส่วนของถนนหนทางเพื่อการสัญจร และการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ในปัจจุบันยังมีปัญหาที่จำเป็นต้องปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เนื่องจากมีสภาพชำรุด ทรุดโทรม

๔.๒ การเตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุ

จากปรากฏการณ์ทางประชากรที่ชี้ชัดว่าบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ กำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการเตรียมความพร้อมรองรับ ทั้งในส่วนของผู้สูงอายุเอง และชุมชน ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดก็คือกรอบวิธีคิดที่จะต้องปรับเปลี่ยน ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ตัวผู้สูงอายุ ซึ่งกรอบวิธีคิดเดิมอาจมองว่าตนเองไร้คุณค่า รอรับการช่วยเหลือ เป็นภาระ ต้องดูแล ต้องปรับเปลี่ยนเป็น เห็นคุณค่า มั่นใจในสุขภาพที่มี ถ่ายทอดคุณค่าสู่ครอบครัวและชุมชน และมีส่วนร่วมสำคัญในการตัดสินใจและกิจกรรมชุมชน

๔.๒.๒ ชุมชน ซึ่งไม่ค่อยเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ จะต้องเห็นคุณค่า ให้เกียรติ ถือเป็นต้นแบบของวิถีชุมชน และจะต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องต่างๆ ที่เป็นความจำเป็นของผู้สูงอายุ ซึ่งมีประเด็นที่ควรดำเนินการ ดังนี้

๑) ปรับปรุงฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้ทันสมัยมีประเด็นต่างๆ ครบถ้วนเพื่อสามารถให้การสนับสนุน ช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) สร้างหลักประกันด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลโดยประสานกับระบบการส่งเสริมสุขภาพ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อย่างใกล้ชิด

๓) สนับสนุนการดูแลระยะยาว ส่งเสริมการรวมกลุ่มทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ ทั้งกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสันทนาการ เป็นต้น

๔) ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุและการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๕) สร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบครอบครัวและชุมชน

๖) สร้าง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์กิจกรรมผู้สูงอายุสวนสาธารณะ เป็นต้น

๔.๓ การเตรียมความพร้อมเกษตรกร

เกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ ซึ่งที่ผ่านมาเจอสถานการณ์ปัญหาหลายอย่าง เช่น ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาน้ำแล้ง น้ำท่วม ปัญหาศัตรูพืช ปัญหาต้นทุนการผลิต เป็นต้น และในปัจจุบันปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มจะรุนแรงยิ่งขึ้น จึงเห็นควรเตรียมความพร้อมให้เกษตรกร ดังนี้

๔.๓.๑ ในด้านข้อมูล ความรู้ในการทำการเกษตร ปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรแบบดั้งเดิมที่ทำตามๆ กัน ไม่รู้ต้นทุน ไม่รู้แนวโน้มการตลาด ไม่สนใจปรับปรุงผลิตภาพการผลิต (Productivity) เป็นการพลิกแนวคิดของเกษตรกรที่จะต้องมีองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี การแปรรูป และการทำตลาดเอง ควบคู่กันไปด้วย

๔.๓.๒ เน้นการบริหารจัดการโดยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น การใช้แอพพลิเคชั่นตรวจสอบความชื้น ความอุดมสมบูรณ์ของดินและสภาพอากาศฯ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเกษตรกรรุ่นใหม่ จึงต้องส่งเสริม สร้างแรงจูงใจ ให้คนรุ่นใหม่สนใจการทำเกษตรให้มากขึ้น

๔.๓.๓ เปลี่ยนจากเกษตรกรธรรมดามาเป็นผู้ประกอบการธุรกิจด้านเกษตรสร้างแบรนด์ ปลูกเอง ขายเอง ทำตลาดเอง มี Story ที่ใช้ในการเพิ่มมูลค่าสินค้า มีการวางแผนจดบันทึกการเพาะปลูกในครั้งต่อไป

๔.๓.๔ ส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ซึ่งเน้นการดำเนินงานในลักษณะการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยหลายๆ ราย โดยวางระบบการผลิตและการบริหารจัดการในแนวทางเดียวกัน เพื่อ

ประหยัดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ที่สำคัญคือเกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของพื้นที่ และทำการผลิตเองอย่างเช่นเคย

๔.๔ การเตรียมแผนงาน/โครงการเพื่อรองรับนโยบายภาครัฐ

แนวโน้มนโยบายของรัฐบาล ยังคงให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ดังนั้น เพื่อการสร้างโอกาสของบ้านโนนทอง หมู่ที่ ๗ จึงควรเตรียมโครงการให้พร้อมที่จะเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณ เมื่อมีนโยบายลงมา จะสามารถเสนอขอได้อย่างทันท่วงที โดยควรดำเนินการ ดังนี้

๔.๔.๑ เมื่อจัดทำแผนชุมชนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้ตรวจสอบว่ามีโครงการใดบ้างที่สามารถดำเนินการได้เองโดยไม่ต้องขอรับการจัดสรรงบประมาณ เมื่อมีนโยบายลงมาจะสามารถเสนอขอได้อย่างทันท่วงที โดยควรดำเนินการ ดังนี้

๔.๔.๒ สำหรับโครงการที่จำเป็นจะต้องขอรับการสนับสนุนงบประมาณให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) จัดทำรายละเอียดโครงการ โดยขอคำแนะนำจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ, สำนักงานเกษตรอำเภอ, สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ เป็นต้น

๔.๔.๓ กรณีโครงการที่จำเป็นต้องจัดทำแบบแปลน ให้ขอความร่วมมือจาก อปท. (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) รายการงบประมาณ การขออนุญาตใช้พื้นที่ เพื่อจัดทำโครงการ ไว้ให้พร้อมเมื่อได้รับการจัดสรรงบประมาณ สามารถดำเนินการได้ทันที

๔.๔.๔ การเสนอโครงการเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณ ให้ดำเนินการ ดังนี้

๑) เสนอโครงการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อบรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบล และขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) กรณีโครงการที่เกินศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้คณะกรรมการหมู่บ้านประสานงานไปยังส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เสนอโครงการไปยังอำเภอบรรจุเข้าแผนพัฒนาอำเภอ/จังหวัด เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณต่อไป

หัวข้อประเด็น

“หมู่บ้านกลุ่มอาชีพตัวอย่าง”

- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๗ บ้านดงเย็น
- กลุ่มปฏิบัติการที่ ๙ บ้านพรพิบูลย์

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๗
บ้านดงเย็น ม.๔ ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

นโยบายและโครงการสำคัญของภาครัฐ ที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน รวมถึงบทบาทของภาครัฐอื่น ๆ ที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

๑. โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)เป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาล ที่แถลงต่อรัฐบาลไทย มีเป้าหมายมุ่งเน้นให้แต่ละชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้าโดยภาครัฐ พร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่ และการบริหารจัดการ เพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชน สู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ ด้วยระบบร้านค้าเครือข่ายและอินเตอร์เน็ต และเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากร ภูมิปัญญาในท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นและมีมูลค่าเพิ่ม เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งใน และต่างประเทศ สอดคล้องกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่น เป้าหมายของโครงการ คือ สร้างงานสร้างรายได้แก่ชุมชน สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนให้สามารถคิดเอง ทำเองในการพัฒนาท้องถิ่น ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในท้องถิ่

๒. นโยบายส่งเสริมพัฒนาด้านการตลาดให้แก่ผลิตภัณฑ์ OTOP ทั้งการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองแก่ทุกกลุ่ม พัฒนาช่องทางการตลาดในประเทศและต่างประเทศ สร้างเครือข่ายผู้ประกอบการ OTOP พันธมิตรร่วมพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่ พร้อมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนตามโครงการประชารัฐ ภายใต้นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมสินค้าไทยและพัฒนาศักยภาพและยกระดับการตลาดผลิตภัณฑ์ OTOP ตลอดจนสร้างความยั่งยืนให้แก่เศรษฐกิจฐานราก

๓. นโยบาย “ไทยแลนด์ ๔.๐” เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศ ภายใต้วิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” เป้าหมายหรือภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างเร็วและรุนแรงในศตวรรษที่ ๒๑

๔. โครงการไทยนิยมยั่งยืน เป้าหมายสนับสนุนการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยสอบถามความต้องการและจัดโครงการเพื่อการแก้ไขปัญหา ยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนตามความต้องการ นำโดย กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานอื่น ร่วมบูรณาการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่มาจากความต้องการของประชาชน

๕. นโยบายสนับสนุน SME โดย สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม(สสว.) เป้าหมายสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาธุรกิจให้มีประสทธิภาพ เพิ่มศักยภาพในการแข็งขัน และมีโครงการให้การสนับสนุน ส่งเสริม สร้างความรู้ความสามารถของชุมชนมากมาย

๖. นโยบายพัฒนาระบบสาธารณูปโภคทั่วถึงทุกชุมชน เป้าหมายแก้ไขปัญหาน้ำท่วม พัฒนาและปรับปรุงด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้เป็นเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ รองรับกับขนาดของเมืองและชุมชน สร้างความสะดวกสบาย ในการอยู่อาศัย และดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างมีความสุข

๗. นโยบายส่งเสริมสวัสดิการพื้นฐานทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เป้าหมายแก้ไขปัญหาของเมืองที่เกิดความแออัด ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และการย้ายที่อยู่อาศัยจากการบุกรุกที่ดินของประชาชน เนื่องจากขาดการจัดการด้านที่ดินอย่างเหมาะสม ที่จะสามารถรองรับการอยู่อาศัยของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ชุมชนแออัด รวมทั้งชุมชนผู้มีรายได้น้อย ให้มีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม เกิดความมั่นคงในการอยู่อาศัย ส่งเสริมการออมทรัพย์ ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ จากการย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่ ซึ่งห่างไกลจากเมือง เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน เน้นการประสานความร่วมมือทางวิชาการและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน อาทิ การพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เช่น การปรับปรุงชุมชนให้มั่นคงในที่ดินเดิมการปรับผังที่ดินใหม่, การแบ่งปันที่ดิน, การก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่ดินเดิม, การรื้อย้ายชุมชนออกไปอยู่ในที่ใหม่หรือซื้อที่ดิน การจัดหาที่ดินในการสร้างบ้านอยู่อาศัยในโครงการ "บ้านวันละบาท" ในชื่อชุมชนว่า บ้านมั่นคงนเรศวรจากการเช่าที่ของเทศบาลนครอุดรธานี หรือการจัดซื้อที่ดินจากเอกชน การสงเคราะห์และสนับสนุนผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือผู้ทุพพลภาพให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งพาตนเองได้และได้รับการบริการอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และสร้างแนวทางของการบริหารจัดการร่วมกับชุมชน และเครือข่ายการพัฒนาในท้องถิ่นให้เกิดรูปแบบหลากหลายและเกิดความมั่นคงทางกายภาพ สร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ

๘. นโยบายพัฒนาคุณภาพการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม การกีฬา รองรับประชาคมอาเซียน เป้าหมายพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพแข็งแรง มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับประยุกต์ ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาท้องถิ่น ให้มีสมรรถนะสามารถแข่งขันเพื่อรองรับการเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียน

๙. **นโยบายสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากประชาชนและทุกภาคส่วนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพองค์กรให้เข้มแข็ง** เป้าหมายให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันของประชาชนในชุมชน ในด้านการพัฒนา การดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชน ผู้ด้อยโอกาสในสังคม ให้สามารถเข้าถึงระบบบริการสาธารณะที่ทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดจนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ (Action Learning)

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ความเสี่ยง ของบุคคล ครอบครัวและชุมชน หรือความเสี่ยงทางสังคม เป็นเหตุการณ์หรือการกระทำที่จะส่งผลกระทบต่อความสูญเสียหรือความเสียหายต่อวิถีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และเปลี่ยนแปลงชุดความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยปัจจัยหรือลักษณะของปัญหาที่บ่งชี้ถึงความเสี่ยงทางสังคม สาระสำคัญดังนี้

๑) ปัญหาเยาวชนและผู้สูงวัย ไม่พบ ประเด็นยาเสพติดและปัญหาเยาวชนมั่วสุ่ม - เสพยา ไม่พบปัญหาท้องก่อนวัยอันควร พบเพียงประเด็น “สังคมห่างวัย” ซึ่งหมายถึง คนชั้นแรงงานขาดหายไป โดยเมื่อเรียนจบแล้วไปทำงานต่างถิ่น แต่มีการจัดส่งรายได้เพื่อการเลี้ยงดูบิดา – มารดา

๒) ปัญหาหนี้สิน การพนัน ไม่พบปัญหาการเล่นการพนัน แต่พบปัญหาหนี้สินนอกระบบ ซึ่งในส่วนนี้ คณะกรรมการหมู่บ้าน เทศบาลตำบลบ้านเชียง และหน่วยงานรัฐ ทำการสำรวจ ตรวจสอบ ให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาแล้วเสร็จทั้งหมู่บ้าน โดยกลไกหลักคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ผ่านเงินทุนจากกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) หรือ โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อมอบสิทธิให้ประชาชนคนไทยผู้มีรายได้น้อย เพื่อช่วยเหลือแบ่งเบาค่าครองชีพ จำพวกสินค้าและบริการต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

๓) ปัญหาการลดความสำคัญของงานบุญประเพณี จากการลงพื้นที่พบว่า ในงานบุญ งานประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา หรือแม้แต่การลงพื้นที่เพื่อศึกษา Action Learning บุคลากรในชุมชนทั้งหมด ให้ความสำคัญ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยประเด็นที่ค้นพบคือ งานพิธีศพ ทุกครัวเรือนจะหยุดงานเพื่อมาร่วมงาน ร่วมช่วยเหลือ และร่วมเป็นกำลังใจให้กับผู้สูยเสีย หรือแม้แต่การลงแขกจับปลา สมาชิกในชุมชนจะร่วมกันจับปลาและแบ่งปันเพื่อเป็นอาหารหรือ สินน้ำใจ

๔) การสูญหายขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในประเด็นนี้มีความเสี่ยงต่อการสูญหายของความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากเป็น ชุมชนห่างวัย ทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นหายไป คงเหลือเพียง การถ่ายทอดแบบข้ามรุ่น (ผู้สูงวัยสู่วัยเด็ก)

๕) การขาดการมีส่วนร่วมและไม่ตระหนักถึงปัญหาของชุมชน จากการลงพื้นที่ไม่พบปัญหาเมื่อพิจารณาจาก การลงแขกจับปลา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึง ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชน อาทิ คณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ซึ่งพบว่ามีความเข้มแข็ง

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านดงเย็น ม.๔ ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี มีต้นทุนทางสังคมสูงและมีรากเหง้าที่แข็งแรง พิจารณาจาก ลักษณะทางวัฒนธรรมที่งดงาม เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เก่าแก่ และที่สำคัญที่สุดคือ รูปแบบการปกครองแบบพ่อ – ลูก พี่ – น้อง ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน โดยถือเอาเรื่อง

น้ำใจเป็นใหญ่เงินเป็นเรื่องรอง ความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล อยู่แบบพอเพียงแม้ว่ารายได้ที่ได้รับจะไม่มากนัก รวมถึงพบการพัฒนาโดยน้อมนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ ๙ มาประยุกต์ใช้ ทำให้การบริหารจัดการชุมชนมีความเข้มแข็ง นำมาสู่ความสุขแก่ประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ส่งผลถึงความสามารถด้านอื่นๆ อาทิ การแก้ไขปัญหาต่างๆ ปัญหายาเสพติดและการพนัน ถึงขั้นได้รับรางวัล “ชุมชนต้นแบบการพัฒนา” ภายใต้กลไกการขับเคลื่อนหลักที่สำคัญคือ “คณะกรรมการหมู่บ้าน”

๒. ความอยู่ดีมีสุขของ คน ครอบครัว และชุมชน

ความอยู่ดีมีสุขของ คน ครอบครัว และชุมชน จากการศึกษานี้นำ ดัชนีความสุข จำนวน ๖ หมวด (หมวดเศรษฐกิจ ครอบครัว สุขภาพ สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสวัสดิการสังคมและธรรมาภิบาล) เป็นส่วนประกอบในการพิจารณาเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ ความสำเร็จหรือความสุขของคน ครอบครัวหรือชุมชนนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับ การให้ความสำคัญในแต่ละหมวด บางชุมชนให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจ บางชุมชนให้ความสำคัญกับครอบครัว โดยดัชนีและสาระสำคัญที่สรุปได้จากการลงพื้นที่

๑) ด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของชุมชนบ้านดงเย็นคือ ๕๗,๓๘๔ บาท ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรายได้ประเทศต่อคนต่อปี ๒๕๘,๔๑๖ บาท รายได้หลักจากภาคการเกษตร (ข้าวนาปี) และพืชสวน (กล้วย อ้อย) เป็นหลัก พบการเลี้ยงสัตว์ ประเภทสัตว์ปีก (ไก่) สัตว์น้ำ (ปลา) และสุกร ในลักษณะการเลี้ยงเพื่อการยังชีพ พบปัญหาภัยน้ำท่วม (Flash flood) เกือบทุกปี พบปัญหาหนี้นอกระบบ (แก้ไขแล้วเสร็จ) ไม่พบปัญหาการพนัน ไม่พบปัญหาความแร้นแค้นอดอยากแม้ว่าค่าเฉลี่ยรายได้จะต่ำ ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง มีอาชีพเสริม “กลุ่มงานจักสาน” มีความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน ส่งผลให้สมาชิกของชุมชนมีความสุข

๒) ด้านครอบครัว จากการศึกษาพบว่าเป็น สังคมชุมชนห่างวัย (ผู้สูงอายุ – วัยเด็ก) วัยแรงงานหายไปจากชุมชนเพื่อทำงานในโรงงาน พื้นที่เมืองใหญ่ หรือต่างประเทศ แต่จากการสำรวจพบว่า แรงงานไม่ได้ทอดทิ้ง พบการส่งรายได้กลับให้ครอบครัวเพื่อซื้อที่และสร้างบ้าน มีการติดต่อเป็นประจำต่อเนื่อง ส่งผลให้ดัชนีความสุขด้านครอบครัวไม่เป็นปัญหาสำหรับชุมชนนี้

๓) ด้านสุขภาพ จากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ค่าเฉลี่ยอายุของสมาชิก กลุ่มจักสานบ้านดงเย็น เกินกว่า ๖๐ ปี สุขภาพแข็งแรง สามารถทำการเกษตรและงานเสริมได้เป็นอย่างดี ไม่มีสัญญาณของความเจ็บป่วยเมื่อพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตอบแบบสำรวจ Action Learning พบปัญหาการเจ็บป่วยตามปกติอาทิ ความดัน ไม่พบปัญหาโรคติดต่อ

๔) ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรม รวมถึงรากเหง้าที่แข็งแกร่งของชุมชนพบว่า ด้านสังคมและวัฒนธรรม ไม่เป็นปัญหาสำหรับชุมชนบ้านดงเย็น

๕) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากข้อมูลจังหวัดพบว่า สัดส่วน**พื้นที่ป่าไม้**ที่มีสภาพสมบูรณ์คงเหลือเพียง ๗๑๙,๓๕๘ ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ ของพื้นที่ป่าไม้ แต่ในพื้นที่ชุมชนไม่มี

สภาพพื้นที่ป่าไม้ คงเหลือเพียงลักษณะของพื้นที่สีเขียวแบบป่าโปร่ง สำหรับ**ทรัพยากรน้ำ**พบว่ามีลำห้วยดงเย็นและลำห้วยน้อยไหลผ่านหมู่บ้าน ส่งผลให้การปลูกพืชฤดูแล้งไม่คุ้มค่าเนื่องจากปริมาณน้ำไม่เพียงพอ ปัจจุบันได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนโดยการขุดลอกลำห้วย ระยะทางประมาณ ๑.๔ กิโลเมตร เป้าหมายคือการเพิ่มปริมาณความจุ เร่งการระบายน้ำและลดปัญหาน้ำท่วม สำหรับน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคพบ ระบบประปา (กรมอนามัย) และพบการใช้น้ำบาดาลเพื่อการอุปโภคบริโภค นอกจาดนั้น พบปัญหา **คุณภาพดิน** ไม่เหมาะสมต่อการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาพดินไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืชที่เป็นวัตถุดิบ (ต้นไผ่) รองรับกลุ่มงานจักสานบ้านดงเย็น

สำหรับประเด็นด้าน**สิ่งแวดล้อม** พบระบบการจัดเก็บขยะ แต่ไม่พบการคัดแยกอย่างเป็นระบบ แต่มีการคัดแยกในระดับครัวเรือน รวมถึงไม่พบปัญหาฝุ่นควันและไม่พบปัญหาขยะติดเชื้อ

๖) ด้านสวัสดิการสังคมและธรรมาภิบาล จากการศึกษาพบว่า

(๑) นโยบายส่งเสริมสวัสดิการพื้นฐานทุกด้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เป้าหมาย แก้ไขปัญหาความแออัดของเมือง การบุกรุกที่ดินของประชาชน ชุมชนและผู้มีรายได้น้อยให้มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย ส่งเสริมการออมทรัพย์ ช่วยลดภาระค่าใช้จ่าย การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน การสงเคราะห์และสนับสนุนผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือผู้ทุพพลภาพให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี จากการศึกษาพบว่า นโยบายดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านดงเย็นอย่างมากเมื่อพิจารณาจาก

- การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยเทศบาลและคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมสำรวจ ร่วมแก้ไขปัญหา ประเด็นการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของผู้ด้อยโอกาสและผู้มีรายได้น้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้พิการจำนวน ๗ คน

- การช่วยลดภาระค่าใช้จ่าย โดย กรมการปกครอง ตามกรอบบัตรสวัสดิการภาครัฐกลุ่มที่มีรายได้ตั้งแต่ ๓๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป แต่ไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ในชุมชนบ้านดงเย็น เพื่อสินค้าอุปโภค-บริโภค สินค้าเพื่อการศึกษา และสินค้าเพื่อการเกษตร

- การจัดการปัญหาหนี้นอกระบบ โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ ลดคดีความระหว่างประชาชนได้เป็นอย่างดี

- กองทุนหมู่บ้านดงเย็น ตำบลบ้านเชียง จำนวนสมาชิก ๑๐๑ คน แยกเป็น เงินล้าน (ออมสิน) กู้ยืม ๓๗ ราย วงเงิน ๑.๐๐๐ ล้านบาท เงินล้านรัฐบาล กู้ยืม ๙๐ ราย วงเงิน ๒.๕๔๘ ล้านบาท และเงินล้านของ คสช. รัฐบาล กู้ยืม ๕๓ ราย วงเงิน ๑.๐๐๐ ล้านบาท วงเงินกองทุรวมทั้งสิ้น ๔.๕๔๘ ล้านบาท ไม่พบปัญหาการส่งคืน

(๒) โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และ นโยบายส่งเสริมพัฒนาด้านการตลาดให้แก่ผลิตภัณฑ์ OTOP เป้าหมายคือ การสร้างรายได้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ผ่านกระบวนการผลิตสินค้าท้องถิ่น ของกลุ่มงานจักสานบ้านดงเย็น มีประโยชน์และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี ยืนยันได้จาก รางวัล OTOP ระดับ ๔ ดาว

(๓) นโยบาย "ไทยแลนด์ ๔.๐" วิสัยทัศน์ "มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน" เป้าหมายภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างเร็วและรุนแรงในศตวรรษที่ ๒๑ จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านดงเย็น สามารถดำเนินงานตามกรอบนโยบายได้เป็นอย่างดีในประเด็น มั่นคงและยั่งยืน ตามรากเหง้า วิถีชีวิต วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่แข็งแกร่ง สำหรับประเด็นความมั่งคั่ง ชุมชนยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนสามารถบรรลุเป้าหมายความมั่งคั่งตามหลักแล้ว

(๔) นโยบายพัฒนาระบบสาธารณูปโภคทั่วถึงทุกชุมชน เป้าหมาย แก้ไขปัญหาน้ำท่วม พัฒนาและปรับปรุงด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้เป็นเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ รองรับกับขนาดของเมืองและชุมชน สร้างความสะดวกสบาย ในการอยู่อาศัย และดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างมีความสุข จากการศึกษาพบว่า ชุมชนยังคงประสบปัญหาน้ำท่วมฉับพลัน (flash flood) เนื่องจากปริมาณน้ำฝนที่ตกเป็นประจำ ซึ่งทางเทศบาลได้จัดสรรงบประมาณช่วยเหลือโดยการขุดลอกลำห้วยเพื่อแก้ไขปัญหาเบื้องต้นแล้ว สำหรับโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค พบว่า ระบบสาธารณูปโภคในชุมชนมีความพร้อม มีมาตรฐาน อาทิ ระบบไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบ internet เป็นต้น

(๕) นโยบายสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากประชาชนและทุกภาคส่วน เป้าหมาย การเสริมสร้างศักยภาพองค์กรให้เข้มแข็ง ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันของประชาชนในชุมชนในด้านการพัฒนา การดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชน ผู้ด้อยโอกาสในสังคม ให้สามารถเข้าถึงระบบบริการสาธารณะที่ทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดจนการป้องกันและบรรเทาสาธารณ ซึ่งเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานไปสู่ความสำเร็จ อาทิ คณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร) ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ) พิจารณาได้จากปัญหา การป้องกันพิบัติภัย การช่วยเหลือผู้ป่วย การลดปัญหาหนี้นอกระบบ การไม่พบคดีลักทรัพย์ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนัน ปัญหาการมั่วสุมของวัยรุ่น

๓. บทเรียนที่ได้รับในด้าน

๓.๑ การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาจากสภาพปัญหา ลักษณะและรูปแบบของนโยบายหรือโครงการเพื่อสวัสดิการภาครัฐสร้างความสุข การส่งเสริมเพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิต รวมถึงผลสำเร็จตามเป้าหมายและเป้าประสงค์ พบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ คือ **รูปแบบทางวัฒนธรรม รากเหง้าที่ดี รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามัคคี** ทำให้ ชุมชนบ้านดงเย็น มีศักยภาพ มีความเข้มแข็ง ความร่วมมือน้อมรับการพัฒนาโดย **น้อมนำหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** ของรัชกาลที่ ๙ มาประยุกต์ใช้ ทำให้การบริหารจัดการชุมชนมีความเข้มแข็ง นำมาสู่ความสุขแก่ประชาชนในพื้นที่ได้ดีกว่า รวมถึง มี**กลไกขับเคลื่อนที่ดี**ภายใต้ความร่วมมือระหว่าง คณะกรรมการหมู่บ้าน และภาครัฐและภาคเอกชน หรือตามกรอบไทยแลนด์ ๔.๐ เรียกว่า **“ประชารัฐ”** ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่นำพาให้ ชุมชนบ้านดงเย็น ไปสู่ความสำเร็จ

๓.๒ การบริหารการพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ

นอกเหนือจาก ๓ ปัจจัยหลัก (๑. รูปแบบทางวัฒนธรรม รากเหง้าที่ดี รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามัคคี ๒. น้อมนำหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓. กลไกขับเคลื่อนตามกรอบ“ประชารัฐ”) ตามกรอบการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแล้ว สำหรับระดับตำบลและอำเภอ สิ่งที่เรียนรู้คือ **ความใส่ใจความตั้งใจของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง** และการเชื่อมโยงระหว่างระดับจังหวัดและระดับชุมชนในฐานะของตัวกลางหรือ **“โซ่ข้อกลาง”** เพื่อร้อยเรียงปัญหา ส่งต่อข้อมูล สื่อสารความต้องการจากภาคประชาชน พร้อมติดตามตรวจสอบและรายงานความสำเร็จ เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ ชุมชนบ้านดงเย็น มีความสุข มีความเจริญ ในฐานะของ ชุมชนตัวอย่าง

๓.๓ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

จากการศึกษาพบว่า ในพื้นที่ชุมชนบ้านดงเย็น หมู่ ๔ ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี มีความสำเร็จเมื่อพิจารณาจาก

๑. **นโยบายภาครัฐ** มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหา อาทิ การแก้ไขปัญหาความยากจน การซ่อมแซมบ้านพักผู้ยากไร้ โครงการเบี้ยคนจน ปัญหาหนี้นอกระบบ ปัญหาคดีความ ความสมบูรณ์ของระบบสาธารณูปโภค ปัญหายาเสพติด การพนัน ปัญหาวัยรุ่นก่อความรำคาญและวัยรุ่นท้องก่อนวัยอันควร ได้เป็นอย่างดี

๒. **ดัชนีชี้วัดความสุข ๖ หมวด** (หมวดเศรษฐกิจ ครอบครัว สุขภาพ สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสวัสดิการสังคมและธรรมาภิบาล) พบว่า เกือบ ๔ จาก ๖ หมวดดัชนีวัดความสุขของชุมชนบ้านดงเย็นอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ยกเว้น หมวดเศรษฐกิจ ซึ่งแม้ว่าระดับรายได้ของชุมชนจะต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ (ชมชนบ้านดงเย็น ๕๗,๓๘๔ บาท ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรายได้ประเทศต่อคนต่อปี ๒๕๘,๔๑๖ บาท) แต่จากการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า มีความสุข ไม่เดือดร้อน คงมีเพียงหมวดดัชนีด้าน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ชุมชนบ้านดงเย็นต้องได้รับการสนับสนุนแก้ไขปัญหาคือ การแก้ไขปัญหาคุณภาพดิน สนับสนุนวิชาการและพันธ์พืชซึ่งเป็นวัตถุดิบของ กลุ่มจักสาน

๓. **ปัจจัยเสริมสู่ความสำเร็จ** ที่ผลักดันให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนโยบายและโครงการภาครัฐประสบความสำเร็จของ ชุมชนบ้านดงเย็น คือ ๑) รูปแบบทางวัฒนธรรม รากเหง้าที่ดี รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามัคคี ๒) ความร่วมมือและยอมรับการพัฒนา “น้ำไม่เต็มแก้ว” ๓) ความร่วมมือระหว่าง คณะกรรมการหมู่บ้าน ภาครัฐและภาคเอกชน หรือตามกรอบไทยแลนด์ ๔.๐ เรียกว่า “ประชารัฐ” และ ๔) ความใส่ใจ ความตั้งใจของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในฐานะผู้เชื่อมโยงระหว่างระดับจังหวัดและระดับชุมชน ในฐานะของตัวกลางหรือ “โซ่ข้อกลาง

๔. **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมด้านการบริหารจัดการชุมชนบ้านดงเย็นและกลุ่มจักสาน**

๑) การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายภายในครัวเรือน หรือ “บัญชีครัวเรือน” เพื่อเพิ่มศักยภาพของประชาชน ประเด็นการใช้จ่ายเงินภายในครัวเรือน เพื่อนำไปสู่การลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และเพิ่มโอกาสเรื่องเงินออม

๒) การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์และเลือกใช้เพิ่มเติม ตามกรอบ “โคกหนองนาโมเดล” ซึ่งเป็นการรวบรวมหลักการ แนวทาง กรอบการทำงาน วิธีการพัฒนาที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ ภูมิสังคม และวิถีชีวิตของชุมชน

๓) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มศักยภาพชุมชน เพิ่มผลผลิตจากผลิตภัณฑ์เสริมอาชีพ การเรียนรู้อื่นๆ ทั้งในเชิงวิชาการและสนับสนุนอาชีพ รวมถึงการสร้างเครือข่ายหรือการรวมกลุ่มประเภทงานหัตถกรรม งานจักสาน หรืออื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อร่วมบูรณาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ถ่ายทอดองค์ความรู้ และอาชีพเสริมอื่น (การเลี้ยงปลา)

๔) ภาครัฐ ต้องให้การสนับสนุนในเบื้องต้น เรื่องการพัฒนาคุณภาพดิน และพันธุ์ไม้ โดยเฉพาะไม้ประเภทไผ่ ที่สามารถเติบโต ใช้ประโยชน์เป็นวัตถุดิบของกลุ่มจักสาน รวมถึงพัฒนาวัสดุทดแทนอื่น ๆ ที่มีคุณภาพใกล้เคียง อาทิ ต้นคล้า หรือ ต้นกก แต่ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและไม่ทำให้ภูมิปัญญาของ กลุ่มจักสานไม้ไผ่ บ้านดงเย็น เสียเอกลักษณ์ไปจากเดิม

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๙
บ้านพรพิบูลย์ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

หมู่บ้านพรพิบูลย์ หมู่ที่ ๑๕ ได้มีการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน รวมทั้งมีการวิเคราะห์ศักยภาพของหมู่บ้าน เพื่อจัดทำแผนงาน/โครงการ ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ยุทธศาสตร์จังหวัด อำเภอ ตามศักยภาพของหมู่บ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านให้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุด

๑. สิ่งที่หมู่บ้านต้องการจะพัฒนา ได้แก่

๑) การพัฒนาให้มีน้ำอุปโภคบริโภคให้เพียงพอ

๒) การพัฒนาถนนให้มีการคมนาคมที่สะดวก สบาย ปลอดภัย

๓) การสร้างตลาดชุมชนให้ได้มาตรฐาน

๒. ความเข้มแข็งของชุมชนและการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

๑) ผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ การทำนา การทำไร่อ้อย ปลูกกล้วยหอมทอง

๒) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

๓) การลดละเลิกอบายมุข

๔) กลุ่มอาชีพ ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม

๕) การประมง

๖) เงินเดือน รายได้ประจำเป็นรายเดือน

๓. ผลกระทบของนโยบายภาครัฐ

ด้วยรัฐบาลได้มีนโยบายการพัฒนาต่างๆ ลงสู่จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน โดยเฉพาะเป็นนโยบายเร่งด่วน เพื่อสร้างอาชีพ/รายได้ และความเป็นอยู่ของประชาชน ปรากฏว่า บ้านพรพิบูลย์ สามารถสนองการปฏิบัติตามนโยบายฯ ได้อย่างดี ซึ่งมีนโยบายที่สำคัญๆดังนี้

๑) นโยบายไทยนิยมยั่งยืน หมู่บ้านละสองแสนบาทซึ่งหมู่บ้านได้มีการประชาคมและระดมความคิดเห็นตามกรอบนโยบายทุกครั้ง ซึ่งมีการดำเนินการทั้งหมด ๔ ครั้ง และหมู่บ้านได้เสนอโครงการจัดสร้างถนนในหมู่บ้านความยาว ๕๘ เมตร แต่เนื่องจากเป็นโครงการที่ใช้งบประมาณดำเนินการไม่เพียงพอ ทำให้สนองตอบความต้องการของชาวบ้านได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

๒) นโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน โดยกำหนดให้มีการคัดแยกขยะจากครัวเรือน เพื่อลดปริมาณขยะภายใต้หลัก ๓Rs (ใช้น้อย, ใช้ซ้ำ, นำกลับมาใช้ใหม่) รวมทั้งการจัดทำทั้งขยะเปียกหรือถังขยะอินทรีย์ในครัวเรือน ซึ่งปรากฏว่า บ้านพรพิบูลย์มีการบริหารจัดหารขยะได้บางส่วน และมีการจัดทำถังขยะเปียกหรือถังขยะอินทรีย์น้อยกว่าเป้าหมาย เนื่องจากมีการนำเศษอาหาร/ขยะอินทรีย์ ไปเป็นอาหารเป็ด ไก่ สุกร จึงยังไม่บรรลุเป้าหมายการจัดทำถังขยะเปียก ในการนี้ หมู่บ้านพรพิบูลย์ควรปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยบริหารจัดการเองโดยชุมชน/ครัวเรือน ไม่ต้องให้

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง เข้ามาจัดเก็บขยะที่ยังมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้หมู่บ้านชุมชนมีความสะอาด สวยงาม หน้าบ้านน่ามอง ด้วยพลังการบริหารจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

๓) นโยบายการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พบว่า หมู่บ้านให้ความสำคัญในการดำเนินงานให้เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ประกอบกับสถิติคดีต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านไม่ปรากฏว่ามีการค้า การเสพ และมีผู้เสพยาเสพติด แต่อย่างใด ทำให้หมู่บ้านมีความสงบสุข ไม่มีการลักเล็กขโมยน้อยและภัยทางสังคมแต่อย่างใด

๔) นโยบายตลาดประชารัฐ จากระยะทางที่อยู่ห่างจากอำเภอประมาณ ๓ กิโลเมตร การเดินทางไปมาสะดวก ในพื้นที่หมู่บ้านยังไม่มีตลาดซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า แต่หากจะพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญด้านเศรษฐกิจ และสร้างรายได้ในพื้นที่ให้มากขึ้น คณะกรรมการหมู่บ้านควรพิจารณาการจัดตั้งตลาดประชารัฐ โดยในระยะแรก อาจจัดตั้งเป็นตลาดขนาดเล็กๆ จัดผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านและสินค้าทางการเกษตรวางจำหน่ายก่อน เมื่อมีความมั่นคงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปจึงขยายตัวให้เป็นตลาดถาวรต่อไป

๕) นโยบายผลิตภัณฑ์ OTOP จากศักยภาพในปัจจุบันพบว่าหมู่บ้านพรพิบูลย์มีชื่อเสียงในการผลิตผ้ามัดหมี่ย้อมคราม และจัดวางจำหน่าย/แสดงในศูนย์แสดงผลิตภัณฑ์ ผ้ามัดมี่ย้อมครามของหมู่บ้าน ได้แก่

- ผ้าธรรมดา ราคาขายเมตรละ ๒๐๐-๒๕๐ บาท แล้วแต่ลาย
- ผ้าสี่ตะกอ ราคาขายเมตรละ ๒๕๐-๓๕๐ บาท แล้วแต่ลาย
- กล่องกระดาษทิชชู่ ราคาขาย ๑๕๙-๑๙๙ บาท ตามขนาด
- แฟ้มกล่าวรายงาน ราคาขาย ๑๙๙ บาท
- ผ้าคลุมไหล่ ราคาผืนละ ๔๐๐ บาท
- กระเป๋า ราคาขาย ๑๕๙-๑๙๙ บาท ตามขนาดฯลฯ

ด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการย้อมคราม เริ่มตั้งแต่การปลูกต้นครามเองในหมู่บ้าน การทอผ้ามัดหมี่ย้อมครามซึ่งมี ๗ ขั้นตอน (ขึ้นหัวหมี่, มัดเป็นลายตามต้องการ, ย้อมคราม, แก้หมี่, แต้มลาย, ปั่นหลอด และการทอ) จากผลิตภัณฑ์ดังกล่าวอย่างเดียวทำให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ในทุกครัวเรือนที่เข้าร่วมกลุ่มวันละ ๒๐๐-๓๐๐ บาท (ไม่ได้รวมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์) จากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามเป็นสินค้า OTOP ของหมู่บ้าน สร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มเป็นจำนวนมาก ถึงครัวเรือนละ ๓๐๐,๐๐๐– ๔๐๐,๐๐๐ บาท ต่อปี

แม้ว่าผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามจะเป็น OTOP ที่มีชื่อเสียงของหมู่บ้าน เพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน การพิมพ์ลายผ้า และการตลาด ให้แก่หมู่บ้านพรพิบูลย์ ให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน สืบไป

๖) นโยบายการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตรด้วยหมู่บ้านพรพิบูลย์มีอาชีพหลัก คือ การเกษตร ทำนา ทำไร่ เลี้ยงปลา ฯลฯ แม้จะเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก แต่

ปรากฏว่าน้ำอุปโภคบริโภค (ประปาหมู่บ้าน) ยังไม่เพียงพอ อาทิ ฤดูแล้ง น้ำต้นทุนจะไม่เพียงพอ หรือขุดบ่อบาดาลจะเจอน้ำเค็ม ทำให้ชาวบ้านต้องหาแหล่งน้ำอื่นเพิ่มเติม สำหรับแหล่งน้ำธรรมชาติที่ใช้ในการเกษตรคือ ลำห้วยหลวง และหนองน้ำธรรมชาติ ซึ่งในแต่ละที่สามารถใช้น้ำได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้หากภาครัฐจัดสรรงบประมาณการขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติ หรือสร้างแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรเพิ่มเติมจะทำให้ชาวบ้านสามารถทำการเกษตรได้มากขึ้น และสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

๗) นโยบายด้านสาธารณสุขและอนามัย ด้วยหมู่บ้านพรพิบูลย์เป็นชุมชนต้นแบบมีการรณรงค์ให้ความรู้ด้านการป้องกันโรคไข้เลือดออก โรคมือเท้าปาก และป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในรอบปีที่ผ่านมาสถานการณ์ปกติ ไม่มีผู้ป่วยร้ายแรง และไม่มีสถานการณ์ของโรคพิษสุนัขบ้าแต่อย่างใด

๘) นโยบายด้านการศึกษา ในหมู่บ้านจะมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อรองรับเด็กก่อนวัยเรียน (๒-๕ ปี) ให้มีการพัฒนาก่อนเข้าสู่ระดับอนุบาลและปฐมศึกษา สำหรับการเรียนระดับมัธยมจะส่งบุตรหลานไปศึกษาที่โรงเรียนระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ตามแต่ความพร้อมและศักยภาพของแต่ละบุคคล

๙) นโยบายด้านการท่องเที่ยว อำเภอพิบูลย์รักษ์ เป็นอำเภอขนาดเล็ก มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ วัดพระแท่น ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่และมีหลวงปู่พิบูลย์ที่เคารพศรัทธาของชาวบ้าน หากพัฒนาจุดขายและเชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม บ้านพรพิบูลย์ หมู่ที่ ๑๕ และบ้านดงยาง หมู่ที่ ๔ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวมากราบไหว้หลวงปู่พิบูลย์ แล้วเดินทางต่อมายังบ้านพรพิบูลย์เพื่อเยี่ยมชมผลิตภัณฑ์ฯ ในหมู่บ้าน แล้วเดินทางต่อไปยังคำชะโนดดินแดนมหัศจรรย์ ก็น่าจะเป็นไปได้ แต่ชาวบ้านพรพิบูลย์พร้อมที่จะพัฒนาให้ถึงจุดหมายดังกล่าวหรือยัง เพราะต้องเตรียมพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก และผลิตภัณฑ์รองรับให้ผู้มาเยือนได้พบเห็นและประทับใจที่ได้มา

นอกจากนี้ หมู่บ้านพรพิบูลย์ยังเป็นหมู่บ้านศีล ๕ จัดกิจกรรมถนนสายบุญ ต้นทุนความดี บารมีศีล ๕ ทุกวันเสาร์ของเดือน (เสาร์ที่สามของเดือน) โดยการทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ และร่วมทำบุญของพุทธศาสนิกชน แสดงให้เห็นว่ามีการนำหลัก “บวร” อันได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน มาร่วมประสานการทำงาน และพัฒนาไปด้วยกัน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าบ้านพรพิบูลย์น้อมนำหลักพุทธศาสนาให้เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ทำให้สังคมสงบสุข มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน ยึดความรักความสามัคคี และพร้อมที่จะนำสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดีมีอาชีพและสร้างรายได้กระจาย อย่างทั่วถึงทุกครัวเรือน และเป็นหมู่บ้านกลุ่มอาชีพที่แท้จริง ทั้งมีความสำเร็จเกิดขึ้นได้ก็ด้วยผู้นำ ผู้บริหารจัดการที่ดีมองประโยชน์ของส่วนรวม และมุ่งสร้างความเจริญและพัฒนาเพื่อชาวบ้านเป็นสำคัญ

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ (Action Learning)

๑. ความเสี่ยงของครอบครัว บุคคล และชุมชน

ด้านสังคม

- ประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ ด้านประชากรชายน้อยกว่าประชากรหญิง ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อไปในเรื่องการใช้แรงงานสำหรับภาคเกษตรกร หรือภาคอื่น ๆ รวมทั้งการป้องกันรักษาความสงบเรียบร้อย

ประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานส่วนใหญ่จะไปทำงานต่างจังหวัด กรุงเทพมหานคร และที่ต่างประเทศ แม้กระทั่งเด็กและเยาวชนในวัยศึกษาเล่าเรียน เกือบร้อยละห้าสิบจะไปเรียนในตัวจังหวัดหรืออำเภออื่น ๆ และกลับบ้านในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งอาจจะมีปัญหาด้านความอบอุ่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ

- ปัญหาผู้สูงอายุที่ต้องรับภาระดูแลลูกหลานที่พ่อแม่ไปทำงานในต่างถิ่น ทำให้ไม่มีเวลาว่างที่จะมาฝึกพัฒนาอาชีพได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งอาจจะมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ที่เกิดจากความเครียด ทั้งร่างกายและจิตใจ และลูกหลานที่ถูกเลี้ยงดูโดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีนิสัยเอาแต่ใจตนเอง ขาดความอดทน รวมทั้งปัญหาการติดเพื่อน หรือใช้ยาเสพติด

- เยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าร่วมสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีพื้นฐาน รับแต่กระแสบริโภคนิยมของตะวันตก ไม่สืบสานการอนุรักษ์การทำผ้ามัดหมี่ย้อมคราม ซึ่งเป็นงานที่ละเอียด ต้องใช้ความอดทน และภูมิปัญญาดั้งเดิมสืบทอดต่อมาเป็นเวลานาน เนื่องจากคิดว่าต้องใช้เวลานาน และได้เงินไม่คุ้มกันกับที่เสียเวลาทำไป

ด้านเศรษฐกิจ

- ชุมชนทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ไม่ทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง หรือปลูกพืชสวน เลี้ยงสัตว์ ควบคู่ไปกับการทำนา ทำให้ประสบปัญหาหากราคาผลผลิตตกต่ำ แต่ก็มีบางส่วนที่ปลูกกล้วยหอมทองควบคู่ไปด้วย ซึ่งควรส่งเสริมให้ทำการเกษตรแบบผสมผสาน

- ไม่มีการจัดทำบัญชีรับจ่ายครัวเรือน ทำให้มีทราบว่าตนมีค่าใช้จ่ายใดที่ไม่จำเป็น และควรรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าใดที่จะบดค่าใช้จ่าย หรือเสริมเป็นรายได้เพิ่มขึ้น

- ส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเสี่ยงโชคมากเกินไป หลายครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายส่วนนี้เกินปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท

- น้ำใต้ดินที่ใช้ในการผลิตประปาไม่เพียงพอ

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ดินขาดคุณภาพขาดสารอาหาร ดินแข็ง ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการใส่ปุ๋ย หรือปรับปรุงดินปีละจำนวนมากๆ

- ประสบปัญหาน้ำท่วมบ่อย สาเหตุมาจากสภาพภูมิประเทศที่มีลำห้วยหลวงไหลผ่าน และขาดแหล่งเก็บกักน้ำ การขุดลอกคูคลอง ตลอดจนการสร้างฝายน้ำล้นน้ำที่พอเพียง

ด้านการถ่ายทอดความรู้ทาง IT การสร้างนวัตกรรม

- ชุมชนยังขาดองค์ความรู้เรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้สื่อ Social-media เพื่อการเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายสินค้า ตลอดจนนวัตกรรมการทำให้ การทำผ้าย้อมคราม เป็นสิ่งที่ง่าย สนุก เยาวชนและผู้สนใจอยากเข้ามาเรียนรู้และเป็นสิ่งที่เพิ่มรายได้

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

ด้านภูมิสังคม

- เป็นหมู่บ้านที่คนในบ้านมีความรักใคร่ความผูกพันกัน เนื่องจากมีประวัติศาสตร์หรือเรื่องราว (Story) ร่วมกันดูจากประวัติการจัดตั้งหมู่บ้าน อีกทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมก็มีความเข้มแข็ง (ฮีต ๑๒ ครอง ๑๔) มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีปราชญ์ชาวบ้านที่คอยถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น มีคณะกรรมการหมู่บ้าน มีการแบ่งคุ้มที่มีประธานคุ้มนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ไปถ่ายทอด สรุปก็คือ มีทุนทางสังคมที่ดี สามารถต่อยอดพัฒนาได้อีกมากมาย

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ติดถนนสายหลักที่เข้าสู่อำเภอพิบูลย์รักษ์ เป็นที่ตั้งที่เหมาะสมต่อการพัฒนาค้าขาย และมีคลองส่งน้ำด้วยไฟฟ้า ๒ แห่ง ที่สูบน้ำจากลำห้วยหลวงไปสู่พื้นที่การเกษตร สามารถทำนาในฤดูแล้งได้ตลอดจนได้รับความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ขยายเขตไฟฟ้า และระบบสาธารณูปโภค ซึ่งคาดว่าต่อไปน่าจะได้เห็นการพัฒนายกระดับเป็นเทศบาล

ด้านการส่งเสริมอาชีพและกลุ่มออมทรัพย์

- มีกลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง มีกลุ่มออมทรัพย์ที่มีการบริหารจัดการที่ดี และสินค้าที่ผลิตสินค้าที่ผลิตก็พัฒนาจากระดับ ๓ ดาวไปจนถึงระดับ ๕ ดาว ได้รับรางวัลต่างๆ มากมายจึงนับเป็นโอกาสของหมู่บ้านในการที่จะพัฒนาด้านสินค้าทุน และตลาดให้ขยายเติบโตต่อไป ทำให้คนวัยแรงงานอาจจะกลับมาทำงานในท้องถิ่นตนเองกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรฯ, กลุ่มทอผ้ามัดหมี่ย้อมคราม, กลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน, กลุ่มนาแปลงใหญ่, กองทุนหมู่บ้าน, กองทุนผู้สูงอายุ เป็นต้น

๓. บทเรียนที่ได้รับในด้าน

๑) การบริหารพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

บ้านพรพิบูลย์ หมู่ที่๑๕ ตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี เป็นหมู่บ้าน/ชุมชน ทำงานโดยใช้แผนชุมชนเป็นหลักในการทำงานโดยยึดหลักกระบวนการจัดทำแผนฯ ตั้งแต่การค้นหาปัญหาความต้องการ การจัดประชาคม การวิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็ง จนได้ปัญหาความต้องการและมาเรียงลำดับความสำคัญและที่สำคัญที่สุดคือหมู่บ้านไม่ได้รอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการแต่อย่างเดียว โครงการที่เสนอในแผนชุมชนนั้นส่วนใหญ่จะมีลักษณะทำเองกับทำร่วม มากกว่าขอความช่วยเหลือจากภายนอก เช่น โครงการขยายเมล็ดพันธ์ครามโครงการเลี้ยงไส้เดือนดิน โครงการสนับสนุนผู้ทำนาปรัง ศูนย์ข้าวชุมชน เป็นต้น

มีแหล่งเงินทุนที่มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ คนในหมู่บ้านเห็นความสำคัญของการออมและคณะกรรมการบริหารกองทุนและกลุ่มออมทรัพย์มีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาและต่อยอดกลุ่มอาชีพเป็นไปอย่างมีทิศทางและก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ตัวชี้วัดคือ กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพที่ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย ตลอดจนมีการดูแลสวัสดิการ การสงเคราะห์สมาชิกและการปันผลที่ทุกคนยอมรับ ซึ่งน่าเป็นแหล่งที่ควรศึกษาดูงานด้านนี้ เป็นอย่างยิ่ง

จากวิสัยทัศน์บ้านพรพิบูลย์ “สืบสานภูมิปัญญา พัฒนาผ้ามัดหมี่ย้อมคราม อนุรักษ์ตามแนวพระราชดำริ สร้างความมั่งมีให้ชุมชน” แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านพรพิบูลย์ที่มุ่งบริหารการพัฒนาชุมชนสู่ความเข้มแข็งมั่นคง มั่งคั่ง โดยอาศัยทุนของชุมชน คือ ภูมิปัญญาโดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ย้อมครามและน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงฯ มาใช้ในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน นาแปลงใหญ่ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ จัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้และจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่นประจำปี ๒๕๖๐ ระดับจังหวัด

ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำทั้งน้ำที่ใช้ในการเกษตรและน้ำที่ใช้สำหรับการอุปโภคบริโภค น้ำที่ใช้ทำการเกษตรมีการสร้างสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจำนวน ๒ แห่ง ที่สามารถส่งน้ำดูแลครัวเรือนทั้งสองหมู่บ้านกว่า ๓๐๐ ครัวเรือนและมีระบบการจัดเก็บและจ่ายค่าไฟฟ้าสูบน้ำที่เป็นธรรม ส่วนน้ำใช้ที่ยังไม่พอเพียงก็กำลังดำเนินการหาแหล่งน้ำประปาฝังดิน และจัดหาแหล่งน้ำใต้ดิน เพื่อจัดสร้างประปาหมู่บ้านต่อไป

๒) การบริหาร การพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ

-บ้านพรพิบูลย์ หมูที่ ๑๕ ตำบลบ้านแดง เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพที่เป็นตัวอย่างระดับอำเภอและจังหวัด จึงได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง และจากอำเภอพิบูลย์รักษ์ ในการขับเคลื่อนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และโครงสร้างพื้นฐาน โดยดูได้จากแผนพัฒนาท้องถิ่น ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔) และแผนพัฒนาอำเภอ เช่น โครงการก่อสร้างเปิด-ปิด ฝายน้ำล้น โครงการก่อสร้างคลองส่งน้ำ เป็นต้น

๓) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติตามนโยบายรัฐบาล

-โครงการปิดทองหลังพระ เริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ โดยหมู่บ้านพรพิบูลย์ได้จัดทำฝายกระสอบทรายกั้นน้ำที่ห้วยไร่ขนาด ๔ เมตร ใช้งบประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ บาท จัดซื้อกระสอบและทราย โดยใช้แรงงานชาวบ้านช่วยกันสร้างในรูปแบบประชารัฐ

ผลของโครงการ คือ สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งในการทำนาปรัง และปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ประชาชนได้รับผลประโยชน์ และกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ

- โครงการไทยนิยมยั่งยืน ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ โครงการก่อสร้างประปาหมู่บ้านของบ้านพรพิบูลย์ หมู่ที่ ๑๕ และบ้านดงยาง หมู่ที่ ๔ (หมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐.-บาท) เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านขาดแคลนน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้งสาเหตุจากปริมาณน้ำใต้ดินไม่เพียงพอ สรุปผลประชาชนทั้งสองหมู่บ้านมีความพอใจและสามารถแก้ไขปัญหาหมู่บ้านได้จริง

สำหรับในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ นี้ บ้านพรพิบูลย์ หมู่ที่ ๑๕ จะดำเนินการก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก เพื่อใช้ขนส่งผลผลิตทางการเกษตร และแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองที่เกิดจากถนนลูกรัง คาดว่าประชาชนจะได้รับความพึงพอใจและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

๔. ข้อเสนอแนะการพัฒนาตามนโยบาย

๑) การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

ด้วยบ้านพรพิบูลย์ หมู่ที่ ๑๕ ยังยึดอาชีพเกษตรเป็นหลัก ได้แก่ การทำนาทำไร่ โดยมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญในพื้นที่สำคัญในพื้นที่ คือ ลำห้วยหลวง, อ่างเก็บน้ำโค้กซ้ง แต่ปรากฏว่าคลองส่งน้ำหรือคลองใส้ไก่ดาดคอนกรีตยังไม่ทั่วถึงพื้นที่การเกษตร ทำให้บางพื้นที่ขาดน้ำเพื่อการเกษตร ส่งผลให้การผลิตลดลงหรือเสียหาย เสียโอกาสและเงินทุนในการประกอบอาชีพ ดังนั้น เพื่อเพิ่มการส่งเสริมและพัฒนาการลำน้ำให้ทั่วถึงพื้นที่ทำการเกษตร จึงเห็นควรที่คณะกรรมการหมู่บ้านฯ ได้เร่งรัดจัดทำแผนและเสนอขอรับการสนับสนุนจากกรมชลประทานต่อไป

๒) การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพระบบประปาหมู่บ้าน

ระบบประปาหมู่บ้านพรพิบูลย์ หมู่ที่ ๑๕ ก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่ให้บริการน้ำประปาทั้งครัวเรือน ปรากฏว่าในช่วงฤดูแล้งน้ำต้นทุน (บาดาล) ที่ใช้ในการผลิตน้ำประปาจึงไม่เพียงพอ ทำให้ประสบปัญหาเรื่องน้ำอุปโภคบริโภค ในการนี้ได้รับการช่วยเหลือโดยเชื่อมต่อท่อส่งน้ำจากหมู่ที่ ๑ ไปสู่ถังเก็บระบบประปาหมู่บ้านพรพิบูลย์ ทำให้บรรเทาความเดือดร้อนลงได้ แสดงว่าชาวตำบลบ้านแดงมีความรักความสามัคคีปรารถนาดีต่อกัน ไม่แบ่งแยก ทั้งนี้หากต้องการจะแก้ไขปัญหาเรื่องระบบประปาในหมู่บ้านเพื่อให้สามารถแก้ไขความเดือดร้อนของชาวบ้านในระยะยาวก็ต้องขอความช่วยเหลือโดยของบประมาณเพิ่มเติมจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดงหรือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต่อไป

๓) การบริหารจัดการขยะมูลฝอย

เมื่อชุมชน/หมู่บ้านปรับตัวเป็นสังคมเมือง ก็จะประสบปัญหาการบริหารจัดการขยะมูลฝอย น้ำเสีย สิ่งปฏิกูลที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ได้ การคัดแยกขยะจากครัวเรือนและจัดทำถังขยะเปียก/ถังขยะอินทรีย์ หรือจากการนำไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มอาหารสัตว์เลี้ยง จึงต้องบริหารจัดการเพื่อลดปริมาณขยะได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะการเป็นชุมชนต้นแบบต้องรองรับการมาศึกษาดูงาน การมาเยี่ยมเยือนของกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้มาเยือนประทับใจ และกล่าวถึงเป็นตัวอย่างที่ดี หากชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญการบริหารจัดการขยะโดยถือเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องมาจัดเก็บก็จะทำให้ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจัดเก็บได้ทันหรือเก็บไม่ได้ในทุกวันก็จะเกิดปริมาณขยะสะสมทำให้ส่งกลิ่นเหม็น สร้างมลภาวะในหมู่บ้าน จึงเป็นสิ่งที่คนในหมู่บ้านต้องร่วมมือกันในการจัดเก็บ

๔) ส่งเสริมสวัสดิการภาครัฐให้ครอบคลุม

ในส่วนของสวัสดิการสังคมที่เป็นนโยบายของรัฐยังไม่ทั่วถึงครอบคลุม คือการเข้าเป็นผู้ประกันตนของสำนักงานประกันสังคมที่ให้ผู้ประกอบอาชีพอิสระมีโอกาสสมัครเข้าเป็นผู้ประกันตนตามมาตรา ๔๐ ซึ่งจะได้รับการคุ้มครองให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่ใกล้เคียงกันกับผู้ประกันตนที่อยู่ในระบบการจ้างงานในสถานประกอบการ (ผู้ประกันตนตามมาตรา ๓๓) คือกรณีเจ็บป่วย สงเคราะห์บุตร ทุพพลภาพ ตาย และเงินออมกรณีชราภาพ เห็นควรให้ผู้นำกลุ่มหรือผู้ใหญ่บ้าน มีหนังสือถึงอำเภอเพื่อขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานประกันสังคม จังหวัดอุดรธานี จัดส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาให้ความรู้ ส่งเสริมให้สมัครเข้าสู่ระบบประกันสังคม (ผู้ประกันตนตามมาตรา ๔๐) ต่อไป

๕) ส่งเสริมการนำหลักปรัชญาเศษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

โดยที่บ้านพรพิบูลย์เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับ “อยู่ดี กินดี” ต้องพัฒนาการดำเนินงานพัฒนากลุ่มต่างๆ ให้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่ม หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดต่อไป เพื่อเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับ “มั่งมี ศรีสุข” ที่ชาวบ้านจะอยู่ในหมู่บ้านอย่างมีความสุขอย่าง “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ตลอดไป

๖) การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

ภายใต้โครงการไทยนิยมยั่งยืนของรัฐบาลซึ่งเน้นการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวนำการเสนอผลิตภัณฑ์ OTOP สินค้าภูมิปัญญาซึ่งบ้านพรพิบูลย์ มีผลิตภัณฑ์เด่นของหมู่บ้านคือ ผ้าฝ้ายมัดหมี่ย้อมครามที่สามารถพัฒนา แปรรูป ให้เป็นสินค้าที่ใช้ได้กับคนทุกเพศทุกวัยเป็นเสื้อผ้าสวมใส่ได้ทั้งชาย/หญิง เป็นของใช้ของตกแต่ง ของที่ระลึก ตั้งแต่ชิ้นเล็กถึงชิ้นใหญ่ที่ทรงคุณค่าทางภูมิปัญญา สามารถรองรับต่อยอดกับการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ๑ ใน ๘๑ หมู่บ้าน ของจังหวัดอุดรธานี ควรพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน เพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ที่ยั่งยืน คือ

๑. People : ประชาชนมีส่วนร่วม

๒. Place : สถานที่ ตั้งแต่ ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ

๓. Product : ผลิตภัณฑ์ แปรรูปที่หลากหลายด้วยนวัฒกรรม

๔. Preserve : สืบสานภูมิปัญญา

๗) การสร้างความชุ่มชื้นของป่าไม้ให้กับหมู่บ้าน

สร้างป่าชุมชนในหมู่บ้านให้มากขึ้น โดยจากการที่ได้ศึกษาจากหมู่บ้านพรพิบูลย์ พบว่ามีป่าชุมชนอยู่จำนวน ๓๐ ไร่ ซึ่งควรจะเพิ่มการปลูกป่าชุมชนให้มากขึ้นโดยวิธีการเพิ่มป่าชุมชนสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

๑. ป่าชุมชนเดิมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

๒. เพิ่มเติมทุกบ้านที่อาศัยในหมู่บ้านแต่ละบ้านมีพื้นที่มากควรปลูกไม้เป็นไม้ยืนต้นในบ้านของแต่ละคนเพิ่มเติมเพื่อสร้างความชุ่มชื่นและความสมบูรณ์และสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านในหมู่บ้าน

๓. ปลูกไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านและถนนทุกเส้นในหมู่บ้าน ซึ่งมีวิธีการโดยมีผู้นำทางศาสนาและผู้ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านร่วมกับผู้นำในชุมชนและชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง โดยเริ่มทำกฎ กติกาของหมู่บ้านในการปลูกต้นไม้และการดูแลรักษา

๘) ส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์

หมู่บ้านพรพิบูลย์ เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติความเป็นมาร่วมกันทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันที่ดี ไม่มีเรื่องทำให้ขาดความสามัคคี ดังนั้นจึงเห็นสมควรต่อยอดเรื่องความสามัคคีพร้อมเพรียงกันโดยส่งเสริมกิจกรรมที่ทำร่วมกันต่างๆ เช่น การฟ้อนรำที่เป็นประเพณีของตนเอง, การลงแขกเกี่ยวข้าว, การจัดทำบรรจุภัณฑ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของคนในชุมชน และการรักษางานบุญประเพณีต่างๆ ทั้งนี้ควรให้สถานศึกษาจัดไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนด้วย

ปัจจุบัน โลกได้เข้าสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิตอล และการเสนอขายสินค้า การปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการสร้างนวัตกรรมที่เกี่ยวกับการย้อมผ้าย้อมครามนั้นสามารถใช้สื่ออินเตอร์เน็ตให้เป็นประโยชน์ทั้งการขายสินค้าและการค้นหาความรู้ได้อีกด้วย เพื่อให้เข้ากับยุค ๔.๐

๙) ด้านสาธารณภัย

๙.๑ ภัยแล้งเกิดภาวะแห้งแล้งช่วงเดือนมกราคม - พฤษภาคม ของทุกปี ทำให้หมู่บ้านขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค น้ำเพื่อการเกษตร

แนวทางแก้ไข

- ขอสนับสนุนบ่อน้ำบาดาลเพื่อผลิตประปาเพิ่มเติม

- ขุดลอกหนองน้ำที่ตื้นเขินเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับการอุปโภคบริโภค เลี้ยงสัตว์ และการเพาะปลูก

- ก่อสร้างระบบส่งน้ำเพิ่มเติมจากสถานีสูบน้ำของกรมชลประทาน ให้ครอบคลุมพื้นที่การเกษตร

- ก่อสร้างฝายเก็บกักน้ำในลำห้วยหลวงเพิ่มเติม

๙.๒ อุทกภัย เกิดจากกน้ำจากลำห้วยหลวงล้นตลิ่งในช่วงฤดูฝน ทำให้ท่วมบ้านเรือนราษฎร และพื้นที่การเกษตร เป็นเวลานานประมาณ ๒ - ๓ เดือนทำให้พืชผลทางการเกษตร (นาข้าว) เสียหายโดยสิ้นเชิง

แนวทางแก้ไข

- ก่อสร้างแนวป้องกันตลิ่ง เพื่อป้องกันน้ำท่วมในรูปแบบชั่วคราวช่วงฤดูน้ำหลาก (กระสอบทราย) และอาคารป้องกันตลิ่งอย่างถาวร

- ขุดลอกคูคลองในหมู่บ้านและพื้นที่การเกษตรเพื่อระบายน้ำ

- จัดระบบผลักดันน้ำในคลองห้วยหลวงเพื่อเพิ่มความเร็วการไหลของน้ำ และลดระดับน้ำ

๙.๓ วาตภัย เกิดวาตภัยในช่วงฤดูแล้งประมาณเดือนมีนาคม - พฤษภาคม ทำให้บ้านเรือนราษฎรและพืชผลทางการเกษตรเสียหาย (กล้วยหอม, อ้อย, สวนยางพารา)

แนวทางแก้ไข

- ให้จังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แจ้งเตือนราษฎรในพื้นที่เสี่ยงภัยเพื่อรับทราบข่าวสารจากทางราชการ (กรมอุตุนิยมวิทยา, กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย)

- ประกาศแจ้งเตือนให้ราษฎรปิดประตู หน้าต่าง ก่อนออกจากบ้าน, ทำการตัดแต่งกิ่งไม้ใช้ไม้ค้ำยันพืชผลทางการเกษตร ไม่ใช้โทรศัพท์ในที่โล่งแจ้งเพื่อป้องกันฟ้าผ่า เป็นต้น

๙.๔ การประกาศแจ้งเตือนและให้ความช่วยเหลือ

๙.๔.๑ เมื่อได้รับการแจ้งเตือนจากกรมอุตุอนิยมวิทยา กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดอุดรธานี จะแจ้งเตือนประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยผ่านอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง ผ่านสื่อต่างๆ เสียงตามสาย วิทยุชุมชน เพื่อให้เตรียมพร้อมรับกับสถานการณ์

๙.๔.๒ เมื่อเกิดสาธารณภัยให้ราษฎรประสบภัยแจ้งผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) เพื่อรายงานเหตุด่วนต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดงไปยังอำเภอพิบูลย์รักษ์ และจังหวัดอุดรธานี ตามลำดับ โดยให้ระบุวัน เดือน ปี ที่เกิดเหตุ ความเสียหาย (บ้านเรือน,สิ่งสาธารณประโยชน์,พืชผลทางการเกษตร) พื้นที่ที่ได้รับความเสียหาย โดยให้ระบุเพิ่มเติมว่า ทั้งนี้ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือในเบื้องต้นแล้ว ส่วนความเสียหายจริงอยู่ระหว่างการสำรวจ (รายละเอียดตามภาพถ่าย)

๙.๔.๓ จังหวัดจะจัดประชุมคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจังหวัด (ก.ช.ภ.จ.) ประกาศพื้นที่ประสบภัยพิบัติ ๒ ประเภท คือ

- ประกาศพื้นที่ประสบสาธารณภัยเพื่อให้หน่วยงาน องค์กร นำไปใช้ประโยชน์ตามอำนาจหน้าที่

- ประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติเพื่อให้สามารถใช้เงินทดรองราชการ ทั้งนี้ต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือภายใน ๓ เดือน นับจากเกิดภัยพิบัติ กรณีการช่วยเหลือยังไม่เสร็จสิ้นก็สามารถขยายเวลาการช่วยเหลือออกไปได้ โดยขอความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

๙.๔.๔ การให้ความช่วยเหลือ

- ใช้งบประมาณประมาณขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ตั้งไว้เพื่อการนี้ได้ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจ หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๐, ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๕๖

- หากไม่เพียงพอสามารถขอสนับสนุนเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๕๖ จากอำเภอ จังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทวิเคราะห์จากอาจารย์ที่ปรึกษาหลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส. ๗๑) Action Learning ณ จังหวัดอุดรธานี

โดย นายพินัย อนันตพงศ์
อาจารย์ที่ปรึกษา
นายปริญญา อุดมทรัพย์
อาจารย์ที่ปรึกษา

๑. **ด้านกรอบการศึกษาเรียนรู้ Action Learning** ตามคู่มือ หน้า ๒ ถือว่าดี เช่น คำถามที่ต้องตอบในรายงานการศึกษา ๓ คำถาม ช่วยให้ผู้เข้าอบรม สามารถทำงานได้ชัดเจน เพราะมีเวลาน้อย เพียง ๒ – ๓ วันซึ่งผลออกมา ดีทุกกลุ่ม โดยเฉพาะบทเรียนที่ได้รับ

๒. **ด้านตัวผู้เข้าอบรม** จากการที่ตัวอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง ๒ ออกไปเยี่ยมเยียนการทำงานของทั้ง ๑๐ กป ขณะศึกษาในหมู่บ้านอาจารย์มีโอกาสฟังทัศนะของ ๙๐ คน เป็นรายบุคคล คนละประมาณ ๒-๓ นาที (ขอโทษ กป.๙ ไม่มีโอกาสได้สนทนา เพราะ เป็นกป.แรกที่เพิ่งจะไปถึงสถานที่หมู่บ้าน เห็นว่าผู้เข้าอบรมมากกว่า ๘๐% สนใจทำงาน สร้างความเป็นมิตรกับชาวบ้านได้รวดเร็ว

๒.๑ นปส. ๗๑ ได้บทเรียนที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ของประเทศไทยขณะนี้ ทั้ง ๕ ประเด็นที่หลังสูตรกำหนดให้ ได้แก่

๒.๑.๑ การจัดการวิสาหกิจชุมชน
๒.๑.๒ การจัดการทรัพยากรน้ำ
๒.๑.๓ การเกษตรแบบผสมผสาน
๒.๑.๔ หมู่บ้าน Smart Farmer
๒.๑.๕ หมู่บ้านกลุ่มอาชีพ

เป็นงานที่ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่กำลังทำอยู่จริง ถือเป็นบทเรียนสำคัญเพราะเป็น “กับดับ” ประเทศไทยก้าวหน้า ประชาชนลำบาก

๒.๒ จากการไปเยี่ยมเยือนทุก กป. สังเกตว่าทุกคนแบ่งงานกันทำ เพราะต้องแข่งกับเวลาต้องรายงานผลในวันสุดท้ายของการเรียนรู้ (๖ กค.๖๑) ที่ศาลากลางจังหวัด ทำให้เชื่อว่าทุกคนได้ความรู้ ทักษะ ทัศนคติ เปลี่ยนแปลงพอสมควร

๒.๓ หากนักศึกษา/ผู้เข้าอบรมแต่ละท่านได้นำไปใช้ในเวลาปฏิบัติการจริง เชื่อว่าจะทำให้งานนั้นๆ ประสบผลสำเร็จมากขึ้น เช่น การต้องรับฟังข้อมูลของประชาชน การต้องทำความเข้าใจกับปัญหาการทำอาชีพของประชาชน ซึ่งอยู่ในภาวะค่อนข้างยาก บางอย่างราชการแทบจะช่วยหรือแก้ปัญหาให้

ไม่ได้ เช่น ตลาดสินค้าเกษตร การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ เป็นต้น ทำให้นักบริหารระดับสูง รุ่นใหม่ต้องศึกษาหาความรู้และเห็นสภาวะแวดล้อมที่เป็นจริง ๆ ซึ่งบุคคลที่เตรียมพร้อมเท่านั้นจึงจะสามารถทำงานได้ผล

๓. **<u>หน่วยงานเกี่ยวข้อง</u>** เนื่องจาก นปส. ๗๑ ลงไปเรียนรู้ หรือฝึกงาน หรือเข้าไปอยู่ในสถานการณ์จริง ๒๔ ชม. ข้อมูลที่ได้รับและบางส่วนเขียนไว้ในรายงาน จึงเป็น เรื่องที่หน่วยงานเกี่ยวข้อง สมควรรับฟังและนำไปใช้ปรับปรุงแก้ไข เช่น

๓.๑ สำนักงานจังหวัด ควรนำไปใช้เป็นข้อมูลบรรจุในแผนพัฒนาจังหวัด หรือ โครงการในระดับใดที่เหมาะสม หรือประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานประเภทอื่น ๆ ของรัฐ เช่น

- ชาวบ้านขอโซลาร์เซลล์ (กป.๔)
- ขอบ่อบาดาล (กป.๑)
- ขอให้นักวิชาการเข้าไปช่วย (กป.๓)
- การแนะนำโครงการที่ครบวงจร การผลิต การตลาด การบริโภค เช่น ผักปลอดภัย การทำนาข้าว (กป.๖, กป.๗)
- การขุดลอกแหล่งน้ำ (กป.๕)
- การใช้กล้าไม้แลกหนี้ ธกส.(กป.๘) เป็นต้น

๓.๒ ส่วนราชการทั้ง ๓ ระดับ (กลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น) ควรถือเป็นเรื่องที่ควรนำไปศึกษาทบทวนแนวทางแก้ไข เพราะทุกเรื่องเป็นความอยู่ดี กินดีของประชาชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเกิดจากส่วนราชการช่วยเหลือหรือเป็น Facilitator ไม่ครบวงจร เพราะขาดการบูรณาการรวมทั้งอุดมการณ์ของตัวราชการเองยังไม่ชัดเจน

๔. <u>ข้อคิดเห็นอื่นๆ</u>

๔.๑ อาจารย์ที่ปรึกษาพบว่า ประชาชนชาวบ้านในเวลานี้ โดยเฉพาะชาวอุดรธานีที่ได้พบในช่วงเวลาการเรียน

- มีความขยันขันแข็ง อดทน
- มีความรู้ ความสามารถ ทำอะไรได้มาก
- พยามทำตามคำแนะนำของรัฐแทบทุกเรื่อง ฯลฯ

อยู่แล้ว แต่ชีวิตความเป็นอยู่ก็ยังไม่ดีขึ้นเท่าที่ควรจะเป็น เช่น ต้องออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านเกินความจำเป็นเพราะสภาวะแวดล้อมหมู่บ้านเกือบไม่มีอะไรทำอาชีพได้ ทำให้การศึกษาของลูกหลานได้ผลไม่เต็มที่ เป็นผลต่อการทำงานในอนาคตด้วย

๔.๒ มท.ควรทำหลักสูตรนี้ไปใช้ตามเหมาะสม โดยเฉพาะกับข้าราชการระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีกับประชาชน สามารถทำโครงการตอบสนองประชาชนได้มากกว่าที่เป็นอยู่ รวมทั้งประชาชน สามารถทำโครงการด้วยตนเองได้ไม่ต้องรอพึ่งพาราชการมากเกินไป